

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΙΣΤΟΤΗΤΑ

ΕΚΠΟΝΗΣΗ :

ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΚΟΥΒΑΡΙΩΤΗ ΕΙΡΗΝΗ ΜΑΡΙΑ

ΚΩΒΑΙΟΥ ΘΕΟΦΑΝΙΑ

ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΒΑΦΕΙΑΔΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΠΑΤΡΑ-2016

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο	
1. Φορολογική Πολιτική.....	2
1.1 Έννοια.....	2
1.2 Ιστορικό-Θεωρίες Keynes, Friedman.....	2
1.3 Εφαρμογή.....	5
1.4 Φορολογικό Σύστημα.....	5
1.4.1 Χαρακτηριστικά και Σκοποί Φορολογικού Συστήματος.....	5
1.4.2 Αποτελεσματικότητα Φορολογικού Συστήματος.....	8
1.5 Γενικές Αρχές Φορολογίας.....	9
1.5.1 Φορολογικό Βάρος.....	10
1.5.1.1 Θεωρία του Ανταλλάγματος.....	11
1.5.1.2 Θεωρία της Φοροδοτικής Ικανότητας.....	13
1.5.1.3 Δείκτες Φοροδοτικής Ικανότητας.....	14
1.6 Κατηγορίες των Φόρων.....	16
1.6.1 Άμεσοι και Έμμεσοι.....	16
1.6.1.1 Άμεσοι Φόροι.....	17
1.6.1.2 Έμμεσοι Φόροι.....	18
1.6.2 Προσωπικοί και Πραγματικοί.....	20
1.6.3 Φορολογική Βάση.....	20
1.6.4 Φορολογικός Συντελεστής.....	22
1.6.5 Φορολογούσα Αρχή.....	24
1.7 Ευρωπαϊκή Φορολογική Πολιτική.....	24
1.7.1 Διαγραμματική απεικόνιση εσόδων-δαπανών και φόρων στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	26
1.8 Διαμόρφωση Φορολογικής Πολιτικής.....	30
1.8.1 Υπόδειγμα IS/LM.....	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο	
2. Εισοδηματική Ανισότητα.....	36
2.1 Εισαγωγή.....	36
2.2 Εισόδημα και Πλούτος.....	36
2.3 Διανομή του Εισοδήματος.....	38
2.3.1 Μέτρα Ανισότητας.....	40

2.4 Έννοια και Μέτρηση της Φτώχειας.....	43
2.4.1 Ερμηνεία Ανεπάρκειας Στατιστικών Μοντέλων.....	45
2.4.2 Κύρια Αίτια της Φτώχειας.....	47
2.4.3 Κίνδυνοι και Συνέπειες της Φτώχειας.....	51
2.4.4 Προτάσεις για την Μείωση της Φτώχειας και την Αντιμετώπιση των Συνεπειών της.....	53
2.5 Κοινωνικοί Στόχοι ως προς την Διανομή του Εισοδήματος.....	53
2.6 Ισότητα και Δικαιοσύνη.....	57
2.6.1 Βασικές Ανθρώπινες Ανάγκες και Κοινωνικοί Δείκτες.....	57
2.6.2. Μαρξιστική και Νεοκλασική Άποψη.....	58
2.7. Φορολογία και Φτώχεια.....	58
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο	
3. Φορολογία και Ανισότητα.....	60
3.1 Εισαγωγή.....	60
3.2 Οι Επιδράσεις της Φορολογίας στον Οικονομικό Κύκλο.....	61
3.3 Προοδευτικότητα Φορολογικού Συστήματος και Δημόσια Αγαθά.....	63
3.4 Αναδιανομή και Ανάπτυξη.....	68
3.4.1 Εισαγωγή.....	68
3.4.2 Πρώτα Αναδιανομή Μετά Ανάπτυξη.....	69
3.4.3 Αναδιανομή με Ανάπτυξη.....	70
3.5 Υπόδειγμα Πλεονάζουσας Εργασίας.....	71
3.6 Φοροδιαφυγή.....	72
3.6.1 Αίτια Φοροδιαφυγής.....	74
3.6.2 Συνέπειες Φοροδιαφυγής.....	74
3.7 Φορολογικά Έσοδα της Ελλάδας.....	75
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	78
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	79

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η οικονομική επιστήμη καλύπτει ένα ευρύ φάσμα κρατικών δομών που εξετάζονται εκτενέστερα από διαφορετικές ειδικότητες. Από την μία πλευρά στόχος της είναι η επίβλεψη της εισοδηματικής πολιτικής, ενώ από την άλλη στοχεύει στην ισορρόπηση της κοινωνικής δικαιοσύνης. Βασικός παράγοντας για την επίτευξη αυτής της πρακτικής είναι η φορολογική πολιτική που θα ακολουθηθεί και ανάλογα με τα αποτελέσματα θα υπάρχουν αντίστοιχα οφέλη αλλά και επιπτώσεις στις διάφορες κοινωνικές ομάδες. Το πρώτο κεφάλαιο της εργασίας θα ασχοληθεί με την έννοια της φορολογίας, εξετάζοντας παράλληλα τις πτυχές που την επηρεάζουν και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα κράτη ως προς την ορθή εφαρμογή της. Οι επιρροές που δέχεται είτε εκ των έσω είτε εξωτερικά αδρανοποιούν τη σταθερότητα της χώρας και κατά συνέπεια πολλοί χαρακτηρίζουν τη φορολογία μη αποδοτική ή ακόμα και άδικη. Για τους λόγους αυτούς, το δεύτερο κεφάλαιο θα προσεγγίσει την έννοια της εισοδηματικής ανισότητας που δείχνει να σχετίζεται άμεσα με τον πλούτο και την φτώχεια αντίστοιχα. Κύριος παράγοντας για την κατανομή των εισοδημάτων είναι το ίδιο το κράτος μέσω της διανομής που κάνει στις κοινωνικές ομάδες. Είναι αμφίβολο αν ένα κράτος μπορεί να αντιμετωπίσει εύκολα τον κίνδυνο της εισοδηματικής κατάπτωσης. Το μόνο σίγουρο είναι ότι φορολογία και ανισότητα είναι δύο μεγέθη αλληλένδετα και αναλύονται στο τρίτο κεφάλαιο. Εκεί, εξετάζεται εκτενέστερα η πορεία του οικονομικού κύκλου ενός κράτους καθώς και η αποτελεσματικότητα της σωστής διάθεσης των ανταποδοτικών αγαθών. Τέλος, θεωρήθηκε αναγκαία η αναφορά στα αίτια και στις συνέπειες της φοροδιαφυγής, μείζον φαινόμενο της σημερινής εποχής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

1. Φορολογική Πολιτική

1.1 Έννοια

Η φορολογική πολιτική, παρόλο που αποτελεί ένα μέρος της γενικότερης οικονομικής πολιτικής της εκάστοτε κυβέρνησης, συνιστά τελικά βασικό της πυλώνα ο οποίος και καθορίζει τον τρόπο διακυβέρνησης της χώρας. Δεν είναι κάτι που ορίζεται αυθαίρετα από την αρχή, ούτε μια ιδεατή κατάσταση. Αντίθετα, έχει συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα εφαρμογής, με σκοπό την αύξηση των δημοσίων εσόδων μέσω της χρήσης φορολογικών εργαλείων. Επίσης η πολιτική αυτή καθορίζεται από οικονομικούς και όχι μόνο συντελεστές που μεταβάλλονται συνεχώς. Πέραν όμως από το πολιτικό παιχνίδι που υπάρχει πίσω από την εκάστοτε φορολογική πολιτική, η οικονομία μιας χώρας επηρεάζεται διαρκώς και από εξωγενείς παράγοντες. Πιο συγκεκριμένα, η φορολογική πολιτική είναι αρκετά εύθραυστη και μπορεί να επηρεαστεί πλήρως όχι μόνο από εγχώριους παράγοντες (π.χ. αλλαγή πολιτικού σκηνικού) αλλά και από εξωτερικές παρεμβάσεις, όπως για παράδειγμα μια οικονομική κρίση. Η αλλαγή της φορολογικής πολιτικής δεν είναι κάτι που επιτυγχάνεται εύκολα γιατί ελλοχεύει πολλούς κινδύνους για την οικονομική σταθερότητα της χώρας. Μια απότομη αλλαγή θα διαταράξει έντονα την οικονομία, κάτι το οποίο θα επιφέρει αρνητικές συνέπειες και αντιδράσεις. Άλλωστε η σταθερότητα της οικονομίας και κατ' επέκταση της φορολογικής πολιτικής αποτελεί το βασικό κίνητρο της επένδυσης και κατά συνέπεια της ανάπτυξης.

1.2 Ιστορικό-Θεωρίες Keynes, Friedman

Από τότε που οργανώθηκαν οι κοινωνίες και η ανάγκη του ενός έγινε ανάγκη του συνόλου, έπρεπε να βρεθούν χρήματα για δημόσια έργα, εξοπλισμό και πληρωμή δημόσιων αγαθών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η αρχαία Αθήνα η οποία ακολουθούσε συγκεκριμένη φορολογική πολιτική. Η πολιτική αυτή προέβλεπε τη φορολόγηση τόσο των μετοίκων (κάτοικοι της Αθήνας που δεν είχαν γεννηθεί εκεί) όσο και των συμμάχων της με σκοπό την φορολογική ελάφρυνση των Αθηναίων πολιτών. Την είσπραξη των φόρων αναλάμβαναν πλούσιοι Αθηναίοι που εκλέγονταν από την εκκλησία του δήμου και είχαν τον ρόλο της ιδιωτικής εφορίας. Όμως, ταυτόχρονα με την ανάγκη της φορολόγησης γεννήθηκε και η έννοια της φοροδιαφυγής, με τους Αθηναίους να θέτουν αυστηρά μέτρα για την αποφυγή της. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιου μέτρου είναι η δυνατότητα που έδιναν σε όποιον κατέδιδε κάποιον φοροφυγά, να κάνει πρόταση για ανταλλαγή των περιουσιών τους. Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε πως η φορολογία δεν αποτελούσε απλά εισπρακτικό μέσο ενάντια στους πλούσιους αλλά είχε και πολιτικό υπόβαθρο.

Με την πάροδο των χρόνων και την εξέλιξη τόσο της κοινωνίας όσο και της οικονομίας, η φορολογική πολιτική έγινε πιο πολύπλοκη σε επίπεδο σχεδιασμού αλλά και εφαρμογής. Εξαιτίας του φαινομένου αυτού προέκυψε η ανάγκη ανάλυσης της φορολογικής πολιτικής σε σχέση με τις επιδράσεις της στην οικονομία και το αντίστροφο. Το έργο αυτό ανέλαβαν πλήθος οικονομολόγων αλλά οι δύο επικρατέστερες θεωρίες ήταν αυτές του Keynes και του Friedman.

Ο Keynes ήταν Άγγλος οικονομολόγος, μαθηματικός και καθηγητής Πανεπιστημίου και με τα έργα του δημιούργησε την Κεϋνσιανή σχολή της οικονομίας. Από την πλευρά του υποστηρίζει ότι η οικονομία πρέπει να βρίσκεται σε θέση ισορροπίας και πλήρους απασχόλησης. Οι δημόσιες δαπάνες πρέπει να ξοδεύονται με την μορφή επιδομάτων προς τους φτωχότερους όχι όμως με την μορφή της αναδιανομής του εισοδήματος αλλά με αυτή της οικονομικής ισορροπίας. Ο ίδιος υποστηρίζει πως η καλύτερη επένδυση που μπορούν να κάνουν οι πλούσιοι μιας χώρας είναι να πληρώνουν υψηλότερους φόρους και μισθούς με τα υπερβάλλοντα εισοδήματά τους. Η τοποθέτηση των χρημάτων τους τόσο στο κράτος με την μορφή φόρων όσο και στους εργαζόμενους με την αύξηση των μισθών πολλαπλασιάζει τα χρήματα. Αυτό συμβαίνει γιατί υπάρχει πολύ χαμηλή ροπή για αποταμίευση και αντιστρόφως μεγάλη ροπή για κατανάλωση, κάτι που ωθεί όχι μόνο τις χρηματιστηριακές αγορές αλλά και την πραγματική οικονομία σε άνοδο. Βασική προϋπόθεση για την επιτυχία των παραπάνω είναι το κράτος να λειτουργεί υπό το πρίσμα της υγιούς και έντιμης πολιτικής. Δηλαδή τα ποσοστά γραφειοκρατίας και διαφθοράς να είναι κοντά στο μηδέν. Κατά τον Keynes μπορεί και πρέπει να παρέμβει το κράτος με κατάλληλα μέτρα δημοσιονομικής πολιτικής για να εξασφαλισθεί ικανοποιητικό επίπεδο ενεργού ζήτησης στην οικονομία, ώστε να οδηγηθεί σε μεγαλύτερη απασχόληση ή στο επίπεδο πλήρους απασχόλησης των παραγωγικών συντελεστών της. Έτσι, με την θεωρία του Keynes αναγνωρίστηκε για πρώτη φορά ο ρόλος της δημοσιονομικής πολιτικής, δηλαδή της χρησιμοποίησης των μεγεθών του κρατικού προϋπολογισμού, για την σταθεροποίηση της οικονομίας. Σύμφωνα με τον Keynes τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν αφορούν την βραχυχρόνια περίοδο ώστε η οικονομία να μην χάνει την ισορροπία της. Δηλαδή η διαπίστωση αυτή δεν αφορά μόνο κράτη που παρουσιάζουν έλλειμμα αλλά και αυτά που παρουσιάζουν πρόβλημα από το μεγάλο πλεόνασμά τους. Η βασική κριτική του Keynes επικεντρώνεται στην αδυναμία της ελεύθερης αγοράς να οδηγήσει αυτόματα στο επίπεδο πλήρους απασχόλησης. Τα μέτρα της φορολόγησης λοιπόν δεν αποβλέπουν στην αύξηση του δυνητικού προϊόντος¹ και στην αναδιανομή του πλούτου αλλά στην επαναφορά της οικονομίας σε επίπεδα ισορροπίας. Η εμφάνιση του στασιμοπληθωρισμού, δηλαδή της ταυτόχρονης αύξησης του πληθωρισμού

¹ Στα οικονομικά, ο όρος δυνητικό προϊόν αναφέρεται στο επίπεδο εκείνο του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος το οποίο η εγχώρια οικονομία δύναται να παράγει σε μακροχρόνια βάση χωρίς αύξηση του πληθωρισμού.

και της ανεργίας, κατά τη δεκαετία του 1970 έθεσε σε αμφισβήτηση την ορθότητα ή την καταλληλότητα της Κεϋνσιανής θεωρίας για την εξεύρεση λύσεων στα σοβαρά προβλήματα της οικονομικής ύφεσης και του στασιμοπληθωρισμού σε πολλές οικονομίες και γενικότερα στο να δώσει λύση στο νέο και πολύπλοκο οικονομικό γίνεσθαι. Έτσι αναπτύχθηκε η μονεταριστική θεωρία με κύριο εκπρόσωπό της τον Milton Friedman. Ο Milton Friedman ήταν ένας επιφανής Αμερικανός οικονομολόγος, στατιστικολόγος και συγγραφέας. Δίδαξε στο Πανεπιστήμιο του Σικάγο για πάνω από τριάντα χρόνια ενώ παράλληλα ήταν ηγέτης των μονεταριστών και υπέρμαχος του φιλελευθερισμού. Η μονεταριστική εκδοχή υποστηρίζει την ύπαρξη σύνδεσης μεταξύ των διακυμάνσεων του οικονομικού κύκλου και του ρυθμού επέκτασης της ποσότητας του χρήματος. Έτσι, οι κύκλοι ύφεσης και ανάπτυξης ερμηνεύονται ως ένα νομισματικό φαινόμενο. Αξίζει να σημειωθεί πως έρευνα μεταξύ των οικονομολόγων κατέταξε των Friedman ως τον δεύτερο πιο δημοφιλή οικονομολόγο του 20^{ου} αιώνα ακολουθώντας τον οδηγό της κούρσας Keynes. Οι μονεταριστές πιστεύουν πως η αποκατάσταση της πλήρους απασχόλησης, παρόλο που δεν έχει στιγμιαίο χαρακτήρα, δεν διαρκεί παρά μόνο μερικά χρόνια. Ακόμα τονίζεται πως οι μεγάλες αυξήσεις των επιτοκίων ενδέχεται να προκαλέσουν μεγάλη ύφεση για αυτό και πρέπει να αποφεύγονται. Όσον αφορά την προσπάθεια διαχείρισης της ζήτησης, αυτή χαρακτηρίζεται αντιπαραγωγική μιας και την στιγμή που γίνεται η διάγνωση της ύφεσης, η οικονομία ήδη ανακάμπτει. Για τον λόγο αυτό, η κυβέρνηση αντί να αναζητά τρόπους ρύθμισης της συνολικής ζήτησης, θα πρέπει να επικεντρώνεται σε μακροπρόθεσμες μορφές πολιτικής. Μέσω αυτών θα διατηρήσει σε χαμηλά επίπεδα τον πληθωρισμό και θα προωθεί πολιτικές τόνωσης της προσφοράς με στόχο την αύξηση του δυναμικού προϊόντος. Μακροχρονίως, οι μεταβολές στην προσφορά (ποσότητα) χρήματος τείνουν να προκαλούν μεταβολές πολύ περισσότερο στις τιμές και πολύ λίγο στο πραγματικό εισόδημα, με την βασική προϋπόθεση ότι ο ρυθμός αύξησης της ποσότητας χρήματος να είναι ικανοποιητικός για την χρηματοδότηση του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης-μεγέθυνσης σε επίπεδο πλήρους απασχόλησης. Ο Friedman προτείνει την απελευθέρωση των αγορών της οικονομίας από κάθε είδους έλεγχο και περιορισμό για την εξασφάλιση της ομαλής λειτουργίας των μηχανισμών της ελεύθερης αγοράς. Η οικονομία έχει την ικανότητα να αυτοδιορθώνεται και δεν απαιτείται να γίνουν σταθεροποιητικές παρεμβάσεις εκ μέρους των αρχών μιας χώρας με την άσκηση δημοσιονομικής ή νομισματικής πολιτικής. Το μόνο που χρειάζεται είναι η υιοθέτηση ενός κανόνα για την αύξηση της προσφοράς (ποσότητας) χρήματος κατά ένα σταθερό και σχετικά χαμηλό ρυθμό.

1.3 Εφαρμογή

Τα σύγχρονα κράτη διαθέτουν φορολογική πολιτική για δημοσιονομικούς και κοινωνικοοικονομικούς σκοπούς. Η εφαρμογή της πολιτικής αυτής από την εκάστοτε χώρα γίνεται μέσω της επιβολής υποχρεωτικών εισφορών που ονομάζονται φόροι. Επομένως προκύπτει μια σχέση μεταξύ του οφειλέτη και του κράτους. Από την πλευρά του οφειλέτη που είναι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, η εισφορά αυτή δεν έχει ειδική αντιπαροχή ενώ από την πλευρά του κράτους έχει ταμειευτικό χαρακτήρα. Επομένως, η φορολόγηση είναι το βασικό εισπρακτικό “εργαλείο” που διαθέτει η κυβέρνηση για την άσκηση του έργου της.

1.4 Φορολογικό Σύστημα

Το φορολογικό σύστημα αποτελεί μέρος της φορολογικής πολιτικής και είναι το σύνολο των φόρων που ισχύουν σε μια δεδομένη χρονική στιγμή.

1.4.1 Χαρακτηριστικά και Σκοποί Φορολογικού Συστήματος

Ένα φορολογικό σύστημα είναι αποτελεσματικό, όταν διατηρώντας σε χαμηλά επίπεδα τις διαχειριστικές δαπάνες και τις δαπάνες συμμόρφωσης των πολιτών, επιτυγχάνει τα μέγιστα δυνατά φορολογικά έσοδα.

Οι οφειλέτες (Έλληνες υπήκοοι ή μη, φυσικά και νομικά πρόσωπα) υποχρεούνται σε υλική θυσία για την λειτουργία του κρατικού μηχανισμού. Για την επίτευξη της παραπάνω παραδοχής οι φόροι πρέπει να πληρούν σωρευτικά τα παρακάτω -γενικά- χαρακτηριστικά:

- Υποχρεωτική εισφορά του πολίτη στο δημόσιο ή σε νομικά πρόσωπα.
 - ∅ Αναγκαστική μεταβίβαση πόρων από τον ιδιωτικό στον δημόσιο τομέα.
- Καταβολή του φόρου χωρίς ειδικό αντάλλαγμα.
 - ∅ Η επιβολή του φόρου γίνεται με σκοπό την κάλυψη των δημοσίων δαπανών καθώς και την ικανοποίηση των κρατικών σκοπών χωρίς άμεση αντιπαροχή. Εδώ κρίνεται σκόπιμο να υπογραμμιστεί η ειδοποιός διαφορά ανάμεσα στο φόρο και το τέλος. Σε

αντίθεση με το φόρο, το τέλος αποτελεί χρηματική καταβολή για άμεση αντιπαροχή. Ενώ λοιπόν με τον όρο “τέλος” υποδηλώνεται ειδική ανταπόδοση προς εκείνον που το καταβάλλει, στην περίπτωση των φόρων η ανταπόδοση αυτή έχει γενικό χαρακτήρα.

- Μέσο άσκησης της κρατικής πολιτικής.

- Ø Με τη συνδρομή της φορολογίας επιτυγχάνεται η πραγματοποίηση των κρατικών σκοπών, τόσο στον κοινωνικό, όσο και στον οικονομικό τομέα.

- Ελάχιστο όριο συντήρησης.

- Ø Ως “ελάχιστο όριο συντήρησης” ορίζεται εκείνο το τμήμα του εισοδήματος που θεωρείται πως καλύπτει τις απαραίτητες ανάγκες τόσο του φορολογούμενου όσο και της οικογένειάς του. Για τον λόγο αυτό το συγκεκριμένο τμήμα δεν υπάγεται στην φορολογία.

- Διαφορισμός των εισοδημάτων.

- Ø Η φοροδοτική ικανότητα του φορολογούμενου εξαρτάται και από την προέλευση του εισοδήματός του. Πιο συγκεκριμένα, εντονότερα αισθάνεται το φορολογικό βάρος ο φορολογούμενος του οποίου το εισόδημα προέρχεται από προσωπική εργασία, παρά εκείνος του οποίου η πηγή του εισοδήματός του προέρχεται από κεφάλαιο. Για το λόγο αυτό δεν θα πρέπει να υπάρχει το ίδιο φορολογικό βάρος για όλα τα εισοδήματα αλλά ανάμεσά τους θα πρέπει να υπάρχει κάποια διάκριση.

- Αποφυγή διπλής φορολογίας.

- Ø Διπλή φορολόγηση έχουμε όταν το ίδιο πρόσωπο καλείται να υποβάλλει δύο φορές τον ίδιο φόρο για το ίδιο αντικείμενο είτε μέσα στο ίδιο κράτος, είτε μεταξύ διαφορετικών κρατών. Η διπλή αυτή φορολόγηση θα πρέπει να αποφεύγεται από το φορολογικό σύστημα έτσι ώστε ο φορολογούμενος να μην οδηγείται σε φοροδιαφυγή. Επιπλέον θα αποφευχθεί η εξασθένιση της επιχειρηματικής προσπάθειας ενώ θα υπάρξει περιορισμός και των φορολογικών ανισοτήτων. Για την επίτευξη των προαναφερθέντων υπάρχουν οι εξής μέθοδοι:

1) Η μέθοδος της έκπτωσης του φόρου.

Σύμφωνα με την μέθοδο αυτή, ο φόρος που καταβάλλεται σε ένα ξένο κράτος για εισόδημα που φορολογείται και π.χ. από το Ελληνικό κράτος, αφαιρείται από το φόρο που προκύπτει στην Ελλάδα με βάση τη φορολογική μας νομοθεσία. Τη μέθοδο αυτή ακολουθεί η Ελληνική φορολογική νομοθεσία (ν.2238/94 περί φορολογίας εισοδήματος φυσικών και νομικών προσώπων).

2) Η μέθοδος της εξαίρεσης ή απαλλαγής.

Κατά την μέθοδο αυτή, τα κράτη στην επικράτεια των οποίων αποκτιούνται εισοδήματα από πρόσωπα που είναι κάτοικοι άλλων κρατών απαλλάσσουν τα πρόσωπα αυτά της φορολογίας ή φορολογούν μόνο εκείνα τα εισοδήματα που προκύπτουν στην επικράτειά τους.

3) Η μέθοδος της διαίρεσης ή κατανομής.

Σύμφωνα με την μέθοδο αυτή, το εισόδημα χωρίζεται σε δύο μέρη. Το ένα εξ' αυτών φορολογείται στην χώρα κατοικίας του φορολογούμενου ενώ το άλλο στην χώρα απόκτησής του.

Με την προϋπόθεση ότι οι φόροι πληρούν τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά στόχο έχουν την επίτευξη ενός τριπλού αντικειμενικού σκοπού. Πιο συγκεκριμένα, ο σκοπός αυτός έχει *ταμειευτικό, κοινωνικό και οικονομικό* υπόβαθρο. Ειδικότερα, ο *ταμειευτικός* σκοπός αποβλέπει στο να εξασφαλίσει τα απαραίτητα δημόσια έσοδα ικανά να καλύψουν τις δημόσιες δαπάνες. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε παγκόσμιο επίπεδο, οι φόροι καλύπτουν τα έσοδα του κράτους σε ποσοστό άνω του 90%. Όσον αφορά τον *κοινωνικό* σκοπό της φορολογίας, αυτός εστιάζει στην άμβλυνση των κοινωνικών ανισοτήτων. Έχουμε λοιπόν έναν αναδιανεμητικό χαρακτήρα έστω και αν αυτός δεν είναι άμεσα συνυφασμένος με την αναδιανομή του εισοδήματος. Τέλος, ο *οικονομικός* σκοπός, αποβλέπει στην επίτευξη της σταθεροποίησης της οικονομίας ή και στην ανάπτυξή της.

1.4.2 Αποτελεσματικότητα Φορολογικού Συστήματος

Όπως προαναφέρθηκε, αποτελεσματικό είναι ένα σύστημα που με τις χαμηλότερες διαχειριστικές δαπάνες πετυχαίνει τα μέγιστα φορολογικά έσοδα. Για να γίνει η παραδοχή αυτή πιο κατανοητή θα παρουσιαστεί ένα σύντομο παράδειγμα. Έστω δύο φορολογικά συστήματα, το Α κ το Β. Το άμεσο φορολογικό βάρος που μετακυλύουν από τους ιδιώτες στο κράτος είναι 45 ΔΙΣ και 60 ΔΙΣ αντίστοιχα. Το σύνολο των διαχειριστικών δαπανών και των δαπανών συμμόρφωσης των πολιτών είναι 2 ΔΙΣ και 3 ΔΙΣ αντίστοιχα.

	A	B
Άμεσο φορολογικό βάρος	45 ΔΙΣ	60 ΔΙΣ
Διαχειριστικές δαπάνες και δαπάνες συμμόρφωσης	2 ΔΙΣ	3 ΔΙΣ
Αποτελεσματικότητα φορολογικού συστήματος	$45/2=22,5$	$60/3=20$

(Πίνακας 1.1 Παράδειγμα φορολογικού συστήματος)

Μετά τον προσδιορισμό των αποτελεσμάτων βάσει των στοιχείων του πίνακα, προκύπτουν τα εξής στοιχεία. Η αποτελεσματικότητα ενός φορολογικού συστήματος εκφράζεται μαθηματικά με ένα κλάσμα. Στον αριθμητή του κλάσματος έχουμε το σύνολο των φορολογικών εσόδων που αποφέρει το εκάστοτε φορολογικό σύστημα. Στον παρονομαστή έχουμε το σύνολο των διαχειριστικών δαπανών. Το πηλίκο λοιπόν αυτού του κλάσματος δείχνει την αποτελεσματικότητα. Συγκεκριμένα, το Α φορολογικό σύστημα για κάθε 1 ΔΙΣ διαχειριστικών δαπανών, αποφέρει 22,5 ΔΙΣ φορολογικά έσοδα. Από την άλλη πλευρά, το Β φορολογικό σύστημα για κάθε 1 ΔΙΣ διαχειριστικών δαπανών αποφέρει 20 ΔΙΣ φορολογικά έσοδα. Ως εκ τούτου το Α φορολογικό σύστημα είναι αποτελεσματικότερο έναντι του Β.

1.5 Γενικές Αρχές Φορολογίας

Με τον όρο “βασικές αρχές της φορολογίας” νοούνται οι κανόνες και τα αξιώματα τα οποία πρέπει να υπηρετεί ένα φορολογικό σύστημα για να είναι δίκαιο και αποδοτικό. Οι αρχές αυτές ορίζονται από το ίδιο το σύνταγμα και έχουν διπλό ρόλο. Από την μία πλευρά, κύριο μέλημα είναι η προστασία του φορολογούμενου, ενώ από την άλλη η προάσπιση της φορολογικής δικαιοσύνης. Στο άρθρο 4 παράγραφος 5 του συντάγματος ορίζεται ρητά ότι << Οι Έλληνες πολίτες συνεισφέρουν χωρίς διακρίσεις στα δημόσια βάρη, ανάλογα με τις δυνάμεις τους>>.

Οι κανόνες αυτοί που διέπουν την φορολογική πολιτική της κάθε κυβέρνησης είναι οι εξής :

1. Ο ΚΑΝΟΝΑΣ ΤΗΣ ΚΑΘΟΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΦΟΡΟΥ

Ο συγκεκριμένος κανόνας αναφέρει πως η επιβολή του φόρου, αφορά όλους τους πολίτες ανεξαιρέτως καθώς επίσης και τους αλλοδαπούς που ζουν στη χώρα.

2. Ο ΚΑΝΟΝΑΣ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΦΟΡΟΥ

Ο κανόνας αυτός εξυπηρετεί τον ταμειυτικό σκοπό της φορολογίας. Για να είναι ένας φόρος παραγωγικός θα πρέπει να συντρέχουν τα παρακάτω:

- i. Για να μην οδηγηθεί ο φορολογούμενος σε φοροδιαφυγή το ποσοστό του φόρου δεν θα πρέπει να είναι υπερβολικό.
- ii. Δεν καθιερώνει απαλλαγές.
- iii. Στοχεύει στην ταχύτητα βεβαίωσης και είσπραξης του φόρου με το μικρότερο δυνατό κόστος.
- iv. Σαφήνεια νόμων και μικρή συχνότητα μεταβολής.

3. Ο ΚΑΝΟΝΑΣ ΤΗΣ ΑΠΛΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΦΟΡΟΥ

Κατά τον κανόνα αυτό απαραίτητη είναι η κωδικοποίηση των φορολογικών διατάξεων και η αποφυγή της περιπλοκότητας. Με τον τρόπο αυτό η φορολογική νομοθεσία είναι απλή και κατανοητή, με αποτέλεσμα να αποφεύγεται η σύγχυση και να επιτυγχάνεται βελτίωση των σχέσεων μεταξύ του φορολογούμενου και των

φοροτεχνικών οργάνων. Επί της ουσίας όμως η πολυπλοκότητα του σημερινού φορολογικού συστήματος δεν καθιστά κάτι τέτοιο εφικτό.

4. Ο ΚΑΝΟΝΑΣ ΤΗΣ ΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ

Σύμφωνα με τον κανόνα αυτό, αν οι νόμοι είναι απλοί, κατανοητοί και δεν επιδέχονται συχνές μεταβολές ο φορολογούμενος θα έχει τη δυνατότητα να γνωρίζει εκ των προτέρων τον φόρο που του αντιστοιχεί, καθώς επίσης και τον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να τον εξοφλήσει.

5. Ο ΚΑΝΟΝΑΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΦΟΡΟΥ

Η καταλληλότητα του φόρου εστιάζει σε τρία σημεία, στο χρόνο, στον τόπο και στον τρόπο εξόφλησής του. Όσον αφορά το χρόνο πληρωμής, αυτός θα πρέπει να συμπίπτει με την πραγματοποίηση του εισοδήματος, έτσι ώστε ο φορολογούμενος να διευκολύνεται ως προς την πληρωμή του. Σαν τόπος της εν λόγω πληρωμής ορίζεται η κατοικία, ή η διαμονή, ή ο τόπος της επαγγελματικής εγκατάστασης του φορολογούμενου. Τέλος, σχετικά με τον τρόπο πληρωμής του φόρου απαραίτητη είναι η παροχή κάθε δυνατής διευκόλυνσης προς τον οφειλέτη.

1.5.1 Φορολογικό Βάρος

Το φορολογικό βάρος είναι το κόστος που επωμίζονται οι ιδιωτικοί φορείς για την χρηματοδότηση του κράτους. Το κόστος αυτό αναλώνεται σε δωρεάν παροχή δημοσίων αγαθών και άλλων δραστηριοτήτων του δημοσίου φορέα. Ένα μείζον ζήτημα για την οικονομία είναι η επίτευξη μιας δίκαιης κατανομής του φορολογικού βάρους μεταξύ των πολιτών. Το βάρος αυτό που επιβάλλεται στους πολίτες, πέρα από τη μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος είναι το υπερβάλλον βάρος και προκύπτει από την παραποίηση των καταναλωτικών προτιμήσεων η οποία συνεπάγεται μια απώλεια ευημερίας. Στο σημείο αυτό πρέπει να υπογραμμιστεί η διαφορά μεταξύ της έννοιας της κατανομής με αυτή της διάρθρωσης. Ως κατανομή, ορίζεται η ανάλυση που αφορά τη διαπίστωση του διαμοιρασμού του φορολογικού βάρους στις διάφορες εισοδηματικές τάξεις. Από την άλλη πλευρά η διάρθρωση, αφορά την ανάλυση των επιμέρους φόρων που συνθέτουν τα συνολικά φορολογικά έσοδα. Με απλά λόγια με τον όρο κατανομή, αναφερόμαστε στο ποσό που οι

ιδιώτες δίνουν στο κράτος ενώ με τον όρο διάρθρωση κάνουμε λόγο για το ποιοι είναι οι φόροι αυτοί. Για την επίτευξη της δίκαιης κατανομής του φορολογικού βάρους στους πολίτες, πρέπει να εφαρμόζονται ταυτόχρονα οι ακόλουθες αρχές:

- Αρχή της οριζόντιας φορολογικής ισότητας.

Σύμφωνα με την αρχή αυτή, θα πρέπει οι πολίτες οι οποίοι βρίσκονται κάτω από τις ίδιες συνθήκες, να έχουν την ίδια φορολογική αντιμετώπιση.

- Αρχή της κάθετης φορολογικής ισότητας.

Σύμφωνα με την αρχή αυτή, θα πρέπει οι πολίτες οι οποίοι βρίσκονται κάτω από διαφορετικές συνθήκες², να έχουν διαφορετική φορολογική αντιμετώπιση.

Η αρχή της δίκαιης κατανομής βασίζεται στις δύο παρακάτω θεωρίες:

- Ø Θεωρία του ανταλλάγματος
- Ø Θεωρία της φοροδοτικής ικανότητας

Η συνθήκη υπό το πρίσμα της θεωρίας του ανταλλάγματος είναι η ικανοποίηση που αισθάνονται τα άτομα από την χρήση των δημόσιων αγαθών. Ενώ ο ίδιος όρος υπό το πρίσμα της θεωρίας της φοροδοτικής ικανότητας ορίζεται ως η δυνατότητα των ατόμων να συνεισφέρουν στα δημόσια έσοδα.

1.5.1.1 Θεωρία του Ανταλλάγματος

Η θεωρία αυτή βασίζεται στις αρχές της οριζόντιας και κάθετης φορολογικής ισότητας. Η εν λόγω θεωρία έχει ως κριτήριο συνθήκης το όφελος από τα δημόσια αγαθά. Βασικό της στοιχείο είναι η έννοια της αντιπαροχής/ ανταποδοτικότητας για την παροχή κάθε δημόσιου αγαθού. Βάσει της παραπάνω θεωρίας, τα δημόσια αγαθά, θα πρέπει να λογίζονται ως ιδιωτικά για να πληρώνουμε το αντίστοιχο ποσό, ανάλογα δηλαδή με το όφελος που αποκομίζουμε από αυτό.

² Η φορολόγηση δεν γίνεται με βάση το εισόδημα αλλά με βάση τις συνθήκες.

- Εισόδημα
- Οικογενειακή κατάσταση
- Ιδιαιτερότητες (αναπηρία, κάτοικος εξωτερικού, έδρα επιχείρησης, παραμεθόρια διαμονή, υπερήλικες).

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

1. Επίτευξη κοινωνικής δικαιοσύνης.

Οι υποστηρικτές της θεωρίας έχουν την άποψη πως η κοινωνική δικαιοσύνη επιτυγχάνεται μέσω της πληρωμής, για κατανάλωση αγαθών είτε αυτά είναι δημόσια, είτε είναι ιδιωτικά.

2. Ελαχιστοποίηση αρνητικών συνεπειών στα οικονομικά κίνητρα.

Πιο συγκεκριμένα κανείς δεν επιβαρύνεται χωρίς την ύπαρξη ανάλογου οφέλους. Επίσης, τα οικονομικά κίνητρα εξασθενούν εξαιτίας της οικονομικής επιβάρυνσης των πολιτών χωρίς την ύπαρξη αντίστοιχων αντιπαροχών.

3. Μεγιστοποίηση ωφέλειας των πολιτών λόγω της παραγωγής αγαθών που εκείνοι επιθυμούν.

Λαμβάνοντας υπόψη τις προτιμήσεις των πολιτών, παράγονται αγαθά τα οποία τους εξυπηρετούν. Συμπερασματικά, από οικονομική άποψη, οι φόροι έχουν τον ρόλο των τιμών στην αγορά. Δηλαδή οι πολίτες πληρώνουν το δημόσιο αγαθό που επιθυμούν να αναλώσουν.

ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

Όμως, η παραπάνω θεωρία δεν μπορεί να έχει εύκολα πρακτική εφαρμογή τις περισσότερες φορές μιας και είναι τεχνικά δύσκολο³ και κοινωνικά άδικο.

1. Δύσκολη ως αδύνατη η τιμολόγηση των δημόσιων αγαθών εξαιτίας της αδιαιρετότητας και της μη δυνατότητας αποκλεισμού. Το γεγονός αυτό οδηγεί στην αδυναμία της αγοράς να τα παράγει και να τα τιμολογήσει.

Αδιαιρετότητα: Το όφελος των αγαθών που απολαμβάνουμε είναι συγκεκριμένο και δεν διαιρείται η ποσότητά του ώστε να εκτιμηθεί η ανάλωση που αντιστοιχεί στον καθένα.

³ Δεν μπορεί να μετρηθεί η ανάλωση του δημόσιου αγαθού.

Μη δυνατότητα αποκλεισμού: Δεν υπάρχει τρόπος αποκλεισμού των ατόμων που αρνούνται να πληρώσουν από την κατανάλωση των δημόσιων αγαθών.

2. Δυσκολία προσδιορισμού των προτιμήσεων των πολιτών:

Οι πολίτες μη θέλοντας να επιβαρυνθούν από την παραγωγή δημόσιων αγαθών αποφεύγουν να αποκαλύψουν τις πραγματικές τους προτιμήσεις ξέροντας ότι έτσι και αλλιώς η παραγωγή τους θα πραγματοποιηθεί. Στο σημείο αυτό μπορούμε να διακρίνουμε τα αγαθά σε δύο κατηγορίες :

Ημιδημόσια αγαθά

Έχουν στοιχεία ιδιωτικής οικονομίας και η θεωρία του ανταλλάγματος μπορεί να εφαρμοστεί.

π.χ.: ΔΕΗ, Μέσα Μαζικής Μεταφοράς, ασφαλιστικές εισφορές κλπ

Καθαρά δημόσια αγαθά

Στα αμιγώς δημόσια αγαθά η θεωρία του ανταλλάγματος δεν βρίσκει καμία απολύτως εφαρμογή.

π.χ.: Εθνική άμυνα

3. Πρόκληση αποκλίσεων από τους βασικούς σκοπούς του κοινωνικού κράτους.

Με την προϋπόθεση ότι βασικός σκοπός του κράτους είναι το κοινό συμφέρον, οι σύγχρονες πολιτικές πρόνοιες παρέχουν δημόσια αγαθά που χρησιμοποιούνται από τις ασθενέστερα οικονομικά τάξεις. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με την θεωρία του ανταλλάγματος καθώς η εφαρμογή της θα οδηγούσε σε στρέβλωση της κοινωνικής δικαιοσύνης.

Συνεπώς η θεωρία του ανταλλάγματος, η οποία ορίζει ως συνθήκη επιβολής ενός φόρου τη χρησιμότητα που αντλεί ο χρήστης των δημόσιων αγαθών, δεν δύναται τελικά να εφαρμοστεί λόγω όλων των προαναφερθέντων χαρακτηριστικών.

1.5.1.2 Θεωρία της Φοροδοτικής Ικανότητας.

Η πλειοψηφία των σύγχρονων οικονομολόγων αμφισβητεί την δυνατότητα επιτυχημένης εφαρμογής της θεωρίας του ανταλλάγματος ενώ προκρίνει την θεωρία της φοροδοτικής ικανότητας. Ειδικότερα, τη θεωρεί ως την ιδανικότερη αφετηρία για την επιβολή φόρων και την άσκηση δίκαιης και οικονομικά ορθολογικής φορολογικής πολιτικής.

Με βάση τη θεωρία αυτή, η κατανομή του φορολογικού βάρους θεωρείται δίκαιη όταν

γίνεται με βάση την ικανότητα κάθε ατόμου να συνεισφέρει στα κοινά ενώ δεν αποκομίζει ειδικό όφελος από την δημόσια δραστηριότητα.

Οι βασικές αρχές που διέπουν τη θεωρία της φοροδοτικής ικανότητας είναι:

- Η αρχή της οριζόντιας ισότητας

Ίση φορολογική επιβάρυνση για όσους διαθέτουν την ίδια φοροδοτική ικανότητα.

- Η αρχή της κάθετης ισότητας

Διαφορετική φορολογική επιβάρυνση για όσους διαθέτουν διαφορετική φοροδοτική ικανότητα.

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

Τα πλεονεκτήματα της θεωρίας της φοροδοτικής ικανότητας είναι ότι πρόκειται για μια θεωρία που επιδέχεται πρακτικής εφαρμογής και είναι αυτή που χρησιμοποιείται κυρίως. Εξαιρέση αποτελούν κάποιες περιπτώσεις τελών ή ανταποδοτικών φόρων όπου υιοθετείται η θεωρία του ανταλλάγματος.

ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

Οι δημόσιες δαπάνες δεν συνδέονται με τη φορολογία. Πιο συγκεκριμένα, δεν είναι γνωστό τι και σε ποια ποσότητα θα παραχθεί από τα δημόσια αγαθά ενώ παράλληλα αγνοείται από τους πολίτες ποιο αγαθό χρηματοδοτήθηκε από την καταβολή των φόρων τους.

1.5.1.3 Δείκτες Φοροδοτικής Ικανότητας

Μετά την παράθεση των πλεονεκτημάτων αλλά και των μειονεκτημάτων της θεωρίας της φοροδοτικής ικανότητας και αφού λάβουμε υπόψη ότι αυτή έχει προκριθεί από την πλειοψηφία των οικονομολόγων ως ο καλύτερος τρόπος φορολόγησης, προκύπτει ένα βασικό ζήτημα. Αυτό αφορά τον προσδιορισμό των καταλληλότερων δεικτών της φοροδοτικής ικανότητας. Οι κατεξοχήν δείκτες είναι της *περιουσίας*, του *εισοδήματος* και της *κατανάλωσης*.

Περιουσία: Είναι ο παλαιότερος δείκτης φοροδοτικής ικανότητας που χρησιμοποιήθηκε. Το σύνολο της περιουσίας του ατόμου προσδιορίζει με αντικειμενικό τρόπο την φοροδοτική του ικανότητα. Αυτό, τον καθιστούσε ως βασικότερο δείκτη της φοροδοτικής ικανότητας έως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα , όπου αυτό ανετράπη. Μετά την βιομηχανική επανάσταση όπου η διάρθρωση των οικονομικών τάξεων άλλαξε, τη σκυτάλη του βασικότερου δείκτη πήρε το εισόδημα.

Εισόδημα: Είναι ο καλύτερος δείκτης φοροδοτικής ικανότητας σε συνδυασμό όμως και με αυτόν της περιουσίας. Με τον προσδιορισμό του εισοδήματος ως δείκτη προκύπτουν τα παρακάτω προβλήματα :

- Φορολογητέο εισόδημα

Το ερώτημα που προκύπτει αφορά το εισόδημα που θα πρέπει να φορολογηθεί. Από την μία πλευρά έχουμε το εισόδημα με την ευρύτερη έννοια, δηλαδή την καθαρή περιουσία συν την κατανάλωση μιας χρονιάς. Ενώ, από την άλλη είναι το εισόδημα με την στενή του έννοια, δηλαδή την αγοραστική δύναμη ως αποτέλεσμα οικονομικής δραστηριότητας.

- Ελάχιστο όριο συντήρησης

Στο σύνολο των φορολογικών συστημάτων εξαιρείται ένα ελάχιστο όριο συντήρησης. Το αφορολόγητο αυτό κομμάτι του εισοδήματος είναι απαραίτητο για την διαβίωση του ατόμου.

- Οικογενειακά βάρη

Τα οικογενειακά βάρη διαφέρουν ανά φορολογούμενο. Όταν λοιπόν οι προσωπικές συνθήκες δεν είναι ίδιες , τότε δεν είναι ίδια και η φοροδοτική τους ικανότητα.

- Τρόπος απόκτησης εισοδήματος

Όταν μεταξύ των φορολογούμενων υπάρχει διαφορά στην πηγή και στον τρόπο απόκτησης του εισοδήματος, συνεπάγεται την διαφορετική τους φοροδοτική ικανότητα, παρόλο που έχουν το ίδιο εισόδημα.

Κατανάλωση: Σύμφωνα με τους υποστηρικτές του εν λόγω δείκτη, η κατανάλωση πλεονεκτεί έναντι των άλλων δεικτών γιατί παρουσιάζει τα εξής προτερήματα:

-Είναι ακριβέστερο μέτρο φοροδοτικής ικανότητας σε σχέση με το εισόδημα. Ειδικότερα, πολλοί υποστηρίζουν πως είναι δικαιότερο οι φορολογούμενοι να επιβαρύνονται με βάση την κατανάλωση και όχι με βάση την συνεισφορά τους στο συνολικό προϊόν.

-Ένα ακόμα στοιχείο που κάνει αυτό τον δείκτη πιο αποτελεσματικό έναντι των άλλων, είναι ότι φορολογεί τις πηγές των εισοδημάτων στο σύνολό τους και όχι μόνο το καθαρό εισόδημα. Δηλαδή φορολογεί στοιχεία όπως οι υπεραξίες, τα αδιανέμητα κέρδη, οι αποταμιεύσεις κτλ. όταν αυτά διοχετευτούν τελικά στην κατανάλωση. Με τον τρόπο αυτό, αποφεύγονται αποκλίσεις από τους κανόνες κοινωνικής δικαιοσύνης.

-Η κατανάλωση ως δείκτης φοροδοτικής ικανότητας επιδρά λιγότερο αρνητικά στα οικονομικά κίνητρα και κυρίως στην αποταμίευση.

1.6 Κατηγορίες των Φόρων

Με σκοπό την διευκόλυνση της ανάλυσης της θεωρίας των φόρων και τις συνυφασμένες με αυτούς επιδράσεις τους, απαραίτητη είναι η κατηγοριοποίησή τους. Η βασική διάκριση των φόρων είναι αυτή που τους κατατάσσει σε άμεσους και έμμεσους. Παράλληλα όμως η ταξινόμηση των φόρων γίνεται βάσει κάποιων ακόμα κριτηρίων της δημόσιας οικονομίας. Η κατηγοριοποίηση πραγματοποιείται διαχωρίζοντάς τους σε προσωπικούς και πραγματικούς, καθώς επίσης ανάλογα με την εκάστοτε φορολογική βάση, τη φύση του φορολογικού συντελεστή και τη φορολογούσα αρχή.

1.6.1 Άμεσοι και Έμμεσοι

Η διάκριση αυτή βασίζεται είτε στον τρόπο είσπραξης (διοικητική άποψη), είτε στη φύση του φορολογικού αντικειμένου (δημοσιονομική άποψη). Βασιζόμενοι στη διοικητική άποψη, στο φορολογικό μας σύστημα, οι άμεσοι φόροι αναφέρονται σε συγκεκριμένα πρόσωπα (ονομαστικοί φόροι). Η επιβολή τους γίνεται στο παραγόμενο εισόδημα ή στην περιουσία του φορολογούμενου. Όσον αφορά τους έμμεσους φόρους, επιβάλλονται στο δαπανώμενο εισόδημα και η είσπραξή τους δεν γίνεται με ονομαστικούς καταλόγους αλλά με την πραγματοποίηση ορισμένων γεγονότων ή συναλλαγών. Από την άλλη πλευρά η δημοσιονομική άποψη υποστηρίζει πως βασικό κριτήριο για την διάκριση είναι η δυνατότητα μετακύλησης του φόρου που οφείλει ο φορολογούμενος ή η φύση του φορολογικού αντικειμένου.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, άμεσος φόρος είναι ο επιβαλλόμενος φόρος που ο ίδιος ο οφειλέτης θα καταβάλλει στο δημόσιο. Αντίθετα, ο έμμεσος φόρος ενώ επιβάλλεται και πάλι σε πρόσωπο, τελικά θα καταβληθεί μέσω ενός τρίτου προσώπου, ύστερα από μετακύληση που θα έχει προηγηθεί.

Νεότερη άποψη υποστηρίζει πως βασικός πυλώνας στην διάκριση των φόρων είναι η φύση του φορολογικού αντικειμένου. Απαραίτητη όμως προϋπόθεση, είναι να ληφθεί υπόψη και η φοροδοτική ικανότητα του φορολογούμενου. Έτσι, σύμφωνα με την νεότερη αυτή άποψη, η επιβολή του άμεσου φόρου γίνεται επί του εισοδήματος ή επί της περιουσίας του φορολογούμενου. Έμμεσος θεωρείται ο φόρος που επιβάλλεται στην κατανάλωση, δηλαδή στο εισόδημα που δαπάνησε ο οφειλέτης.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα της φορολογικής πολιτικής, είναι να καταφέρει να συνδυάσει την ύπαρξη των άμεσων και των έμμεσων φόρων σε ένα σύστημα χωρίς φορολογικές αδικίες.

1.6.1.1 Άμεσοι Φόροι (ενδεικτικά)

- Φόρος εισοδήματος
- Φόρος κληρονομιάς, δωρεάς, γονικών παροχών (επειδή εισπράττονται βάσει ονομαστικών καταλόγων)
- Φόρος περιουσίας
- Υπέρ τρίτων
- Παρελθόντων οικονομικών ετών
- Φόρος εισφορών υγειονομικής περίθαλψης, συνταξιοδότησης, κτλ
- Φόροι προσαυξήσεων, προστίμων και ποινών
- Λοιποί φόροι

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΑΜΕΣΩΝ ΦΟΡΩΝ

1. Εξαιτίας του προοδευτικού της χαρακτήρα, η άμεση φορολογία θεωρείται από το σύνολο των οικονομολόγων δικαιότερη. Αυτό συμβαίνει διότι οι πολίτες με υψηλότερο εισόδημα επιβαρύνονται με υψηλότερη φορολογία σε σχέση με τους οικονομικά ασθενέστερους. Συμπερασματικά καταλήγουμε στην διαπίστωση ότι ο χαρακτήρας της άμεσης φορολογίας είναι αναδιανεμητικός ως προς την κατανομή του εισοδήματος.
2. Οι πολίτες και οι επιχειρήσεις που έχουν στην κατοχή τους υψηλή περιουσία, τείνουν να επιβαρύνονται περισσότερο εξαιτίας της εμφάνισης μεγάλων υπεραξιών.

3. Το κράτος, έχοντας εισπράξει υψηλούς φόρους από τους οικονομικά ισχυρούς, έχει τη δυνατότητα να παρέχει ένα αφορολόγητο όριο στις οικονομικά ασθενέστερες κοινωνικές τάξεις. (Στην Ελλάδα πριν το μνημόνιο, το αφορολόγητο για μισθωτούς και συνταξιούχους ανερχόταν στο πόσο των 12.000€).
4. Οι άμεσοι φόροι παρουσιάζουν μια σταθερότητα ως προς την απόδοσή τους. Πρακτικά αυτό σημαίνει ότι από τη μία πλευρά το κράτος μπορεί να προϋπολογίσει κάποια έσοδά του, ενώ από την άλλη οι πολίτες γνωρίζουν το ποσό του φόρου που τους αντιστοιχεί.

ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΑΜΕΣΩΝ ΦΟΡΩΝ

1. Σε μια οικονομία, η αύξηση της άμεσης φορολογίας οδηγεί σε πτωτική τάση των επενδύσεων γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση του εθνικού εισοδήματος.
2. Η ύπαρξη υψηλών φορολογικών συντελεστών στο εισόδημα, ευνοεί το φαινόμενο της φοροδιαφυγής και πολλές φορές οδηγεί τους κατόχους μεγάλων κεφαλαίων να τα μεταφέρουν σε χώρες με πιο ήπιες φορολογικές συνθήκες. (tax honesty)
3. Η άμεση φορολογία γίνεται αντικείμενο πολιτικής εκμετάλλευσης. Πιο συγκεκριμένα, οι εκάστοτε κυβερνήσεις αλλάζουν τη φορολογία προκειμένου να υπηρετήσουν στοχευμένα πολιτικά συμφέροντα.

1.6.1.2 Έμμεσοι Φόροι (ενδεικτικά)

- Έμμεσοι φόροι στις συναλλαγές
 - Φόρος Προστιθέμενης Αξίας (παρόλο που έχει το χαρακτηριστικό των ονομαστικών καταλόγων είναι έμμεσος γιατί εισπράττεται βάσει τιμολογίων)
 - Φόροι μεταβίβασης κεφαλαίων
 - Τέλη χαρτοσήμου
 - Δασμοί
- Έμμεσοι φόροι στην κατανάλωση
 - Φόροι καυσίμων
 - Φόροι οχημάτων
 - Φόροι καπνού

- Φόροι οιοπνευματωδών ποτών
- Φόροι τηλεοπτικών διαφημίσεων

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΕΜΜΕΣΩΝ ΦΟΡΩΝ

1. Οι έμμεσοι φόροι είναι πιο εύκολοι στην είσπραξή τους. Η ενσωμάτωση του φόρου στην τιμή του προϊόντος κάνει πιο αποτελεσματική την ταμειευτική τους λειτουργία.
2. Το γεγονός ότι οι φόροι συμπεριλαμβάνονται στα τιμολόγια δυσκολεύει την ύπαρξη φαινομένων φοροδιαφυγής.
3. Η φύση των έμμεσων φόρων που αφορά την κατανάλωση, δίνει τη δυνατότητα να εισπράττονται και από άτομα που δεν έχουν άμεση φορολογική σχέση με τη χώρα όπως για παράδειγμα οι τουρίστες.

ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΕΜΜΕΣΩΝ ΦΟΡΩΝ

1. Οι έμμεσοι φόροι ευνοούν τις υψηλότερες εισοδηματικές τάξεις καθώς αν και λογίζονται ως αναλογικοί, στην πράξη έχουν αντιστρόφως προοδευτικό χαρακτήρα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο συντελεστής Φ.Π.Α. των αγαθών ο οποίος παραμένει αμετάβλητος ανεξαρτήτως της αγοραστικής δύναμης των καταναλωτών.
2. Η άνοδος του πληθωρισμού η οποία προκαλείται εξαιτίας της αύξησης της έμμεσης φορολογίας οδηγεί στη διάβρωση του πραγματικού διαθέσιμου εισοδήματος των φτωχών.
3. Μέσω των έμμεσων φόρων αδικούνται οι ασθενέστερα οικονομικά τάξεις μιας και διοχετεύοντας σχεδόν το σύνολο του εισοδήματός τους για την αγορά βασικών καταναλωτικών αγαθών, επιβαρύνονται με αυτούς. Αντίθετα, ευνοημένοι είναι οι πλουσιότεροι αφού έχουν τη δυνατότητα αποταμίευσης.

Η σχέση άμεσων και έμμεσων φόρων δείχνει το βαθμό ανάπτυξης ενός κράτους. Συνήθως, μεγαλύτεροι άμεσοι φόροι παραπέμπουν σε ανεπτυγμένα κράτη, ενώ το αντίθετο συμβαίνει σε αναπτυσσόμενα ή υποανάπτυκτα κράτη.

1.6.2 Προσωπικοί και Πραγματικοί

Ως προσωπικοί ορίζονται οι φόροι που έχουν επίκεντρο τα προσωπικά στοιχεία του φορολογούμενου. Η υποχρέωση του δεν εξαρτάται μόνο από τη φορολογική βάση αλλά και από στοιχεία όπως το μέγεθος του εισοδήματος ή της περιουσίας, την οικονομική του κατάσταση κ.α. στοιχεία δηλαδή που επηρεάζουν τη φοροδοτική του ικανότητα. Αντίθετα οι πραγματικοί ή απρόσωποι, είναι φόροι που επιβάλλονται επί των συναλλαγών. Η επιβάρυνση δηλαδή γίνεται βάσει του ύψους της δαπάνης, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι προσωπικές συνθήκες του φορολογούμενου.

1.6.3 Φορολογική Βάση

Ως φορολογική βάση ορίζεται το μέγεθος βάσει του οποίου υπολογίζεται ένας φόρος και μπορεί να είναι οικονομικό ή μη-οικονομικό. Μέσω αυτού του κριτηρίου προκύπτει η παρακάτω ταξινόμηση:

1. Φόροι σταθερού ποσού κατά φορολογούμενο.

Οι φόροι αυτοί προβλέπουν επιβάρυνση ίσου ποσού για όλα τα άτομα χωρίς να λαμβάνεται υπόψη το μέγεθος του εισοδήματος, της περιουσίας ή οι προσωπικές τους συνθήκες. Λόγω του ότι έχουν χαρακτηριστεί ως κοινωνικά άδικοι τείνουν να εκλείψουν.

2. Φόροι εισοδήματος.

Επιβαρύνουν το εισόδημα φυσικών ή νομικών προσώπων σε ορισμένη χρονική περίοδο και διακρίνονται σε:

i. Φόρους εισοδήματος φυσικών προσώπων (ΦΕΦΠ).

Η επιβολή των φόρων αυτών γίνεται επί του εισοδήματος των φυσικών προσώπων, αφού έχει προηγηθεί αφαίρεση του ελάχιστου ορίου συντήρησης και άλλων απαλλαγών ή εξαιρέσεων.

ii. Φόρους εισοδήματος νομικών προσώπων (ΦΕΝΠ).

Η επιβολή τους γίνεται επί των καθαρών κερδών των εταιριών.

3. Φόροι κατανάλωσης.

Η δαπάνη των νοικοκυριών που αφορά την αγορά αγαθών και υπηρεσιών πλήττεται από τους φόρους αυτούς οι οποίοι διακρίνονται στις παρακάτω

κατηγορίες.

- i. Γενικοί φόροι κατανάλωσης, η επιβολή των οποίων γίνεται σε όλα τα αγαθά που αποτελούν αντικείμενο συναλλαγών (π.χ. Φ.Π.Α.). Επίσης, αναφέρονται και σε ειδικούς φόρους κατανάλωσης από τους οποίους επιβαρύνονται συγκεκριμένα αγαθά (π.χ. καπνός).
 - ii. Φόροι κατά αξία, οι οποίοι υπολογίζονται ποσοστιαία επί της τιμής πώλησης των προϊόντων (π.χ. Φ.Π.Α. 23% επί της τιμής του αγαθού).
Φόροι κατά μονάδα προϊόντος όπου ο υπολογισμός τους γίνεται στη μονάδα του προϊόντος (π.χ. 0,80€ ανά πακέτο τσιγάρα).
 - iii. Εσωτερικοί φόροι κατανάλωσης, οι οποίοι επιβάλλονται στα προϊόντα που έχουν παραχθεί και καταναλωθεί εντός της χώρας. Εξωτερικοί φόροι κατανάλωσης ή δασμοί με τους οποίους επιβαρύνονται τα προϊόντα που εισάγονται.
4. Φόροι περιουσίας.
- Οι φόροι αυτοί επιβαρύνουν την αξία των περιουσιακών στοιχείων στο σύνολό της ή σε ένα μέρος της, ενώ αυτά ανήκουν σε ιδιωτικούς φορείς. Οι επιμέρους διακρίσεις είναι οι ακόλουθες :
- i. Φόροι επί της κατοχής της περιουσίας, οι οποίοι επιβαρύνουν με ένα μικρό συντελεστή την αξία του ακίνητου περιουσιακού στοιχείου κατά άτομο, ανεξαρτήτως των οφειλών ή των προσωπικών του συνθηκών.
 - ii. Φόροι επί της μεταβίβασης της περιουσίας με ετεροβαρείς δικαιοπραξίες⁴ και διμερής συναλλαγές⁵.

⁴ Ετεροβαρής δικαιοπραξία: Ονομάζεται εκείνη που γεννά υποχρέωση στον έναν μόνο των συμβαλλομένων και που αντιστοιχεί στο δικαίωμα του άλλου.

⁵ Διμερής συναλλαγή: Ονομάζεται εκείνη που καταρτίζεται δια της δήλωσης της βούλησης δύο ή περισσότερων προσώπων, που παρίστανται και ενεργούν από αντίθετα συμφέροντα. Αυτό το είδος δικαιοπραξίας ονομάζεται γενικότερα *σύμβαση*.

1.6.4 Φορολογικός Συντελεστής

Φορολογικός συντελεστής είναι το ποσό του φόρου που αντιστοιχεί σε κάθε μονάδα της φορολογικής βάσης και διακρίνεται σε :

- i. Μέσο φορολογικό συντελεστή (\bar{t}) : ο λόγος του φόρου (Τ) προς το σύνολο του εισοδήματος (Υ)

$$\bar{t} = \frac{T}{Y}$$

- ii. Οριακό φορολογικό συντελεστή (t') : ο λόγος της μεταβολής του φόρου (ΔΤ) προς την μεταβολή του εισοδήματος (ΔΥ)

$$t' = \frac{\Delta T}{\Delta Y}$$

Με την αύξηση του εισοδήματος ο μέσος φορολογικός συντελεστής μπορεί να παραμένει σταθερός, να αυξάνεται ή να μειώνεται. Επομένως, η φορολογία χαρακτηρίζεται ως *αναλογική, προοδευτική και αντιστρόφως προοδευτική* αντίστοιχα.

- Αναλογική φορολογία: κατά τη μεταβολή της φορολογικής βάσης, ο μέσος φορολογικός συντελεστής παραμένει αμετάβλητος. Κατά την πρακτική εφαρμογή όσων αναφέρθηκαν παραπάνω, η φορολογούσα αρχή, αφαιρεί το ίδιο ακριβώς ποσοστό εισοδήματος από τον εκάστοτε φορολογούμενο. Αξίζει ακόμα να σημειωθεί πως όταν ο φόρος είναι αναλογικός, κατά την αυξομείωση της φορολογικής βάσης, ο μέσος φορολογικός συντελεστής είναι ίσος με τον οριακό και η μεταβολή τους είναι μηδενική.

Έτος	Υ	ΔΥ	Τ	ΔΤ	$\bar{t} = \frac{T}{Y}$	$t' = \frac{\Delta T}{\Delta Y}$
2012	200	-	50	-	0,25	-
2013	250	50	62,5	12,5	0,25	0,25
2014	270	20	67,5	5	0,25	0,25

(Πίνακας 1.2 Παράδειγμα αναλογικής φορολογίας)

- Προοδευτική φορολογία: ο μέσος φορολογικός συντελεστής μεταβάλλεται σύμφωνα με την μεταβολή της φορολογικής βάσης. Πρακτικά αυτό σημαίνει πως από τα

πλουσιότερα άτομα αφαιρείται μεγαλύτερο ποσοστό του εισοδήματός τους ενώ από τα φτωχότερα μικρότερο. Στην εν λόγω περίπτωση, ο οριακός φορολογικός συντελεστής είναι μεγαλύτερος από τον μέσο.

Έτος	Υ	ΔΥ	Τ	ΔΤ	$\bar{t} = \frac{T}{Y}$	$t' = \frac{\Delta T}{\Delta Y}$
2012	200	-	50	-	0,25	-
2013	250	50	70	20	0,28	0,4
2014	270	20	80	10	0,30	0,5

(Πίνακας 1.3 Παράδειγμα προοδευτικής φορολογίας)

- Αντιστρόφως προοδευτική φορολογία: κατά την αύξηση της φορολογικής βάσης επέρχεται μείωση του φορολογικού συντελεστή. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, να αφαιρείται μεγαλύτερο ποσοστό του εισοδήματος από τα φτωχότερα άτομα, ενώ για τα πλουσιότερα το ποσοστό αυτό να είναι μικρότερο. Στην περίπτωση αυτή ο μέσος φορολογικός συντελεστής είναι μεγαλύτερος του οριακού.

Έτος	Υ	ΔΥ	Τ	ΔΤ	$\bar{t} = \frac{T}{Y}$	$t' = \frac{\Delta T}{\Delta Y}$
2012	200	-	50	-	0,25	-
2013	250	50	45	5	0,18	0,10
2014	270	20	44	1	0,16	0,05

(Πίνακας 1.4 Παράδειγμα αντιστρόφως προοδευτικής φορολογίας)

- Κλιμακωτή προοδευτικότητα

Προοδευτικοί φόροι και μάλιστα κλιμακωτής προόδου εφαρμόζονται στην Ελλάδα για την φορολογία του εισοδήματος φυσικών και ορισμένων νομικών προσώπων (Ο.Ε. , Ε.Π.Ε).

Σύμφωνα με το σύστημα αυτό, η φορολογική βάση χωρίζεται σε κλιμάκια, στο καθένα από τα οποία αντιστοιχεί ένας διαφορετικός φορολογικός συντελεστής. Ο συντελεστής αυτός αυξάνεται καθώς αυξάνονται και τα κλιμάκια, ενώ η άνοδος αυτή του συντελεστή σταματά σε ένα ορισμένο εισοδηματικό κλιμάκιο.

Κλίμακα μισθωτών – συνταξιούχων				
Εισόδημα που αποκτήθηκε το 2014 και δηλώνεται το 2015				
Κλιμάκιο Εισοδήματος (€)	Φορολογικός Συντελεστής (%)	Φόρος Κλιμακίου (€)	Σύνολο Εισοδήματος (€)	Σύνολο Φόρου (€)
25.000	22	5.500	25.000	5.500
17.000	32	5.440	42.000	10.940
Υπερβάλλον	42			

(Πίνακας 1.5 Κλιμάκια φορολογίας)

Ο φόρος που προκύπτει από τα παραπάνω ποσά μειώνεται κατά 2.100€ για εισόδημα μέχρι 21.000€. Αν ο φόρος είναι κάτω από 2.100€ η μείωση περιορίζεται μέχρι το ποσό του φόρου. Για εισοδήματα πάνω από 21.000€ το ποσό των 2.100€ περιορίζεται κατά 100€ ανά 1.000€ φορολογητέου εισοδήματος και μέχρι εξαντλήσεως του ποσού των 2.100€. Για εισοδήματα άνω των 42.000€ δεν υπάρχει μείωση φόρου. Η μείωση διατηρείται εφόσον υπάρχουν οι ανάλογες αποδείξεις οικογενειακών δαπανών.

1.6.5 Φορολογούσα Αρχή

Έχοντας ως κριτήριο τον δημόσιο φορέα που είναι υπεύθυνος για την είσπραξη των φόρων, οι φόροι ακολουθούν τις εξής διακρίσεις:

- i. Φόροι κεντρικής κυβέρνησης.
- ii. Φόροι υπέρ των οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης (εισφορές).
- iii. Φόροι υπέρ των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης (δημοτικοί φόροι, τέλη, κλπ).

1.7 Ευρωπαϊκή Φορολογική Πολιτική

Η ύπαρξη φορολογικών εμποδίων στην διασυνοριακή οικονομική δραστηριότητα, καθώς επίσης και στην αναδιάρθρωση των επιχειρήσεων, οφείλεται στην συνύπαρξη πολλών εθνικών φορολογικών συστημάτων στην εσωτερική αγορά. Για την καταπολέμηση των εμποδίων αυτών, χρειάζεται ένας συνδυασμός σωστά προσδιορισμένων μέτρων αλλά και μιας γενικής αντιμετώπισης για να δημιουργηθεί μια ενιαία φορολογική βάση. Βραχυπρόθεσμα, η δημιουργία μιας τέτοιας βάσης είναι ανέφικτη. Για την ικανοποιητική λειτουργία της κοινής αγοράς, έχει αποφασιστεί η λήψη κάποιων άμεσων μέτρων. Τα εν λόγω μέτρα αποβλέπουν τόσο στη φορολογική ουδετερότητα όσο και στην ισότητα των

ανταγωνιστικών όρων μεταξύ των κρατών. Το Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο σε θέσεις που έχει διατυπώσει υποστηρίζει ότι ο φορολογικός ανταγωνισμός είναι αποτελεσματικός ως προς την μείωση της υψηλής φορολογικής πίεσης. Η πίεση αυτή αυξάνει τη φορολόγηση της εργασίας για να αντισταθμίσει την απώλεια φορολογικών εσόδων από το κεφάλαιο.

Οι κάτοικοι της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) έχουν το δικαίωμα να μεταφέρουν τις αποταμιεύσεις τους σε όποιο κράτος επιθυμούν, χωρίς να είναι υποχρεωμένοι να τις δηλώσουν στο κράτος που διαμένουν. Οι ενέργειες αυτές, έρχονται σε αντίθεση με την έννοια της ορθολογικής κατανομής. Αυτό συμβαίνει διότι οι κάτοχοι των παραπάνω κεφαλαίων ψάχνουν τις ευνοϊκότερες για αυτούς συνθήκες, αποφεύγοντας την φορολόγηση. Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Ένωση μεταξύ των άλλων ψάχνει λύσεις για την εξάλειψη των διακρίσεων, την αποφυγή της διπλής φορολόγησης, τη μείωση της γραφειοκρατίας και την μετάβαση σε ένα ενοποιημένο και αποτελεσματικό σύστημα Φ.Π.Α.

Η επιβολή των φόρων και το ύψος των φορολογικών συντελεστών δεν καθορίζονται άμεσα από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Αντίθετα, καθόλα υπεύθυνη για τον καθορισμό των προαναφερθέντων είναι η κυβέρνηση της κάθε χώρας έχοντας ως προϋπόθεση την τήρηση των παρακάτω κανόνων της Ε.Ε. :

- Ø Εξάλειψη των φορολογικών εμποδίων στις διασυνοριακές οικονομικές δραστηριότητες.
- Ø Καταπολέμηση του επιζήμιου φορολογικού ανταγωνισμού.
- Ø Ενίσχυση συνεργασίας μεταξύ των φορολογικών αρχών για την διασφάλιση του ελέγχου και την αντιμετώπιση της απάτης.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση όμως , έχει έμμεσο ρόλο στις αποφάσεις που αφορούν την φορολογία. Αυτό συμβαίνει μέσω της εποπτείας που πραγματοποιεί στους εθνικούς φορολογικούς κανόνες, με σκοπό αυτοί να συμβαδίζουν με ορισμένες πολιτικές της, όπως :

- Προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης και της απασχόλησης.
- Διασφάλιση της ελεύθερης ροής αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίων σε όλη την Ένωση.
- Εγγύηση ότι οι επιχειρήσεις σε μία χώρα δεν θα έχουν αθέμιτο πλεονέκτημα έναντι των ανταγωνιστών τους σε άλλη χώρα.
- Εγγύηση πως οι φόροι δεν εισάγουν διακρίσεις σε βάρος καταναλωτών, εργαζομένων ή επιχειρήσεων άλλων χωρών της Ε.Ε..

Όσον αφορά τώρα, τα φορολογικά έσοδα της κάθε χώρας, η ίδια έχει τη δυνατότητα να τα δαπανήσει με όποιο τρόπο θέλει χωρίς η Ε.Ε. να έχει κανένα λόγο πάνω σε αυτό. Ωστόσο, η σταθερότητα της ευρωζώνης και η οικονομική ανάπτυξη κάποιων χωρών

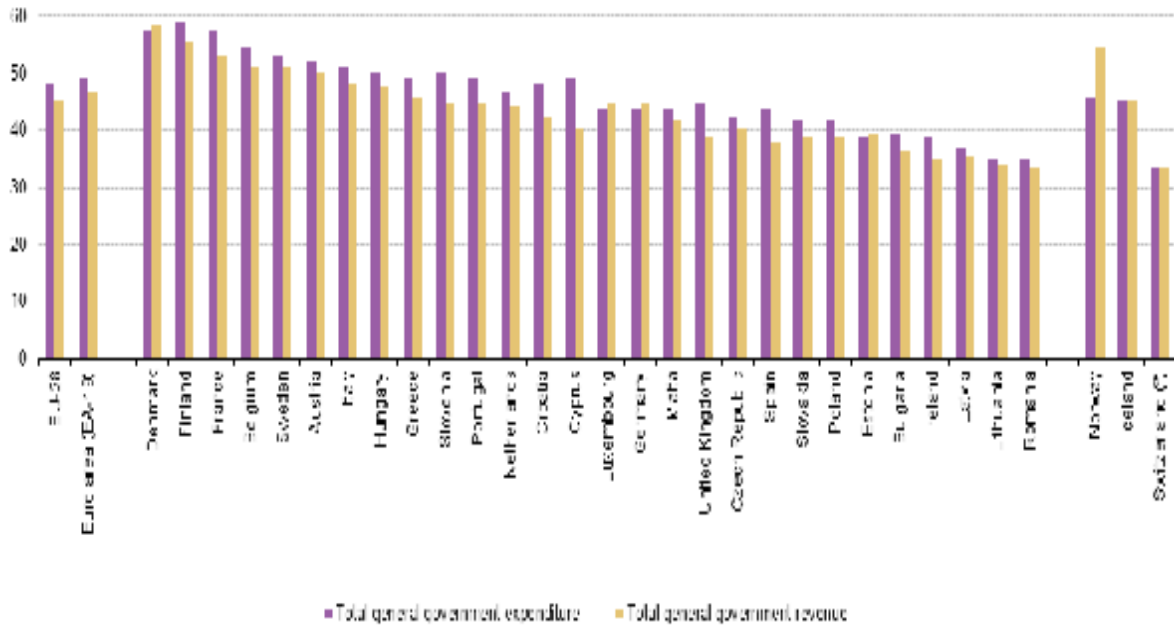
μπορούν εύκολα να πληγούν εξαιτίας των υπερβολικών δαπανών χωρών της Ε.Ε., οι οποίες δημιουργούν υπερβολικό χρέος.

Όπως προαναφέρθηκε, αρμόδιοι για την επιβολή φόρων τόσο στα φυσικά πρόσωπα όσο και στις εταιρίες είναι το εκάστοτε κράτος-μέλος της Ε.Ε.. Παρόλα αυτά, οι εν λόγω φόροι, βάσει των κανόνων της Ε.Ε. δεν θα πρέπει να στέκονται εμπόδιο στην κινητικότητα σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Πιο συγκεκριμένα, οι εταιρίες που πραγματοποιούν διασυνοριακές επενδύσεις και τα άτομα που μετακινούνται σε άλλη χώρα της Ε.Ε. ενδεχομένως να αντιμετωπίσουν κάποιες δυσκολίες. Τα προβλήματα αυτά αφορούν πιθανή καταβολή φόρου σε δύο χώρες αλλά και πολύπλοκες διοικητικές διαδικασίες. Ακόμα, πρέπει να διασφαλιστεί μέσω των κρατών μελών πως τα καθεστώτα φορολογίας εταιριών είναι δίκαια. Δεν έχουν δηλαδή σχεδιαστεί με σκοπό την προσέλκυση με μη θεμιτό τρόπο εταιριών άλλων χωρών της Ε.Ε. ή τη διάβρωση της φορολογικής τους βάσης. Για να επιτευχθεί αυτό, έχει συμφωνηθεί ένας κώδικας δεοντολογίας με δεσμευτικό χαρακτήρα ώστε να αποφεύγονται τέτοιου είδους πρακτικές. Ενισχύοντας το συντονισμό των φορολογικών πολιτικών, θα διασφαλιζόνταν πως οι πολιτικές αυτές των κρατών-μελών συμβάλλουν στους ευρύτερους στόχους της πολιτικής της Ε.Ε.. Στόχος όλων των παραπάνω είναι επίτευξη μιας έξυπνης, βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης.

Βασικός όμως αντίπαλος της Ε.Ε. είναι η φοροδιαφυγή/φοροαποφυγή η καταπολέμηση της οποίας αφορά τόσο την άμεση όσο και την έμμεση φορολογία, ενώ παράλληλα βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην ανταλλαγή πληροφοριών. Περίπου 1 τρισεκατομμύριο ευρώ φορολογικών εσόδων χάνεται ετησίως στην Ε.Ε. λόγω του φαινομένου αυτού. Για την μείωση των παραπάνω οικονομικών κινδύνων τα κράτη-μέλη σύμφωνα με επίσημη οδηγία της Ε.Ε. οφείλουν να στέλνουν αυτόματα κάθε πληροφορία που αφορά τις αποταμιεύσεις των κατοίκων τους.

1.7.1 Διαγραμματική απεικόνιση εσόδων-δαπανών και φόρων στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σε αυτή την ενότητα, θα παρουσιάσουμε με την βοήθεια των διαγραμμάτων την κατάσταση που επικράτησε στις χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωζώνης το 2014. Θα δούμε συνολικά τα έσοδα, τις δαπάνες τους καθώς και βασικές κατηγορίες φόρων και κοινωνικών εισφορών ως ποσοστιαία μεγέθη.

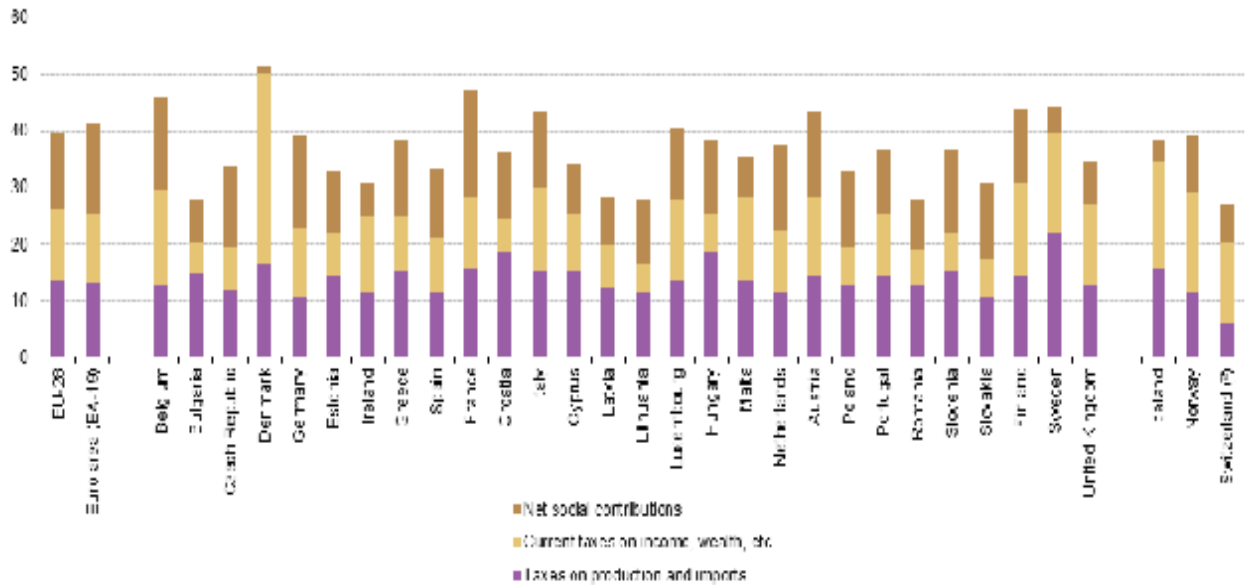
(*) Data extracted on 21.04.2015. Data ranked in descending order according to the average of total revenue and expenditure.

(†) 2013.

Source: Eurostat (online data code: gov_10a_main)

(Γράφημα 1. 1. Κυβερνητικά έσοδα και δαπάνες 2014 (% του ΑΕΠ). Πηγή: Eurostat)

Στην πλειοψηφία των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρατηρείται ότι οι συνολικές δαπάνες είναι μεγαλύτερες από τα συνολικά έσοδα χωρίς μεγάλες αποκλίσεις. Υπάρχει δηλαδή στις περισσότερες χώρες μικρή διαφορά της τάξης κάτω του 5%. Βλέπουμε όμως παράλληλα ότι υπάρχουν εξαιρέσεις όπως για παράδειγμα χώρες που τα έσοδα τους υπερέχουν των δαπανών (π.χ. Δανία) αλλά και πάλι σημειώνουν μικρές ποσοστιαίες διαφορές. Έντονα φαινόμενα παρατηρούνται σε Νορβηγία και Κύπρο όπου οι διαφορές πλησιάζουν ακόμα και στο 10% υπέρ των εσόδων και υπέρ των δαπανών αντίστοιχα. Παρατηρείται ότι τόσο στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όσο και ειδικότερα στην ζώνη του ευρώ οι δαπάνες είναι μεγαλύτερες των εσόδων παρόλο που κανένα από τα δύο δεν ξεπερνά το 50% του ΑΕΠ. Αθροιστικά, στην Ευρώπη των 28 η ποσοστιαία διαφορά των δαπανών έναντι των εσόδων είναι στις 2,5 μονάδες ενώ στα υπόλοιπα κράτη το ποσοστό αυτό είναι μικρότερο. Το παραπάνω ποσοστό είναι αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης που δεν έχει επηρεάσει μόνο το ευρώ αλλά και τα άλλα νομίσματα.

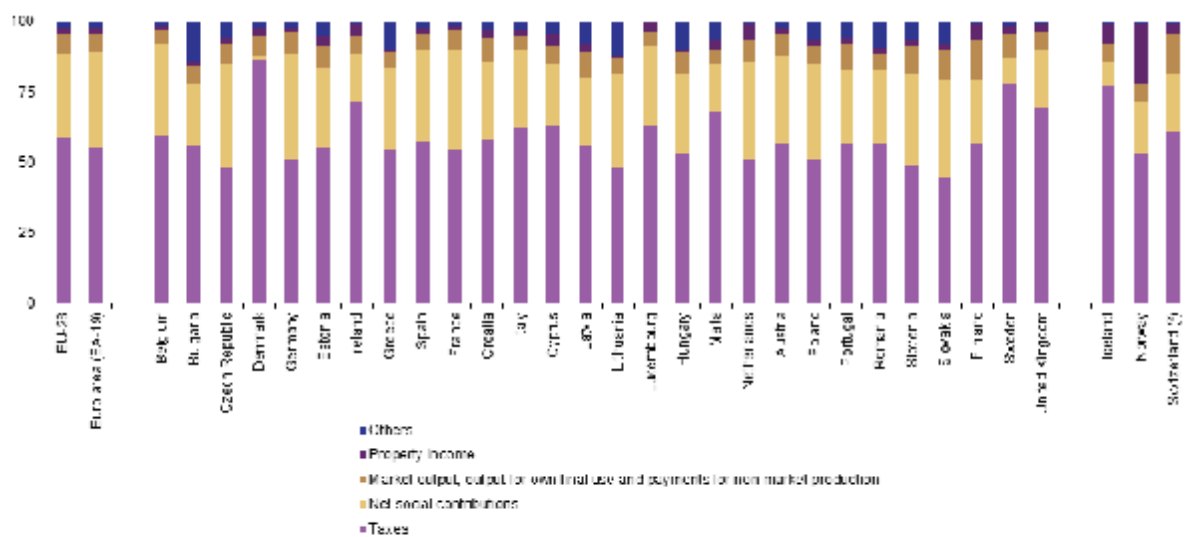
(*) Data extracted on 21.01.2015.

(†) 2013.

Source: Eurostat (online data code gov_16a_main)

(Γράφημα 1. 2. Βασικές κατηγορίες φόρων και κοινωνικών εισφορών (% του ΑΕΠ). Πηγή: Eurostat)

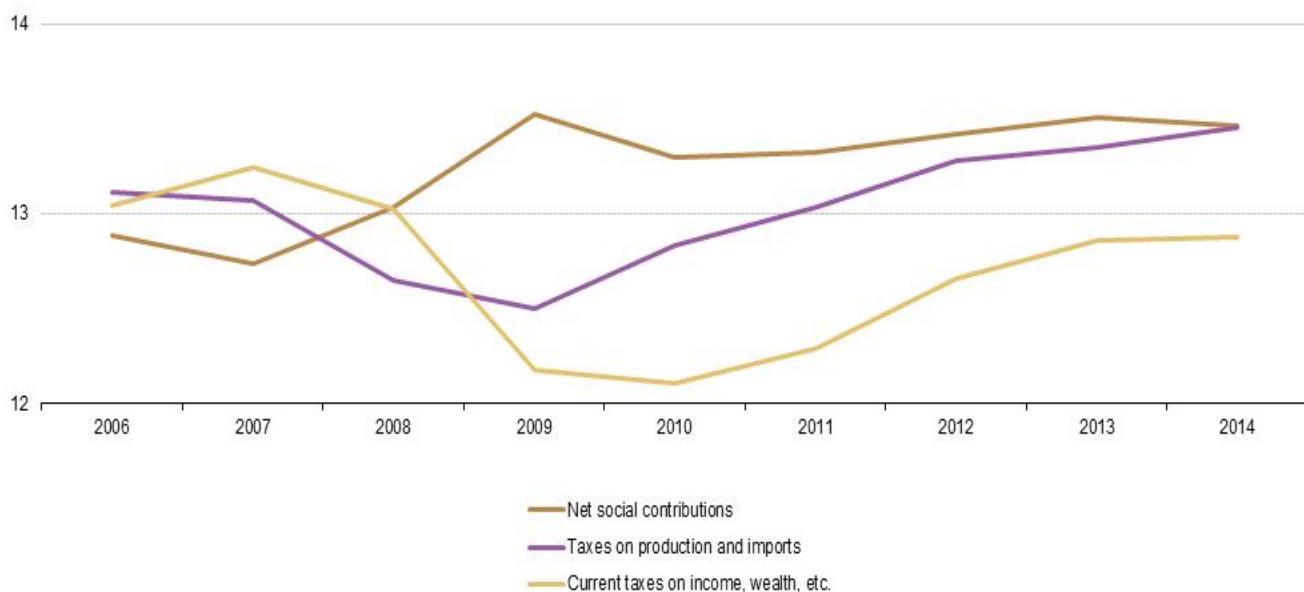
Αρχικά παρατηρείται ότι τόσο στην Ευρώπη των 28, όσο και στην ζώνη του ευρώ συνολικά δεν υπάρχει κάποια αξιοσημείωτη διαφορά στην ποσοστιαία διάρθρωση των φόρων. Εξετάζοντας όμως την κάθε χώρα ξεχωριστά είναι φανερό πως ακολουθούν διαφορετική φορολογική πολιτική έχοντας μάλιστα σημαντικές αποκλίσεις σε κάθε κλιμάκιο. Ενδεικτικά, η Δανία βασίζει τα φορολογικά της έσοδα στη φορολόγηση του εισοδήματος ενώ οι κοινωνικές εισφορές έχουν ένα ελάχιστο ποσοστό στο σύνολο των φόρων. Από την άλλη πλευρά, η Σουηδία βασίζει τα φορολογικά της έσοδα στους φόρους από την παραγωγή και τις εισαγωγές. Διακρίνεται λοιπόν ότι ενώ η κάθε χώρα έχει την δική της φορολογική πολιτική, τελικά στο σύνολο υπάρχει ισορροπία.

(*) Data extracted on 21.04.2015.
 (†) 2013.
 Source: Eurostat (online data code: gov_10a_main)

(Γράφημα 1. 3. Βασικές συνιστώσες των κυβερνητικών εσόδων (% των συνολικών εσόδων)
 Πηγή: Eurostat)

Στο παρόν διάγραμμα, παρατηρείται ότι η Ευρώπη των 28 αλλά και οι χώρες της Ευρωζώνης βασίζουν τα έσοδα τους στην είσπραξη των φόρων. Στην πλειοψηφία των χωρών τα έσοδα από φόρους ξεπερνούν το 50% των συνολικών εσόδων πλην ελαχίστων εξαιρέσεων. Η επόμενη μεγαλύτερη πηγή εσόδων των κρατών φαίνεται να είναι οι κοινωνικές εισφορές, ενώ οι υπόλοιπες πηγές συνδράμουν ελάχιστα στη διάρθρωση των συνολικών εσόδων.

(*) Data extracted on 21.04.2015. Note that the y-axis is cut.

Source: Eurostat (online data code: gov_10a_main)

(Γράφημα 1.4. Βασικές κατηγορίες φόρων και κοινωνικών εισφορών στην Ευρώπη των 28, 2006-2014 (% του ΑΕΠ). Πηγή: Eurostat)

Όπως φαίνεται στο διάγραμμα έως το 2007 υπήρχε μια ισορροπία στην κατανομή των φόρων. Μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης το 2008, τα έσοδα από φόρους επί του εισοδήματος σημείωσαν τεράστια πτώση ενώ στην συνέχεια ακολούθησαν ανοδική πορεία. Όσον αφορά τα έσοδα από κοινωνικές εισφορές σημείωσαν άνοδο με μικρή πτώση στη συνέχεια. Τέλος, τα έσοδα επί της παραγωγής και των εισαγωγών ακολούθησαν συνεχή ανοδική πορεία.

1.8 Διαμόρφωση Φορολογικής Πολιτικής

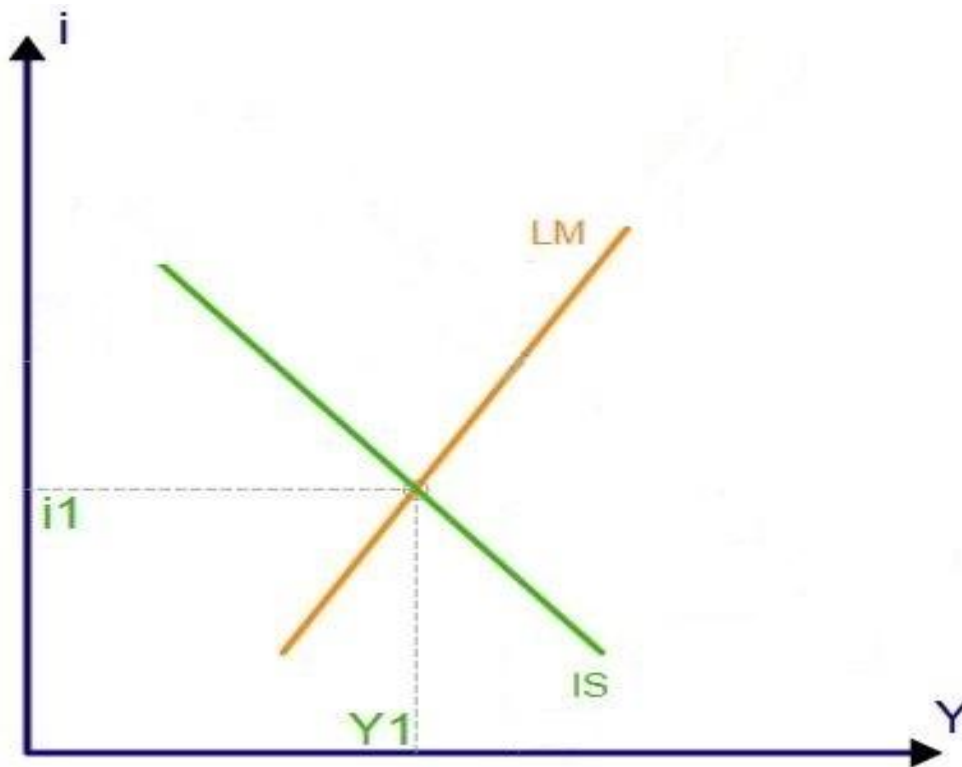
Η φορολογική πολιτική αποβλέπει στην θεραπεία της εκάστοτε οικονομικής κατάστασης. Σημαντικό ρόλο για τον καθορισμό της πολιτικής αυτής είναι οι αιτίες που συντελούν στην διαμόρφωση της οικονομικής πραγματικότητας. Επομένως θεμελιώδες είναι να γίνει πρώτα η σωστή διάγνωση και εκτίμηση της οικονομικής κατάστασης και έπειτα να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα οικονομικής πολιτικής για την θεραπεία της ασθένειας της οικονομίας. Τα μέτρα αυτά θα είναι τόσο μέτρα που ανήκουν στην νομισματική (μονεταριστικό μοντέλο), όσο και μέτρα που ανήκουν στην δημοσιονομική πολιτική (κεϋνσιανό μοντέλο). Μονεταρισμός είναι η θεωρία εκείνη που έχει σαν κεντρική θέση της ότι η συνολική ζήτηση αγαθών και υπηρεσιών μπορεί να επηρεαστεί πιο αποτελεσματικά με την ρύθμιση και τον έλεγχο της αγοράς του χρήματος, δηλαδή, της ποσότητας του χρήματος που βρίσκεται σε

κυκλοφορία στην οικονομία. Την ποσότητα αυτή μπορεί να ρυθμίζει και να ελέγχει άμεσα ο νομισματικός φορέας. Οι μονεταριστές, ως κύριο στόχο τους έχουν τον έλεγχο του επιπέδου των τιμών και παραβλέπουν προσωρινά τις συνέπειες της πολιτικής τους στο επίπεδο της απασχόλησης. Δηλαδή θυσιάζουν προσωρινά, το επίπεδο της απασχόλησης και δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα στον έλεγχο των τιμών. Αντίθετα, η κεϋνσιανή οικονομική πολιτική έχει ως τελικό στόχο της την μείωση της ανεργίας, την αύξηση της απασχόλησης και της παραγωγής και παραβλέπονται οι πληθωριστικές συνέπειες από τα μέτρα της πολιτικής αυτής, οι οποίες θεωρούνται ότι έχουν μεταβιβαστικό χαρακτήρα και είναι προσωρινές. Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε πως οι δύο θεωρίες συγκρούονται ως προς την πολιτική που πρέπει να εφαρμοστεί. Οι μονεταριστές προτιμούν την άσκηση της νομισματικής πολιτικής, δηλαδή την λήψη μέτρων για την προσφορά του χρήματος για την σταθεροποίηση της οικονομίας. Αντίθετα οι κεϋνσιανοί δείχνουν να προτιμούν την δημοσιονομική πολιτική, τη λήψη δηλαδή δημοσιονομικών μέτρων για την ρύθμιση των δαπανών και των εσόδων του δημοσίου.

Η οικονομική πραγματικότητα όμως, τις δύο τελευταίες δεκαετίες κατέδειξε την αδυναμία πολλών κρατών να ελέγξουν αποτελεσματικά το φαινόμενο του στασιμοπληθωρισμού. Της ταυτόχρονης δηλαδή εμφάνισης υψηλού πληθωρισμού και ανεργίας που συνεχώς αυξανόταν. Οι δύο αυτές θεωρίες των άκρων αποδείχθηκαν αναποτελεσματικές για την αντιμετώπιση του παραπάνω φαινομένου. Άρα, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι η φορολογική πολιτική που θα ακολουθήσει ένα κράτος θα πρέπει αφενός να είναι αποτέλεσμα της ορθής διάγνωσης των αιτιών του οικονομικού προβλήματός της και αφετέρου ένας συνδυασμός νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής.

1.8.1 Υπόδειγμα IS/LM

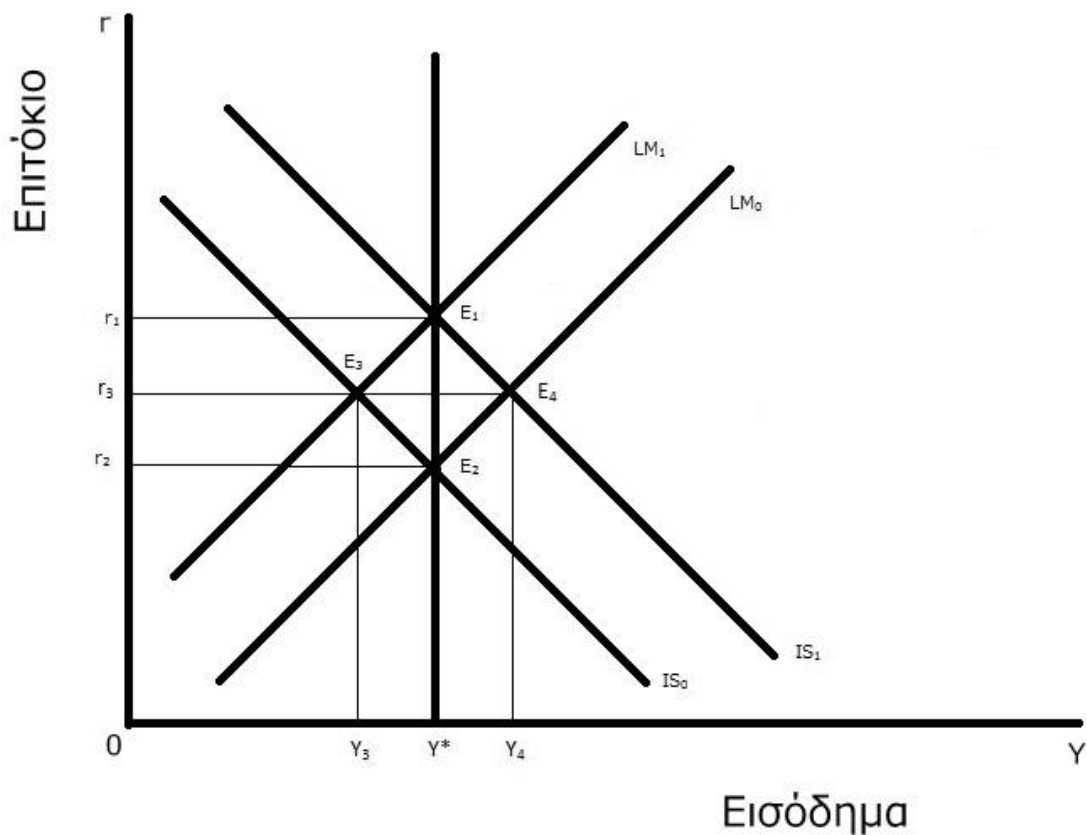
Κύριο όπλο της σύγχρονης οικονομίας για τον σχεδιασμό της φορολογικής πολιτικής είναι το μοντέλο IS/LM που συνδυάζει την νομισματική με την δημοσιονομική πολιτική. Το υπόδειγμα IS/LM βασίζεται σε δύο θεμελιώδεις συνθήκες ισορροπίας, όπου η επένδυση I πρέπει να ισούται με την αποταμίευση S και η ζητούμενη ποσότητα χρήματος L να ισούται με την προσφερόμενη ποσότητα χρήματος M .

(Γράφημα 1.5. Υπόδειγμα IS/LM πηγή: Wikipedia)

Στο μοντέλο IS/LM απεικονίζεται η σχέση μεταξύ των επιτοκίων (i) και του παραγόμενου προϊόντος (Y) στην οικονομία. Η καμπύλη IS είναι φθίνουσα και αντιπροσωπεύει την πραγματική οικονομία (παραγωγή προϊόντων, παροχή υπηρεσιών), ενώ η καμπύλη LM είναι αύξουσα και μας δείχνει την επίδραση του χρηματοοικονομικού τομέα στην οικονομία. Κάθε σημείο της καμπύλης IS αντιπροσωπεύει ένα σημείο ισορροπίας μεταξύ της συνολικής επένδυσης και της συνολικής αποταμίευσης. Με την μείωση των επιτοκίων, έχουμε μια αύξηση στην κατανάλωση έναντι της αποταμίευσης και επομένως αύξηση και στην παραγωγή. Έτσι, αυξάνονται και οι επενδυτικές δαπάνες σε κεφαλαιουχικό εξοπλισμό έναντι της κατακράτησης κεφαλαίων σε ομόλογα. Ακόμα, κατά την μείωση των επιτοκίων, η οικονομία κινείται προς το σημείο ισορροπίας αποταμίευσης-επένδυσης επί της καμπύλης IS, σημείο το οποίο αντιστοιχεί σε μεγαλύτερο προϊόν. Κάθε σημείο στην LM, είναι σημείο ισορροπίας μεταξύ της συνολικής προσφοράς και της συνολικής ζήτησης χρήματος. Η συνολική ποσότητα χρήματος βραχυπρόθεσμα είναι σταθερή και καθορίζεται από την κεντρική τράπεζα και τις εμπορικές τράπεζες. Με απλά λόγια η ζήτηση του χρήματος σημαίνει την κατακράτηση ρευστοποιήσιμων διαθεσίμων σε λογαριασμούς όψεως για δύο βασικούς λόγους. Ο πρώτος λόγος έχει να κάνει με την κερδοσκοπία ενώ ο δεύτερος σχετίζεται με τις καθημερινές συναλλαγές. Πιο συγκεκριμένα, η ύπαρξη μεγάλου αριθμού

προϊόντος στην οικονομία σημαίνει ότι γίνονται περισσότερες τραπεζικές συναλλαγές ενώ αντίθετα το υψηλό επιτόκιο ευνοεί τους κερδοσκοπικούς σκοπούς. Όσον αφορά τον συνδυασμό της νομισματικής και της δημοσιονομικής πολιτικής για την αύξηση και σταθεροποίηση του εθνικού προϊόντος και εισοδήματος στο επίπεδο πλήρους απασχόλησης μπορεί να αναλυθεί με την χρήση του παρακάτω διαγράμματος.

Γράφημα 1.6. Παράδειγμα IS/LM πηγή: μακροοικονομική ανάλυση, Κίochος)

Ας υποθέσουμε ότι το εισόδημα της οικονομίας αρχικά είναι στο επίπεδο Y_3 , χαμηλότερο από το επίπεδο του εισοδήματος πλήρους απασχόλησης Y^* , και η αρχές της οικονομικής πολιτικής επιδιώκουν να αυξήσουν και να σταθεροποιήσουν το εισόδημα στο επίπεδο πλήρους απασχόλησης Y^* . Αυτός ο συγκεκριμένος στόχος μπορεί να επιτευχθεί με τους παρακάτω δύο τρόπους συνδυασμού νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής.

1. Συνδυασμός επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής και συστατικής νομισματικής πολιτικής

Μια επιλογή είναι να χρησιμοποιηθεί επεκτατική (χαλαρή) δημοσιονομική πολιτική με αύξηση των δημοσίων δαπανών ή μείωση του φόρου εισοδήματος ή και τα δύο. Μια τέτοια επεκτατική δημοσιονομική πολιτική μετατοπίζει την καμπύλη IS_0 προς τα πάνω δεξιά στην θέση IS_1 . Έτσι το προϊόν (εισόδημα) αυξάνεται στο επίπεδο πλήρους απασχόλησης Y^* (σημείο ισορροπίας E_1 , τομή των καμπυλών IS_1 και LM_1). Για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός, επειδή οι δημόσιες δαπάνες με την επεκτατική δημοσιονομική πολιτική έχουν αυξηθεί και αντιπροσωπεύουν τώρα ένα μεγάλο μέρος της συνολικής ζήτησης, απαιτείται ένα υψηλότερο επιτόκιο (από το r_3) για να ελεγχθεί η ιδιωτική δαπάνη (επένδυση και κατανάλωση), έτσι ώστε το συνολικό εισόδημα να μην αυξηθεί πέραν από το επίπεδο πλήρους απασχόλησης Y^* .

Συνεπώς, για να υπάρξει έλεγχος του εισοδήματος με την άσκηση μιας τέτοιας επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής είναι αναγκαίο, ταυτόχρονα, να χρησιμοποιηθεί μια συστατική νομισματική πολιτική. Με την χαμηλή προσφορά χρήματος, η καμπύλη LM_1 θα παραμείνει στην θέση της (LM_1) γιατί αλλιώς θα μετατοπιζόταν προς τα κάτω δεξιά στην θέση LM_0 , οπότε το επίπεδο του εισοδήματος θα ήταν Y_4 , υψηλότερο από το επίπεδο πλήρους απασχόλησης Y^* , με δυσμενείς συνέπειες για την οικονομία (πληθωρισμός κ.α.). Έτσι, ο συνδυασμός της επεκτατικής (χαλαρής) δημοσιονομικής πολιτικής επιτυγχάνει την αύξηση του εισοδήματος στο επίπεδο πλήρους απασχόλησης, με την συμμετοχή των δημοσίων δαπανών στο εγχώριο προϊόν (εισόδημα) να αυξάνεται και την συμμετοχή της ιδιωτικής δαπάνης να μειώνεται.

2. Συνδυασμός επεκτατικής (χαλαρής) νομισματικής πολιτικής και συστατικής δημοσιονομικής πολιτικής.

Μια δεύτερη επιλογή είναι να χρησιμοποιηθεί μια επεκτατική (χαλαρή) νομισματική πολιτική με την αύξηση της προσφοράς χρήματος που οδηγεί στην μετατόπιση της καμπύλης LM_1 από την αρχική της θέση προς τα κάτω δεξιά στην θέση LM_0 , οπότε επιτυγχάνεται το επίπεδο εισοδήματος πλήρους απασχόλησης Y^* (σημείο ισορροπίας E_2) με χαμηλότερο επιτόκιο r_2 . Για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός, επειδή η ιδιωτική δαπάνη με την επεκτατική νομισματική πολιτική έχει αυξηθεί (λόγω μείωσης του επιτοκίου στο επίπεδο r_2) και αντιπροσωπεύει τώρα ένα μεγάλο μέρος της συνολικής ζήτησης, για να ελέγξει το εισόδημα να μην αυξηθεί πέρα από το επίπεδο πλήρους απασχόλησης Y^* απαιτείται μια συστατική δημοσιονομική πολιτική (μείωση των δημοσίων δαπανών). Με την συστατική αυτή δημοσιονομική πολιτική η καμπύλη IS_0 παραμένει στην αρχική της θέση δηλαδή στην IS_0 , γιατί αλλιώς η καμπύλη θα μετατοπιζόταν προς τα πάνω δεξιά π.χ. στην θέση IS_1 που

σημαίνει αύξηση του εισοδήματος πέρα από το επίπεδο πλήρους απασχόλησης π.χ. στο επίπεδο Y_4 δυσμενείς συνέπειες για την οικονομία (πληθωρισμός). Ο στόχος συνεπώς για εισόδημα πλήρους απασχόλησης Y^* επιτυγχάνεται και πάλι, αλλά με ένα χαμηλότερο επιτόκιο r_2 που αντιστοιχεί σε ένα νέο σημείο ισορροπίας E_2 . Άρα, ο συνδυασμός επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής και συσταλτικής δημοσιονομικής πολιτικής επιτυγχάνει την αύξηση του προϊόντος και εισοδήματος στο επίπεδο πλήρους απασχόλησης και η συμμετοχή της ιδιωτικής δαπάνης στο εγχώριο προϊόν να είναι μεγαλύτερη, ενώ η συμμετοχή των δημοσίων δαπανών να είναι μικρότερη από ότι θα ήταν στο σημείο ισορροπίας E_1 . Με το χαμηλότερο επιτόκιο r_2 οι ιδιωτικές δαπάνες επένδυσης και κατανάλωσης και κυρίως οι επενδύσεις εκτοπίζονται σε μικρότερο βαθμό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

2. Εισοδηματική Ανισότητα

2.1 Εισαγωγή

Η οικονομική επιστήμη έχει ως σκοπό την μελέτη, την κατανομή και την πρόβλεψη της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Τα κυριότερα προβλήματα της κοινωνίας έχουν οικονομική υπόσταση. Για την επίλυση των προαναφερθέντων προβλημάτων, απαραίτητη είναι η κατανόηση της οικονομίας. Φαινόμενα όπως η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι αποτέλεσμα της άνιση κατανομής του εισοδήματος και του πλούτου. Στην επιδείνωση των φαινομένων αυτών συμβάλλει επίσης η ανεπάρκεια θεσμών, κοινωνικής πρόνοιας καθώς και πολιτικών απασχόλησης. Η εισοδηματική ανισότητα εμφανίζεται λόγω της μη ισόποσης κατανομής των εισοδημάτων. Για την μέτρηση της ανισότητας αυτής γίνεται χρήση διάφορων δεικτών και υπολογίζονται οι αποκλίσεις τους από τον μέσο όρο. Η ερμηνεία αυτών των αποκλίσεων είναι διαφορετική για τον κάθε δείκτη κάτι το οποίο δείχνει πως η μέτρηση αυτή έχει υποκειμενικό υπόβαθρο. Το παραπάνω συμπέρασμα προκύπτει από το γεγονός ότι μια μεταβολή κάποιας μεταβλητής επηρεάζει σε διαφορετικό ποσοστό την τιμή του κάθε δείκτη επομένως και την απόκλιση του από τον μέσο όρο. Για τον λόγο αυτό τα στατιστικά μοντέλα αμφισβητούνται και χαρακτηρίζονται συνοπτικά και επομένως ατελή. Όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενο κεφάλαιο η φορολογική πολιτική που ακολουθεί ένα κράτος καθώς και η διαχείριση των δημοσίων δαπανών επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό την εισοδηματική διανομή όπου με την σειρά της διαμορφώνει τα επίπεδα της φτώχειας του κράτους αυτού.

2.2 Εισόδημα και Πλούτος

Αν και ο όρος “εισόδημα” χρησιμοποιείται καθημερινά σε πολλές εκφράσεις, διαφέρει από τον ορισμό που δίνει για αυτόν η οικονομική επιστήμη. Πιο συγκεκριμένα, στην καθομιλουμένη, το εισόδημα αναφέρεται στα χρήματα που κερδίζει κάποιος σε μια χρονική περίοδο καθώς και στον τρόπο που αυτά αποκτήθηκαν. Από την άλλη πλευρά, στην επιστήμη της οικονομίας η έννοια που προσδίδεται στο εισόδημα είναι το σύνολο των αμοιβών που κερδίζει κάποιος μέσω της συμμετοχής του στην παραγωγική διαδικασία. Τα ατομικά εισοδήματα που δεν σχετίζονται με αυτή ονομάζονται μεταβιβαστικές πληρωμές και

διακρίνονται σε δύο κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία αναφέρεται στις μεταβιβαστικές πληρωμές μεταξύ ιδιωτών και περιλαμβάνει έννοιες όπως το χαρτζιλίκι, την ελεημοσύνη, το φιλοδώρημα κ.α. Η δεύτερη κατηγορία αφορά τους ιδιώτες και το δημόσιο με χαρακτηριστικά παραδείγματα το επίδομα ανεργίας, τις υποτροφίες, τα πολυτεκνικά επιδόματα κ.λπ. Επιπλέον, στον όρο παραγωγική διαδικασία δεν συμπεριλαμβάνεται μόνο η έννοια της εργασίας. Δηλαδή κάποιος για να έχει συμμετοχή στην παραγωγική διαδικασία δεν είναι απαραίτητο να εργάζεται αλλά μπορεί να συμμετέχει μέσω της διάθεσης περιουσιακών στοιχείων του (γη, κτίρια, μηχανήματα).

Παράλληλα σύμφωνα με τον Adam Smith ο πλούτος αποτελούσε το σύνολο των υλικών προϊόντων ή ειδών προς κατανάλωση. Για τον Smith άλλωστε, η κατανάλωση ήταν ο τελικός στόχος αλλά και η αιτία παραγωγής. Μελετώντας τις οικονομικές του απόψεις και θεωρίες συναντάμε πολύ συχνά την έννοια των "αναγκαίων" καταναλωτικών εμπορευμάτων. Με τον όρο αυτό εννοεί τα ελάχιστα δυνατά που πρέπει να διαθέτουν αξιοπρεπείς άνθρωποι κατώτερων εισοδηματικών τάξεων στα πλαίσια μιας ηθικής κοινωνίας. Όμως, όντας υπέρμαχος της ελεύθερης αγοράς και πεπεισμένος ότι το αόρατο χέρι της οικονομίας τείνει να φέρνει σε ισορροπία ατομικά και κοινωνικά συμφέροντα, δεν πρότεινε κάποια κρατικής μορφής παρέμβαση υπέρ των φτωχών.

Το εισόδημα όπως και ο πλούτος είναι δείκτες αγοραστικής δύναμης του ατόμου, δηλαδή η δυνατότητα που έχει να αγοράζει αγαθά και υπηρεσίες. Οι δύο αυτές έννοιες αν και πολλές φορές συγχέονται έχουν τελικά διαφορετική ερμηνεία. Από την μία πλευρά, το εισόδημα είναι η αύξηση της αγοραστικής δύναμης ενός ατόμου για μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο ενώ ο πλούτος είναι το ύψος της δύναμης αυτής για την ίδια περίοδο. Ειδικότερα, ο πλούτος είναι ένα μέγεθος που μετρά απόθεμα της αγοραστικής δύναμης ενώ το εισόδημα είναι ένα μέγεθος που μετρά την ροή της.

Ο πλούτος διακρίνεται σε τρεις κατηγορίες: τον υλικό, που συμπεριλαμβάνει σπίτια, οικόπεδα και διαρκή καταναλωτικά αγαθά, τον χρηματοοικονομικό που αφορά τραπεζικές καταθέσεις, μετοχές και ομόλογα και το ανθρώπινο κεφάλαιο που αποτελείται από παραγωγικές γνώσεις και δεξιότητες. Παρόλο που και τα τρία είδη πλούτου αποτελούν πηγή εισοδήματος, μόνο το χρηματοοικονομικό εισόδημα έχει την δυνατότητα να μετρηθεί και για τον λόγο αυτό κάνοντας χρήση του όρου "εισόδημα" θα αναφερόμαστε σε εκείνο αποκλειστικά. Παράλληλα, μόνο τα είδη του πλούτου που αποτιμούνται χρηματικά μπορούν να μετρηθούν, γι' αυτό και με τον όρο "πλούτο" θα αναφερόμαστε στον υλικό και χρηματοοικονομικό.

2.3 Διανομή του Εισοδήματος

Οι δύο βασικοί τύποι διανομής του εισοδήματος είναι:

- Η λειτουργική διανομή και η
- Διανομή του μεγέθους

Ο πρώτος τύπος διανομής αφορά τον τρόπο κατά τον οποίο διανέμεται μεταξύ των συντελεστών της παραγωγής το εθνικό εισόδημα. Οι συντελεστές παραγωγής ορίζονται από την οικονομία και είναι :

- Γη
- Κεφάλαιο
- Εργασία

Η εν λόγω διανομή χρησιμοποιείται για την μέτρηση της παραγωγικής συνεισφοράς των συντελεστών. Ο δεύτερος τύπος διανομής αφορά τα εισοδηματικά ποσά όλων των λειτουργικών ειδών που λαμβάνουν όλων των τάξεων τα άτομα ή οι οικογένειες και αποτελεί βασικό μέτρο ευημερίας. Με τον όρο ευημερία νοείται η ευμάρεια και η άνεση των συνθηκών μιας -οικονομικής- κοινωνίας ως συνάρτηση του εισοδήματος.

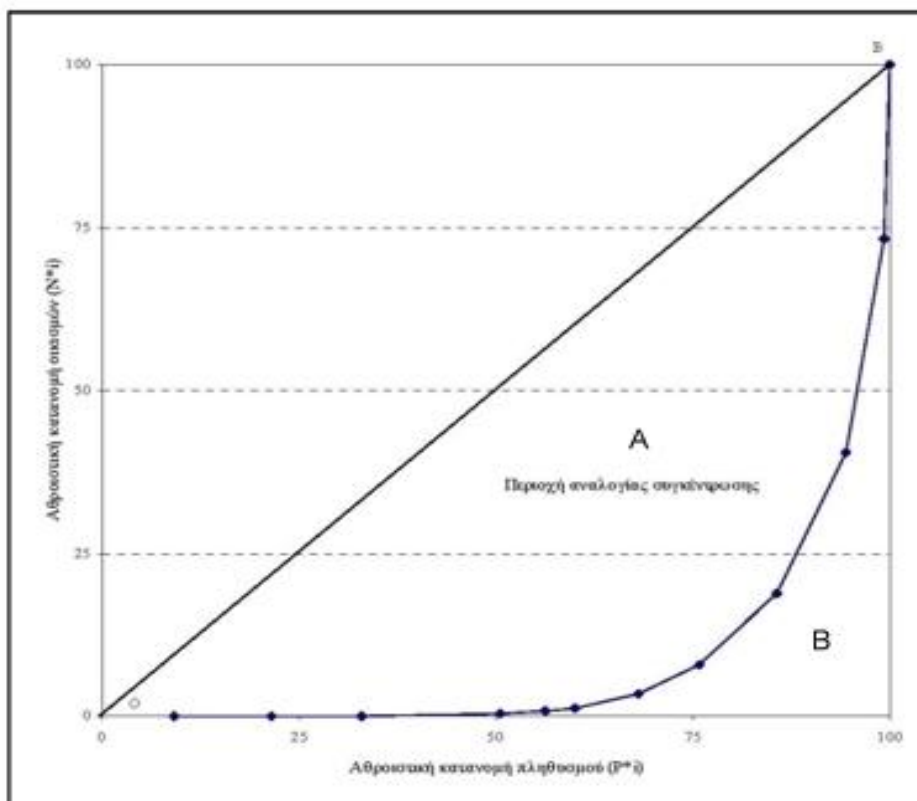
Οι δύο αυτοί τύποι εισοδηματικής διανομής είναι αρκετά συνδεδεμένοι μεταξύ τους. Η λειτουργική διανομή έχει σημαντικότερη επιρροή στην ευημερία της κοινωνίας για τον λόγο ότι η διανομή μεγέθους είναι άμεσα εξαρτημένη από τα πρότυπα της ιδιοκτησίας των παραγωγικών συντελεστών και το κατά πόσο σημαντικό ρόλο έχουν αυτοί στην διαδικασία της παραγωγής. Για να γίνει περισσότερο κατανοητή η παραπάνω παραδοχή μπορούμε να δούμε το πώς ορίζεται αυτή η διαφορά. Αν για παράδειγμα, η ιδιοκτησία και το κεφάλαιο συγκεντρώνεται στα χέρια μικρού αριθμού ατόμων, η διανομή του μεγέθους του εισοδήματος θα γίνεται όλο και πιο άνιση με οποιαδήποτε αύξηση στις αποδόσεις των συντελεστών παραγωγής. Αντίθετα αποτελέσματα θα επιφέρει μια αύξηση στους μισθούς των ανειδίκευτων εργατών, που αποτελούν τον κύριο όγκο των παραγωγικών συντελεστών, δηλαδή θα υπάρξει μεγαλύτερη ισότητα στην διανομή του εισοδήματος.

Κατά την μέτρηση της διανομής του εισοδήματος προκύπτουν πολλά πρακτικά προβλήματα. Ιδανικά, θα έπρεπε να γίνεται χρήση του μέσου εισοδήματος για κάποια χρόνια, αφού το σύνολο των ατόμων που κερδίζουν εισοδήματα στις αναπτυσσόμενες χώρες, εξαιτίας των αγορών, των κυβερνήσεων και των ιδιοτροπιών της φύσης υπόκεινται σε σημαντικές εισοδηματικές διακυμάνσεις. Ένας καλύτερος τρόπος για τη μέτρηση της διανομής του μεγέθους του εισοδήματος θα ήταν το συσσωρευμένο εισόδημα στο σύνολο της ζωής. Επειδή όμως τέτοιου είδους υπολογισμοί, τις περισσότερες φορές είναι μη πρακτικοί η πλειοψηφία των μελετών βασίζεται στο εισόδημα που εκπίπτει μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο, η οποία συνήθως είναι ένα πρόσφατο έτος. Πρακτικά προβλήματα που

εμφανίζονται κατά την μέτρηση της διανομής του εισοδήματος, είναι ο τρόπος ορισμού του εισοδήματος καθώς και των υπολοίπων συνολικών στοιχείων.

Τις περισσότερες φορές, πραγματοποιείται έρευνα των νοικοκυριών με δειγματοληπτικό τρόπο. Τα τελικά αποτελέσματα των παραπάνω ερευνών έχουν αμφίβολη ακρίβεια ακόμα και αν η διεξαγωγή τους γίνει με μεγάλη προσοχή, φροντίδα και ευφύια. Ο λόγος για τον οποίο συμβαίνει αυτό αφορά τις απαντήσεις των ερωτηθέντων, οι οποίες επηρεάζονται από πολλούς παράγοντες, όπως ο φόβος της αύξησης των φόρων, γεγονός που τους ωθεί στην απόκρυψη των πραγματικών τους οικονομικών στοιχείων. Αυτό έχει ως συνέπεια τα αποτελέσματα των ερευνών να αποκλίνουν από τα πραγματικά γεγονότα. Η απόκλιση αυτή θεωρείται ικανοποιητική αν δεν ξεπερνά ένα ποσοστό της τάξης του 20% του εθνικού εισοδήματος, απαιτεί όμως προσεκτικό χειρισμό από την πλευρά του μελετητή, κατά την προσπάθεια ερμηνείας των αποτελεσμάτων. Ποικίλες έρευνες έχουν δείξει ότι το καλύτερο κριτήριο ταξινόμησης των στοιχείων είναι το κατά κεφαλήν εισόδημα.

Τα στοιχεία της εκάστοτε έρευνας μπορούν να διαταχθούν με διάφορους τρόπους, όμως η πιο συνηθισμένη μέθοδος είναι η καμπύλη Lorentz. Για την δημιουργία της καμπύλης αυτής γίνεται κατάταξη των ληπτών με βάση το εισόδημά τους, από τα χαμηλότερα στα υψηλότερα κατά μήκος του οριζώντιου άξονα.

Σχήμα 2.1 καμπύλη Lorentz (πηγή Google)

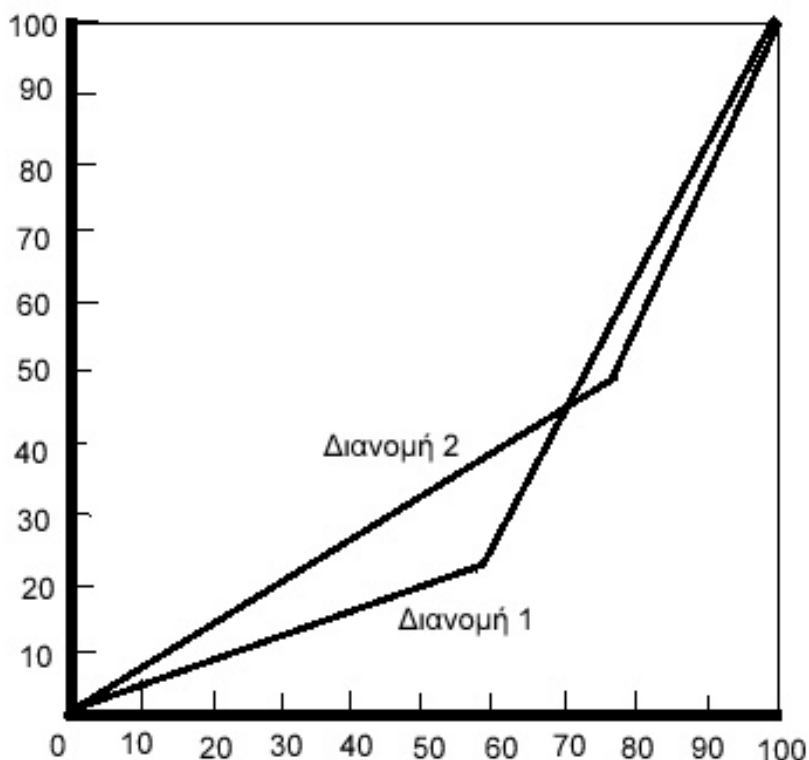
Η καμπύλη δείχνει το μερίδιο του συνολικού εισοδήματος που λαμβάνεται από οποιοδήποτε αθροιστικό ποσοστό επί τοις εκατό των ληπτών. Μέσω του σχήματος, διαπιστώνεται ο βαθμός ανισότητας στην εισοδηματική διανομή. Βάσει του ορισμού της, η καμπύλη πρέπει να “αγγίζει” την γραμμή των 45° σε δύο σημεία. Το πρώτο σημείο βρίσκεται στη χαμηλότερη αριστερή γωνία όπου το 0% των ληπτών λαμβάνει το 0% του συνολικού εισοδήματος, ενώ το δεύτερο σημείο βρίσκεται στην υψηλότερη δεξιά γωνία όπου το 100% των ληπτών λαμβάνει το 100% του συνολικού εισοδήματος. Κατά την τέλεια ισότητα, η καμπύλη Lorentz θα συνέπιπτε με την γραμμή των 45°, γεγονός που θα σήμαινε ότι όλοι θα είχαν το ίδιο εισόδημα. Αντίθετα, αν το σύνολο του εισοδήματος λαμβανόταν από ένα άτομο ή νοικοκυριό τότε η καμπύλη θα ταυτιζόταν με το χαμηλότερο και δεξιό όριο του διαγράμματος και θα είχαμε την τέλεια ανισότητα. Στο σύνολο όμως των περιπτώσεων η καμπύλη κινείται κάπου στο μέσο. Όσο περισσότερο απομακρύνεται η καμπύλη από την γραμμή των 45° η ανισότητα μεγαλώνει.

2.3.1 Μέτρα Ανισότητας

Εδώ και αρκετό καιρό, οι στατιστικολόγοι εστιάζουν την έρευνά τους στην αναζήτηση ενός μοναδικού αριθμού που θα έχει την δυνατότητα να εκφράσει το βαθμό της συνολικής ανισότητας μιας εισοδηματικής διανομής. Μέτρα όπως η τυπική απόκλιση και το εύρος παρουσιάζουν σημαντικά μειονεκτήματα. Υπάρχει όμως ένα στατιστικό μέτρο που χρησιμοποιείται συχνά και δεν είναι άλλο από το συντελεστή συγκέντρωσης Gini ο οποίος προκύπτει από την καμπύλη Lorentz. Για την κατανόηση του συντελεστή αυτού μπορούμε να τον ορίσουμε ως την τιμή του εμβαδού A δια το εμβαδό A+B. Πρακτικά αυτό σημαίνει πως η τιμή του συντελεστή συγκέντρωσης Gini τείνει να αυξάνεται όσο αυξάνεται το τμήμα του εμβαδού μεταξύ της καμπύλης Lorentz και της γραμμής των 45°. Παρατηρώντας το σχήμα μπορεί κανείς να διακρίνει πως θεωρητικά η περιοχή του συντελεστή Gini, κυμαίνεται από την τέλεια ισότητα όπου βρίσκεται στο 0 έως την τέλεια ανισότητα που έχει την τιμή 1. Πρακτικά όμως, οι τιμές βασιζόμενες στις διανομές των εθνικών εισοδημάτων περιορίζονται αισθητά ως προς την περιοχή που καταλαμβάνουν αφού κυμαίνονται μεταξύ του 0,25 και του 0,60. Ο συντελεστής συγκέντρωσης Gini όπως και το σύνολο όλων των άλλων δεικτών που κατά καιρούς προτάθηκαν για την μέτρηση της ανισότητας παρουσιάζει κάποια προβλήματα. Αρχικά, οι καμπύλες Lorentz υπάρχει πιθανότητα να τέμνονται. Επίσης δεν αποκλείεται, καμπύλες που παρόλο που έχουν διαφορετικά σχήματα να έχουν τον ίδιο συντελεστή Gini. Αυτό συμβαίνει γιατί οι διανομές παρουσιάζουν μεγάλη ανισότητα σε διαφορετικά σημεία των καμπυλών. Ένα ακόμα σημαντικό πρόβλημα του εν λόγω συντελεστή είναι πως στο σημείο της τέλει ισότητας (0) δεν επηρεάζεται από πιθανές μεταβολές στη διανομή του

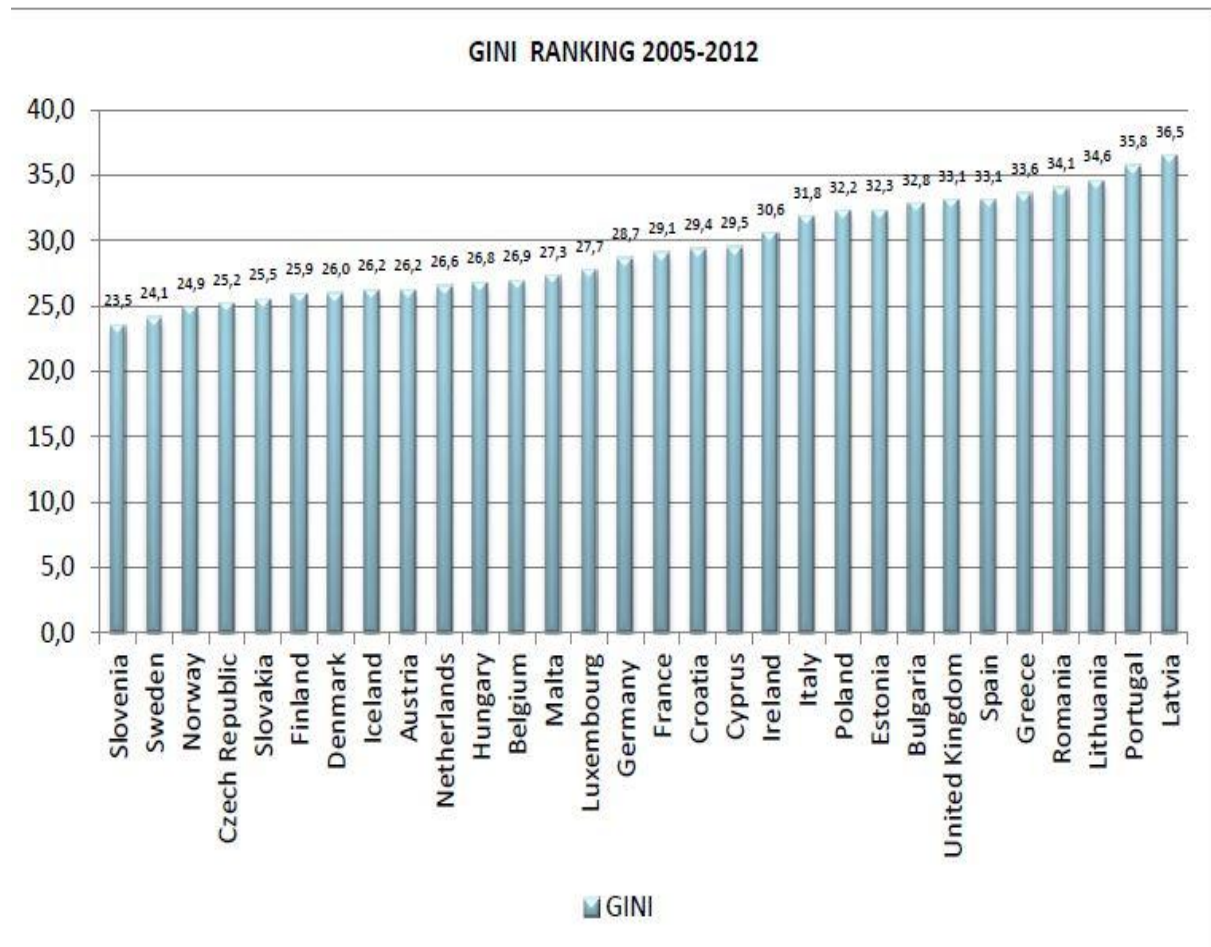
εισοδήματος. Στα εισοδήματα των χαμηλών εισοδηματικών ομάδων το πρόβλημα αυτό γίνεται ακόμα πιο έντονο, γιατί μπορεί μια μεταβολή να είναι μικρή σε σχέση με το συνολικό εισόδημα, αλλά σημαντική σε σχέση με το εισόδημα των φτωχών.

Σε όρους πολιτικής, τέτοιου είδους αλλαγές είναι πιθανόν να αποτελέσουν σημαντική μορφή εισοδηματικής αναδιανομής. Αυθαίρετη όμως χαρακτηρίζεται κάθε προσπάθεια που έχει ως στόχο να συμπεριλάβει ολόκληρη την καμπύλη Lorentz σε ένα μόνο στατιστικό μέγεθος. Αυτό το πρόβλημα μπορεί να παρακαμφθεί εστιάζοντας σε ένα ορισμένο τμήμα της καμπύλης. Εάν για παράδειγμα το ενδιαφέρον μας επικεντρώνεται στη διαβίωση των φτωχών καλούμαστε να εξετάσουμε το 30 ή 40 τοις εκατό της διανομής του εισοδήματος, τόσο των απόλυτα όσο και των σχετικά φτωχών. Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και από την άλλη πλευρά δηλαδή αν εξετάσουμε την διαβίωση των πλουσίων. Τα παραπάνω γίνονται πιο κατανοητά με τον ακόλουθο πίνακα (2.2). Στο σχήμα απεικονίζονται δύο διαφορετικές χώρες, με διαφορετική κατανομή. Ο συντελεστής Gini των δύο καμπυλών είναι ίσος στο σημείο της τομής τους. Άρα παρόλο που οι κατανομές είναι διαφορετικές και οι καμπύλες Lorentz έχουν άλλη μορφή, υπάρχουν σημεία που ο συντελεστής δίνει ακριβώς το ίδιο αποτέλεσμα.

Σχήμα 2.2 Δύο υποθετικές καμπύλες Lorentz (πηγή : οικονομική της ανάπτυξης)

Το επόμενο διάγραμμα (2.3) μας δείχνει τον συντελεστή Gini μεταξύ των ετών 2005-2012 σε χώρες της Ευρώπης.

Σχήμα 2.3 Δείκτης Gini σε χώρες της Ευρώπης (πηγή: Google / δείκτης Gini στην Ευρώπη)

Ο δείκτης όπως βλέπουμε στο παραπάνω διάγραμμα δεν παρουσιάζει μεγάλες αποκλίσεις στις χώρες της Ευρώπης. Κυμαίνεται από το 0,23 έως το 0,36 κάτι που μας δείχνει ότι η κατανομή είναι σχετικά η ίδια σε όλες τις χώρες. Για να μπορούμε να βγάλουμε περισσότερα συμπεράσματα από το διάγραμμα θα έπρεπε να έχουμε επιπλέον πληροφορίες όπως για παράδειγμα τον πληθυσμό της κάθε χώρας ή την ολική διακύμανση του δείκτη και όχι απλά τον μέσο όρο του. Ο πίνακας δηλαδή είναι περισσότερο πληροφοριακός και επιβεβαιώνει τον δείκτη σε θεωρητικό επίπεδο καθώς δεν μπορούν να βγουν ασφαλή συμπεράσματα για την εισοδηματική διανομή στις παραπάνω χώρες.

2.4 Έννοια και Μέτρηση της Φτώχειας

Παρά την ύπαρξη διάφορων προσεγγίσεων που αφορούν την έννοια της φτώχειας, κοινός τους σκοπός δεν είναι άλλος από το να χαρακτηριστούν και να εντοπιστούν τόσο τα νοικοκυριά όσο και τα άτομα τα οποία έχουν έλλειψη πόρων. Πρακτικά αυτό σημαίνει πως η έλλειψη χρηματικών και μη πόρων τους αποκλείει από το να συμμετέχουν στην κοινωνικοοικονομική ζωή του περιβάλλοντος που ζουν. Η υστέρηση λοιπόν αυτή των απαραίτητων πόρων συνεπάγεται ότι η φτώχεια ως έννοια συντίθεται από ποσοτικά στοιχεία (ανεπαρκείς χρηματικοί πόροι). Συνεπώς, η διάσταση αυτή της φτώχειας (ποσοτική) ταυτίζεται με την έλλειψη πόρων οι οποίοι θα ήταν ικανοί να διασφαλίσουν τους όρους αλλά και τις προϋποθέσεις για την εξασφάλιση ενός ανεκτού επιπέδου διαβίωσης. Ακολουθώντας αυτή τη διάσταση μπορούμε να της προσδώσουμε δύο ορισμούς, αυτόν της απόλυτης και αυτόν της σχετικής φτώχειας.

- Απόλυτη φτώχεια : ορίζεται ως το ποσοστό ενός πληθυσμού που ζει κάθε μέρα έχοντας λιγότερες χρηματικές μονάδες από ένα συγκεκριμένο αριθμό που έχει καθοριστεί.
- Σχετική φτώχεια : ορίζεται ως το ποσοστό των ατόμων που ζουν σε μια χώρα έχοντας εισόδημα χαμηλότερο από ένα ποσοστό του διαμέσου εισοδήματος. Βέβαια, από χώρα σε χώρα ο ορισμός που αφορά το ποσοστό του εισοδήματος αυτού διαφέρει.

Όσον αφορά την ποιοτική διάσταση της φτώχειας έχει να κάνει με την αδυναμία του ατόμου να συμμετάσχει μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο στις βασικές πολιτιστικές, κοινωνικοπολιτικές αλλά και σε επαγγελματικές ευκαιρίες και δυνατότητες που παρουσιάζονται στην κοινωνία όπου ζει.

Για να δώσουμε απάντηση στο ερώτημα πως μετράται η φτώχεια πρέπει πρώτα να καθορίσουμε την έννοιά της καθώς και αν αυτή θα οριστεί σε απόλυτους ή σχετικούς όρους. Ξεκινώντας ορίζοντάς την με απόλυτους όρους, ανεξάρτητα από τον χρόνο και την κοινωνία, η φτώχεια συνδέεται με την αδυναμία επιβίωσης των ατόμων που στερούνται τους αναγκαίους πόρους, καθώς επίσης και με το επίπεδο εισοδήματος επιβίωσης. Από την άλλη πλευρά, ο ορισμός της φτώχειας με σχετικούς όρους, συνδέει το βιοτικό επίπεδο των φτωχών ατόμων με τα πρότυπα που η κοινωνία τους προωθεί για την διαβίωση. Συνοψίζοντας λοιπόν, ως φτωχά θα μπορούσαν να οριστούν τα άτομα των οποίων το εισόδημα είναι χαμηλότερο από το μισό του μέσου εισοδήματος ή τα άτομα που λόγω χαμηλού εισοδήματος δεν μπορούν να συμμετάσχουν στις δραστηριότητες των ατόμων της

κοινωνίας που ζουν. Τα εισοδήματα που αναφέρθηκαν παραπάνω και δρουν ως κινητήριοι μοχλός των ατόμων αποτελούν παραδείγματα για τον ορισμό της γραμμής της φτώχειας. Όμως και οι δύο ορισμοί παρουσιάζουν πρόβλημα γιατί από την μία υπάρχει δυσκολία στον προσδιορισμό των προϋποθέσεων για την επιβίωση ανεξαρτήτως των πολιτισμικών προτύπων της κοινωνίας του, ενώ από την άλλη ο ορισμός της φτώχειας με σχετικούς όρους ισοπεδώνει τις διαφορές βιοτικού επιπέδου μεταξύ των φτωχών διαφορετικών χωρών. Η πλειοψηφία των επιστημόνων κάνει χρήση του σχετικού ορισμού της φτώχειας. Επιλέγοντας όμως αυτό τον ορισμό τα προβλήματα συνεχίζονται. Αρχικά για να επιτευχθεί η μέτρηση της φτώχειας, απαραίτητο είναι να γνωρίζουμε τους διαθέσιμους πόρους των ατόμων, αφού το επίπεδο ζωής τους εξαρτάται από αυτούς. Παρόλη την ύπαρξη διαφόρων δεικτών όπως οι καταναλωτικές δαπάνες, οι συνθήκες στέγασης, η κατάσταση απασχόλησης και το εκπαιδευτικό επίπεδο συνηθέστερος δείκτης είναι το εισόδημα. Ένα ακόμα πρόβλημα εντοπίζεται κατά την ανάγκη προσδιορισμού της μονάδας αναφοράς για την μέτρηση της φτώχειας και τον υπολογισμό του εισοδήματος. Προκύπτει δηλαδή το ερώτημα αν η μονάδα αυτή θα πρέπει να είναι το άτομο ή η οικογένεια, μιας και τα άτομα ζώντας σε οικογένειες ή νοικοκυριά συνήθως έχουν πρόσβαση τόσο στους δικούς τους πόρους όσο και στους πόρους των υπόλοιπων μελών. Η έκταση του φαινομένου της φτώχειας συνδέεται άμεσα με την επιλογή που θα γίνει σχετικά με την μονάδα ανάλυσής της. Παρόλο που η οικογένεια θεωρείται καταλληλότερη μονάδα ανάλυσης λόγω του μοιράσματος του εισοδήματος εντός αυτής, είναι δύσκολο πρακτικά να προσδιοριστεί ο βαθμός του μερισμού αυτού έτσι ώστε να υπάρχει ένας ενιαίος κανόνας για το σύνολο των ατόμων της κοινωνίας. Ένα επιπλέον ερώτημα που συναντάμε στην προσπάθειά μας να προσδιορίσουμε την έννοια της φτώχειας, είναι αν θα πρέπει να μετράμε μόνο τον αριθμό των φτωχών ατόμων και οικογενειών ή και τον βαθμό της φτώχειας τους. Στην δεύτερη περίπτωση, για τον προσδιορισμό του βαθμού της φτώχειας απαραίτητος είναι ο προσδιορισμός του κενού της φτώχειας. Για τον ορισμό της έννοιας αυτής γίνεται χρήση δύο συμπληρωματικών δεικτών, του εισοδήματος των φτωχών και της γραμμής της φτώχειας. Μεταξύ των δεικτών αυτών εντοπίζεται ένα κενό το οποίο καλύπτεται με ένα χρηματικό ποσό που ονομάζεται κενό φτώχειας. Ο δείκτης του εισοδήματος των φτωχών μας δείχνει τον αριθμό των οικονομικά ασθενέστερων ατόμων χωρίς να προσδιορίζει το επίπεδο της φτώχειας αυτής. Από την άλλη ο δείκτης της γραμμής της φτώχειας αναφέρεται στην έκτασή της καθώς επίσης και στο κόστος εξάλειψής της. Ως κύριο μειονέκτημα του πρώτου δείκτη είναι πως μια μεταφορά εισοδήματος από μια κατώτερη βαθμίδα φτώχειας σε μια υψηλότερη, η οποία όμως είναι κάτω από την γραμμή της φτώχειας θα φανεί εσφαλμένα ως μείωσή της. Τέλος, ένα ακόμα πρόβλημα που εντοπίζεται αφορά την αδυναμία των δεικτών να προσδιορίσουν την διάρκεια παραμονής των ατόμων στην φτώχεια. Με τον τρόπο αυτό χάνεται η δυνατότητα καταγραφής μιας σημαντικής παραμέτρου των συνεπειών της φτώχειας στην καθημερινή ευημερία. Σε πραγματικά μεγέθη,

η φτώχεια μπορεί να προσδιοριστεί ως το γινόμενο του πλήθους των φτωχών επί τη μέση διάρκεια παραμονής τους στην φτώχεια.

2.4.1 Ερμηνεία Ανεπάρκειας Στατιστικών Μοντέλων

Όπως έχει ήδη αναφερθεί στην παραπάνω ενότητα η δημιουργία ενός δείκτη για την μέτρηση της εισοδηματικής ανισότητας και της φτώχειας, καθώς και η εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων από αυτόν είναι σχεδόν αδύνατη. Αυτό αφορά κυρίως το εισόδημα το οποίο δεν μπορεί να υπολογιστεί. Για τις ανάγκες των στατιστικών μοντέλων το κατά κεφαλήν είναι το πλέον αποδεκτό. Οι συζητήσεις που έχουν γίνει από οικονομολόγους και στατιστικούς ποικίλλουν. Αρκεί κάποιος να σκεφτεί ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση ως επίσημος θεσμός έχει καθιερώσει 18 κοινούς δείκτες για την εισοδηματική ανισότητα και την φτώχεια. Όλοι αυτοί οι δείκτες έχουν ορισμένες υποθέσεις και υπόκεινται σε πολλούς περιορισμούς.

Ο πρώτος και βασικότερος περιορισμός αφορά τις εισοδηματικές συνιστώσες που λαμβάνονται υπόψη για τον προσδιορισμό του εισοδήματος, που είναι το εισόδημα σε χρήμα. Μπορεί να έχουμε ήδη ορίσει την έννοια του εισοδήματος, όμως δεν έχουμε λάβει υπόψη τις παροχές προς άτομα με την μορφή αγαθών και υπηρεσιών αντί για μετρητά. Σε κανέναν ορισμό του εισοδήματος δεν συμπεριλαμβάνονται αυτά, επομένως το ποσοστό της φτώχειας δεν μετριέται με πλήρη αξιοπιστία. Για παράδειγμα παροχές του κράτους, όπως κουπόνια για φαγητό ή ένα πρόγραμμα επιδότησης ενοικίου ή ακόμα και η ιατροφαρμακευτική περίθαλψη αγνοούνται κατά τον υπολογισμό. Όλα αυτά που παρέχει το κράτος σε μη χρηματική αμοιβή μειώνουν ουσιαστικά το επίπεδο της φτώχειας, χωρίς όμως αυτό να φαίνεται σε κάποιον από τους μαθηματικούς δείκτες. Ένας επίσης σημαντικός παράγοντας είναι οι υπηρεσίες σε είδος από διαρκή αγαθά. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η οικία μιας οικογένειας που ουσιαστικά παρέχει μια διαρκή υπηρεσία στέγασης. Η αξία αυτών των υπηρεσιών είναι το κόστος που θα επωμιζόταν ο ιδιοκτήτης του σπιτιού, εάν χρειαζόταν να το πληρώνει για την εξασφάλιση της διαμονής του. Δηλαδή, εάν νοίκιαζε σπίτι και το ενοίκιο ανερχόταν στις 2.500€ το χρόνο, τότε τα χρήματα πρέπει να υπολογιστούν ως εισόδημα, αφού τα γλυτώνει και ιδιοκατοικεί το σπίτι. Η παρατήρηση αυτή μπορεί να μοιάζει ιδιαίτερα απλοϊκή αλλά σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat το ποσοστό της ιδιοκατοίκησης στους φτωχούς της Ελλάδας είναι το μεγαλύτερο της Ευρώπης. Ένας άλλος περιορισμός που δεν υπολογίζεται κατά τον προσδιορισμό των δεικτών είναι η αναδιανεμητική επίδραση των φόρων. Αρκεί να σκεφτεί κανείς ότι μετρώντας το διαθέσιμο εισόδημα έχουν αφαιρεθεί οι άμεσοι φόροι. Στην χώρα μας όμως, πάνω από το 60% της φορολογίας είναι έμμεση, δεν μπορεί δηλαδή να μετρηθεί ακριβώς ο φόρος και να αφαιρεθεί

από το σύνολο του εισοδήματος. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να διαφέρει η έννοια του εισοδήματος από το διαθέσιμο εισόδημα. Η επίδραση της φορολογίας και ειδικότερα της έμμεσης μειώνει ακόμα περισσότερο το διαθέσιμο εισόδημα όπως και την κατανάλωση. Μπορεί δηλαδή το εισόδημα προς κατανάλωση να μειώνεται και το επίπεδο της φτώχειας να αυξάνεται, κανένας όμως από τους μαθηματικούς τύπους δεν δύναται να το υπολογίσει. Ο χρονικός προσδιορισμός του εισοδήματος είναι ένα ακόμα "αγκάθι" το οποίο έχουν να αντιμετωπίσουν οι δείκτες. Η έννοια του εισοδήματος από μόνη της δεν έχει σημείο αναφοράς για ένα ορισμένο χρονικό επίπεδο. Μπορεί να αναφέρεται για παράδειγμα σε καθημερινό, εβδομαδιαίο, μηνιαίο ή και ετήσιο το οποίο είναι και αυτό που τελικά χρησιμοποιούν οι επίσημοι δείκτες. Παρόλο που η επιλογή της περιόδου αναφοράς μοιάζει σαν να είναι ακαδημαϊκή σοφιστεία, στην πραγματικότητα είναι πάρα πολύ σημαντική. Οι άνθρωποι τείνουν να έχουν πιο χαμηλό εισόδημα όταν είναι νέοι, υψηλότερο όταν είναι μεσόκοποι και χαμηλότερο πάλι στις μεγαλύτερες ηλικίες. Επίσης, μέσα στην διάρκεια του έτους το εισόδημα μπορεί να μεταβάλλεται συνεχώς αφού ακόμα και ένας πλούσιος θα μπορούσε μέσα σε μια μέρα να εμφανίζει μηδενικό εισόδημα. Από θεωρητική άποψη λοιπόν το δια βίου εισόδημα θα ήταν ιδανικό αλλά πρακτικά έχει πολλά και μεγάλα προβλήματα στην εκτίμησή του.

Το εισόδημα και ο προσδιορισμός του δεν είναι οι μόνοι λόγοι που καθιστούν ατελείς τους δείκτες της ανισότητας και της φτώχειας. Μπορεί όλοι οι επίσημοι δείκτες να βασίζονται στο εισόδημα αλλά πολλοί οικονομολόγοι έχουν διαφορετική άποψη. Υποστηρίζουν ότι οι δείκτες που έχουν ως βάση την κατανάλωση είναι προτιμότεροι γιατί η χρησιμότητα εξαρτάται περισσότερο από την κατανάλωση σε σχέση με το εισόδημα. Γενικότερα, οι έννοιες του εισοδήματος και της κατανάλωσης, δεν κινούνται πάντα παράλληλα. Σε προσωρινές περιόδους που μια οικογένεια έχει χαμηλό εισόδημα, η κατανάλωση μπορεί να παραμένει σταθερή. Αυτό επιτυγχάνεται συνήθως μέσω της χρησιμοποίησης πόρων που ήταν ή προορίζονταν για αποταμίευση. Επίσης, μπορεί μια οικογένεια να ζει με δανεικά χρήματα συγγενών και φίλων κάτι το οποίο δεν μπορεί να αποτυπωθεί στις στατιστικές έρευνες. Επομένως συμπεραίνουμε ότι η κατανάλωση μπορεί να κρύβει πολλές δύσκολα μετρήσιμες πηγές του εισοδήματος.

Τέλος οι δείκτες ανισότητας/φτώχειας παρουσιάζουν σημαντικό πρόβλημα όσον αφορά τη μονάδα παρατήρησης. Σε όλη την ενότητα βλέπουμε ότι χρησιμοποιούνται όροι όπως "άτομο, οικογένεια" χωρίς τον περαιτέρω προσδιορισμό τους. Για παράδειγμα μια οικογένεια μπορεί να έχει ετήσιο εισόδημα 15.000 € και να αποτελείται από τέσσερα άτομα, ενώ κάποια άλλη έχοντας το ίδιο εισόδημα να αποτελείται από λιγότερα ή περισσότερα. Το φαινόμενο αυτό παρουσιάζει ενδιαφέρον αν το μελετήσουμε από την πλευρά των νοικοκυριών. Μπορεί δηλαδή ένα άτομο να κάνει το δικό του ξεχωριστό νοικοκυριό επειδή απέκτησε περισσότερα χρήματα. Άρα από εκεί που το εισοδηματικό επίπεδο της οικογένειας αυξήθηκε λόγω της

αύξησης του εισοδήματος ενός μέλους, τώρα που τα νοικοκυριά έγιναν δύο, το εισόδημα του καθενός μειώθηκε παρόλο που αθροιστικά έμεινε σταθερό. Τελικά μπορούμε να βγάλουμε το συμπέρασμα ότι οι δείκτες διανομής του εισοδήματος και της φτώχειας μπορεί να παρέχουν πολλές χρήσιμες πληροφορίες, πρέπει όμως τα συμπεράσματα να εξάγονται με μεγάλη επιφύλαξη καθώς οι παράγοντες που τα προσδιορίζουν είναι πολλοί.

Γενικότερα, στη διάρκεια της ιστορίας έγιναν πολλές έρευνες προκειμένου να διαχωριστεί κάπως η έννοια της ανισότητας από το εισόδημα. Μια σημαντική μελέτη που έγινε αφορούσε τα ποσοστά εγγραφών στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση και το συμπέρασμα έδειξε πως αν έχουμε ταυτόχρονη αύξηση των εγγραφών και του ΑΕΠ, τότε μιλάμε για μείωση της ανισότητας στην συγκεκριμένη οικονομία. Ακόμα όμως δεν έχει βρεθεί μια φόρμουλα που να εξηγεί τα αντιφατικά συμπεράσματα που προκύπτουν στις διακρατικές συγκρίσεις.

Η Irma Adelman και η Cynthia Morris προσπάθησαν να ξεχωρίσουν τους τύπους των κοινωνιών (κοινωνικούς, πολιτικούς, οικονομικούς όρους) όπου η ανισότητα είναι υψηλότερη ή χαμηλότερη. Πιο συγκεκριμένα, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η ανισότητα είναι σχετικά ίση σε δύο κατηγορίες χωρών, στις πιο φτωχές και στις πιο πλούσιες. Το συμπέρασμα όμως αυτό επιδέχεται περιορισμούς. Διαπίστωσαν δηλαδή ότι οι πολλοί φτωχές χώρες μπορεί να έχουν ίση διανομή του εισοδήματος αλλά αυτό συμβαίνει μόνο στην περίπτωση που οι οικονομίες τους βασίζονται σε μικρούς αγροτικούς κλήρους και όχι σε μεγάλα αγροκτήματα. Οι Adelman και Morris κατέληξαν ότι το μερίδιο του φτωχότερου 60% της διανομής του εισοδήματος είναι μικρότερο εκεί που τα υψηλά κοινωνικά στρώματα ελέγχουν τους πιο παραγωγικούς οικονομικά τομείς.

2.4.2 Κύρια Αίτια της Φτώχειας

Ως κύριες αιτίες του φαινομένου της φτώχειας τόσο στην Ελλάδα όσο και διεθνώς υποδεικνύονται συγκεκριμένοι παράγοντες. Οι παράγοντες αυτοί, δεν είναι άλλοι από την ανεργία, την μακροχρόνια ανεργία, το χαμηλό εισόδημα, την έλλειψη αποτελεσματικότητας και την ανεπάρκεια των πολιτικών στον τομέα της παιδείας αλλά και της επαγγελματικής κατάρτισης, την αδυναμία ύπαρξης έγκαιρης αντιμετώπισης των συνεπειών που επιφέρουν οι διαθρωπικές αλλαγές στις παραγωγικές δομές της χώρας, τις ελλείψεις όχι μόνο στην υγεία αλλά και στη μακροχρόνια φροντίδα και την μεγάλη ανισοκατανομή του εισοδήματος. Κρίνεται λοιπόν σκόπιμη η περαιτέρω ανάλυση των προαναφερθέντων παραγόντων.

1. Βασικές αιτίες της φτώχειας αποτελούν η ανεργία και μακροχρόνια ανεργία αφού εξαιτίας τους τα άτομα στερούνται της δυνατότητας να εξασφαλίσουν τους επαρκείς

πόρους διαβίωσης. Τα ποσοστά της φτώχειας στην Ελλάδα είναι ιδιαίτερα ψηλά αφού σύμφωνα με έρευνα της Eurostat (2013) τα άτομα που ζουν κοντά στο όριο της αγγίζουν το 35,7%.

2. Το χαμηλό εισόδημα, είναι μία εξίσου σημαντική αιτία του φαινομένου της φτώχειας. Ένα βασικό δείκτη αποτελεί η εντός εργασίας φτώχεια που προέκυψε ως αποτέλεσμα ενός επαρκώς μελετημένου τρόπου οργάνωσης της αγοράς εργασίας και της αγοράς γενικότερα. Το φαινόμενο αυτό συνδέεται άρρηκτα με χαμηλούς μισθούς ή χαμηλά κέρδη, με την χαμηλή απασχόληση, την χαμηλή εξειδίκευση και την αστάθεια που παρουσιάζει η εργασία.
3. Σημαντικές υστερήσεις και κενά εντοπίζονται και στον τομέα της δημόσιας εκπαίδευσης αλλά και της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης που ακολουθεί. Στη χώρα μας, γεγονός αποτελεί η ύπαρξη εκπαιδευτικών ανισοτήτων όχι μόνο ανάμεσα στις ομάδες του πληθυσμού αλλά και μεταξύ των περιφερειών. Αυτό έχει ως συνέπεια να παρατηρούνται ανισότητες τόσο μεταξύ των νομών όσο και μεταξύ περιοχών του ίδιου νομού.
4. Μέσω της αποβιομηχάνισης και της τεχνολογικής αλλαγής πλήττονται κυρίως οι ανειδίκευτοι εργαζόμενοι και εκείνοι που έχουν χαμηλό επίπεδο μόρφωσης, οι θέσεις των οποίων χάθηκαν άμεσα μετά την αποχώρηση των μονάδων εντάσεως εργασίας από την χώρα. Έτσι εξηγούνται τα μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας βάσει της περιφερειακής κατανομής.
5. Αδιαμφισβήτητη είναι η ύπαρξη στερήσεων που αφορούν την πρόσβαση αλλά και την ποιότητα των υπηρεσιών υγείας και μακροχρόνιας φροντίδας. Παρόλη την τεράστια σημασία της εξασφάλισης της παροχής υπηρεσιών υγείας ως δημόσιο αγαθό, στην Ελλάδα, στον τομέα αυτό εντοπίζονται προβλήματα που κάνουν ακόμα πιο έντονες τις εισοδηματικές ανισότητες. Τα προβλήματα αυτά αφορούν την οικονομική πρόσβαση, την έλλειψη ποιότητας και ασφάλειας των υπηρεσιών υγείας αλλά και την ανεπάρκεια που υπάρχει τόσο στις εν λόγω υπηρεσίες όσο και στις εξειδικευμένες δομές μακροχρόνιας φροντίδας.
6. Στην Ελλάδα, η χαμηλή αποτελεσματικότητα της κοινωνικής πολιτικής έχει ως συνέπεια τη μεγάλη ανισοκατανομή του εισοδήματος. Τα τελευταία χρόνια το ποσοστό της φτώχειας παραμένει αμετάβλητο. Αυτό φανερώνει την ύπαρξη περιορισμένης εμβέλειας των κοινωνικών μεταβιβάσεων και απορρέει από τις χαμηλές παροχές συγκεκριμένων πεδίων και το είδος των κοινωνικών δαπανών.

Οικονομικοί παράγοντες που ενισχύουν τον κίνδυνο της φτώχειας

Βασιζόμενοι στα στοιχεία που αναφέρθηκαν και αναλύθηκαν στις προηγούμενες ενότητες, το επίπεδο και τα είδη των κοινωνικών παροχών που προσφέρει η χώρα είναι ιδιαίτερα ελλιπή. Συνεπώς, καθίσταται πολύ δύσκολος ο απεγκλωβισμός των ατόμων από τη φτώχεια. Εξαιτίας του φαινομένου αυτού και σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες, η οικονομική κατάσταση των ατόμων επηρεάζεται, η ανισότητα στην εισοδηματική κατανομή αυξάνεται, ο κίνδυνος της φτώχειας πολλαπλασιάζεται αλλά και η φτώχεια των ατόμων που ήδη κατατάσσονται κάτω από το όριο της συνεχώς ενισχύεται. Οι παράγοντες που συντελούν σε όλα αυτά είναι οι εξής :

- Ø Η τάση για αύξηση του επιπέδου των τιμών, ο λεγόμενος πληθωρισμός. Το φαινόμενο αυτό όχι μόνο επιφέρει μείωση της αγοραστικής δύναμης των πολιτών αλλά παράλληλα κάνει πιο έντονες τις οικονομικές ανισότητες. Πιο συγκεκριμένα, με την αύξηση των τιμών και κατά συνέπεια των δαπανών που αφορούν είδη πρώτης ανάγκης, μειώνεται η αξία του εισοδήματος. Συμπερασματικά λοιπόν, η κοινωνική συνοχή απειλείται αφού εξαιτίας της συνεχούς ανοδικής τάσης του επιπέδου των τιμών, οδηγούμαστε μεν σε εισοδηματική αναδιανομή αλλά αυτή συντελείται σε βάρος των οικονομικά ασθενέστερων.
- Ø Το φαινόμενο της φοροδιαφυγής ενισχύει και αυτό με την σειρά του την φτώχεια. Δηλαδή, πιστεύεται ότι η φοροδιαφυγή λειτουργεί ως ένας μηχανισμός ανισοκατανομής του εισοδήματος που δρα σε βάρος όσων δεν φοροδιαφεύγουν. Την ίδια στιγμή δημιουργεί στην οικονομία συνθήκες ενός καθόλου υγιούς ανταγωνισμού.
- Ø Οι ανισότητες στην εισοδηματική κατανομή, σχετίζονται άμεσα με την λειτουργία του φορολογικού συστήματος της χώρας. Στην Ελλάδα, το φορολογικό σύστημα χαρακτηρίζεται από υψηλό επίπεδο άμεσης φορολογίας και χαμηλό επίπεδο συνολικής φορολογικής επιβάρυνσης. Γίνεται λοιπόν εύκολα σαφές, πως μια αύξηση στα ποσοστά της έμμεσης φορολογίας θα εντείνει το πρόβλημα της φορολογικής δικαιοσύνης η οποία θεωρείται ελλιπής. Αναλυτικότερα, με την αύξηση στους έμμεσους φόρους θα πληγούν περισσότερο τα φτωχότερα νοικοκυριά αφού παρόλο που απαλλάσσονται στην περίπτωση των άμεσων φόρων, δεν συμβαίνει το ίδιο και με τους έμμεσους.

Κοινωνικοί παράγοντες που ενισχύουν τον κίνδυνο της φτώχειας

Εκτός όμως από τους οικονομικούς υπάρχουν και οι κοινωνικοί παράγοντες που ενισχύουν τον κίνδυνο της φτώχειας και είναι οι εξής :

- Ø Ξεκινώντας με το μέγεθος του νοικοκυριού συνειδητοποιούμε πως για τα ακραία μεγέθη ο κίνδυνος φτώχειας είναι μεγαλύτερος. Από την μια δηλαδή βρίσκονται τα νοικοκυριά που αποτελούνται από πέντε άτομα και πάνω και αντιμετωπίζουν αυξημένο κίνδυνο βάση του αριθμού των μελών αναλογικά με το συνολικό εισόδημα. Ενώ από την άλλη εντοπίζονται τα αποτελούμενα από ένα και μόνο άτομο νοικοκυριά στην περίπτωση των οποίων η φτώχεια οφείλεται κατά αποκλειστικότητα στο χαμηλό εισόδημα.
- Ø Εξάρτηση επίσης διακρίνεται μεταξύ της δομής της οικογένειας και του φαινομένου της φτώχειας. Υψηλότερα επίπεδα φτώχειας δηλαδή από τους άλλους τύπους νοικοκυριών με εξαρτώμενα μέλη παρουσιάζουν οι μονογονεϊκές οικογένειες.
- Ø Μεγαλύτερο κίνδυνο φτώχειας αντιμετωπίζουν επίσης τόσοι οι ηλικιωμένοι όσο και τα παιδιά με τα δεύτερα να χρίζονται από την στιγμή της γέννησής τους κληρονόμοι των οικονομικών και των κοινωνικών ανισοτήτων.
- Ø Ιδιαίτερο προβληματισμό γεννά η διαπίστωση πως ακόμα και το φύλλο θεωρείται παράγοντας επηρεασμού της φτώχειας. Βάσει ερευνών, το ποσοστό της φτώχειας για τις γυναίκες είναι υψηλότερο σε σχέση με το αντίστοιχο των ανδρών. Σε έρευνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης που διεξήχθη το 2007, διαπιστώθηκε μεγάλο χάσμα μεταξύ των αμοιβών ανδρών και γυναικών το οποίο μάλιστα επιδέχεται κλιμάκωσης στους έχοντες υψηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης αλλά και στις μεγαλύτερες ηλικίες.
- Ø Οι κοινωνικές προκαταλήψεις δεν λείπουν φυσικά από την λίστα των παραγόντων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι οικονομικοί μετανάστες, οι οποίοι υφίστανται κοινωνικό αποκλεισμό και αντιμετωπίζονται ως φθηνό εργατικό δυναμικό.
- Ø Κλείνοντας, δεν θα μπορούσε να παραληφθεί το εκπαιδευτικό επίπεδο των ατόμων. Η εκπαίδευσή τους έχει άμεση σύνδεση με την πιθανότητα φτώχειας των νοικοκυριών αλλά και με την ανισοκατανομή του εισοδήματος. Αυτό συμβαίνει γιατί οι παραγωγικές δυνατότητες του ατόμου, η εξασφάλιση των αμοιβών που μπορεί να επιτύχει, καθώς και το επίπεδο της διαβίωσής του εξαρτώνται από την εκπαίδευση.

Γεωγραφικοί παράγοντες που ενισχύουν τον κίνδυνο της φτώχειας

- Ø Αναφερόμενοι στους παράγοντες αυτούς, εννοούμε τα ορεινά εδάφη και τις απομακρυσμένες περιοχές (π.χ. νησιά) που συχνά πλήττονται από προβλήματα που αφορούν την έλλειψη υποδομών, το επίπεδο ανάπτυξης, την συγκέντρωση φτωχών και ευάλωτων ομάδων και κυρίως την αδυναμία πρόσβασης σε υπηρεσίες γενικού συμφέροντος.

2.4.3 Κίνδυνοι και Συνέπειες της Φτώχειας

Αρχικά, πριν αναφερθούμε και αναλύσουμε τους κινδύνους και τις συνέπειες της φτώχειας, θα πρέπει να σημειωθεί κάτι βασικό. Οι αυτονόητες και βασικές ανάγκες που έχει το άτομο και πρέπει να καλύπτονται έτσι ώστε να ζει με αξιοπρέπεια, ποικίλλουν ανάλογα το πολιτισμικό, το οικονομικό και το τεχνολογικό επίπεδο της χώρας στην οποία ζει και είναι ανεξάρτητες από τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται για την μέτρηση της απόλυτης και της σχετικής φτώχειας. Βέβαια, συγκρίνοντας τις ανεπτυγμένες χώρες και τις χώρες του τρίτου κόσμου, υπάρχει προφανής διαφορά στο τι θεωρείται ουσιώδες και βασικό τόσο για την αξιοπρεπή διαβίωση του ατόμου, όσο και για την σωματική και πνευματική του ανάπτυξη. Παρόλο αυτά, οι συνέπειες της φτώχειας σε όλες τις χώρες είναι κοινές σε μεγάλο βαθμό και διακρίνονται σε δύο βασικές κατηγορίες.

1. Σε ατομικό επίπεδο και αφορούν τους φτωχούς και τις οικογένειές τους.
2. Σε συλλογικό επίπεδο και αφορούν την κοινωνική και οικονομική ζωή ενός κράτους.

Ξεκινώντας με τις συνέπειες που αφορούν το ατομικό επίπεδο εντοπίζουμε ως πιο οδυνηρή την πείνα και την στέρηση, ζωτικής σημασίας αγαθών σε απόλυτο ή πολύ μεγάλο επίπεδο. Η αδυναμία πρόσβασης των ατόμων στα παραπάνω αγαθά, τα οδηγεί σε φυσική εξαθλίωση και προσβάλλει παράλληλα την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Μία ακόμα κατηγορία συνεπειών αφορά τον αναλφαριθμητισμό και γενικότερα την ανεπάρκεια που υπάρχει στον τομέα της εκπαίδευσης με αποτέλεσμα το άτομο να στερείται την δυνατότητα επίτευξης ενός ικανοποιητικού επιπέδου διαβίωσης. Παράλληλα, τα άτομα αυτά έχοντας ένα χαμηλό επίπεδο μόρφωσης αδυνατούν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας με αποτέλεσμα την περιορισμένη πρόσβασή τους στο χώρο αυτό. Όμως, το γεγονός αυτό πλήττει όχι μόνο τα άτομα αλλά και τις οικογένειές τους οδηγώντας τους στην φτώχεια. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο αδυναμίας πρόσβασης σε κατάλληλες

και ποιοτικές υπηρεσίες υγείας. Έτσι, προκαλούνται σοβαρά σωματικά και ψυχολογικά προβλήματα, τα οποία με την σειρά τους υποβιβάζουν ακόμα περισσότερο το επίπεδο διαβίωσης των ατόμων αυτών. Ως επακόλουθο όσων περιγράφηκαν παραπάνω, τα φτωχά άτομα αντιμετωπίζουν και προβλήματα κοινωνικοποίησης αφού απομονώνονται και περιθωριοποιούνται από τα άλλα άτομα της κοινωνίας. Για τον λόγο αυτό γίνονται ευάλωτα και πολλές φορές οδηγούνται ακόμα και σε εγκληματική συμπεριφορά. Συμπερασματικά λοιπόν, μπορούμε να αναφέρουμε πως τα άτομα που πλήττονται από το φαινόμενο της φτώχειας παύουν κατά κάποιο τρόπο να είναι ελεύθερα αφού αδυνατούν να διεκδικήσουν τα θεμελιώδη δικαιώματά τους. Επομένως είναι προφανές πως οι συνέπειες της φτώχειας εξαρτώνται από το μέγεθος της οικονομικής ανισότητας του περιβάλλοντος που το άτομο λειτουργεί και αναπτύσσεται. Εντοπίζοντας λοιπόν ένα φαινόμενο μιας ταυτόχρονα κοινωνικής αλλά και οικονομικής “απενεργοποίησης” ενός μέρους του πληθυσμού, ερχόμαστε αντιμέτωποι με τις συνέπειές του σε συλλογικό επίπεδο. Ειδικότερα, οι συνέπειες αυτές επιδρούν στο σύνολο της κοινωνική και οικονομικής ζωής του κράτους προκαλώντας στέρηση εσόδων και καθυστέρηση μιας ομαλούς κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης εξαιτίας των παρακάτω αιτιών.

- Ανεπαρκής αξιοποίηση του παραγωγικού δυναμικού της χώρας.
- Ανεργία.
- Μαύρη εργασία.
- Ανεπαρκή φορολογικά έσοδα.
- Μη συμμετοχή στην πολιτική διαδικασία.

Συνοψίζοντας, σε συλλογικό επίπεδο, η απώτερη συνέπεια του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας είναι η αποσταθεροποίηση της κοινωνικής συνοχής, η οποία με την σειρά της οδηγεί στην κλιμάκωση του φαινομένου και στην αποδυνάμωση του ίδιου του κοινωνικού κράτους.

2.4.4 Προτάσεις για την Μείωση της Φτώχειας και την Αντιμετώπιση των Συνεπειών της

Αναμφίβολα, οι κοινωνικές πολιτικές που ασκούνται είναι αναποτελεσματικές καθώς δεν επιτυγχάνουν να μειώσουν την φτώχεια εφαρμόζοντας μια δίκαιη εισοδηματική αναδιανομή. Το φαινόμενο της φτώχειας θα μπορούσε να καταπολεμηθεί με την δημιουργία και την εφαρμογή μιας εθνικής στρατηγικής με στόχο την αντιμετώπιση του. Η στρατηγική αυτή απαραίτητο είναι να περιλαμβάνει μέτρα ικανά να ενισχύσουν την αποτελεσματικότητα των κοινωνικών δαπανών, ολοκληρωμένα προγράμματα με στόχο την ένταξη των ατόμων τόσο στην κοινωνία όσο και στην αγορά εργασίας, μέτρα που να στοχεύουν στην ίση κατανομή του εισοδήματος, στην οργάνωση ενός ορθολογιστικού φορολογικού συστήματος και τέλος στην πάταξη της φοροδιαφυγής και της αδήλωτης εργασίας. Με την εφαρμογή των προαναφερθέντων, ενισχύεται η κοινωνική συνοχή. Κάποιες προτάσεις για την επίτευξη των στόχων αυτών είναι οι παρακάτω :

1. Μέτρα που να εξασφαλίζουν την επάρκεια των παροχών της κοινωνικής ασφάλισης.
2. Δημιουργία ενός φορολογικού συστήματος ορθολογικού και δίκαιου.
3. Αντιμετώπιση του εκτεταμένου προβλήματος της φοροδιαφυγής.
4. Παροχή στήριξης σε φτωχές οικογένειες που πληρούν συγκεκριμένα εισοδηματικά κριτήρια.
5. Στοχευμένη στήριξη όλων των κατηγοριών και ασφαλισμένων προσώπων που δεν προστατεύονται επαρκώς από την είσπραξη του επιδόματος ανεργίας.
6. Κατοχύρωση ενός προγράμματος που θα παρέχει ένα ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα για τα άτομα που αδυνατούν να εξασφαλίσουν επαρκείς πόρους για την διαβίωσή τους.

2.5 Κοινωνικοί Στόχοι ως προς την Διανομή του Εισοδήματος

Δύο εκ των βασικότερων στόχων μιας κοινωνίας είναι η επίτευξη κοινωνικής δικαιοσύνης, που έχει ως συνώνυμο την δίκαιη διανομή του εισοδήματος, και η οικονομική αποτελεσματικότητα. Όμως, παρόλο που το σύνολο των πολιτών μιας χώρας τείνει να συμφωνήσει πως η εισοδηματική διανομή πρέπει να είναι δίκαιη, δεν έχει καταφέρει να ορίσει

το μοντέλο μιας τελικά δίκαιης διανομής. Στο σημείο αυτό τα πράγματα γίνονται ακόμα πιο περίπλοκα καθώς υπάρχει πιθανότητα η δίκαιη διανομή να έρχεται σε σύγκρουση με τον δεύτερο κοινωνικό στόχο, αυτόν της οικονομικής αποτελεσματικότητας. Για τον λόγο αυτό, η κοινωνικά επιθυμητή διανομή του εισοδήματος προσδιορίζεται μέσω της πολιτικής διαδικασίας. Πιο συγκεκριμένα, εξαιτίας της απόκλισης που υπάρχει ανάμεσα στην υπαρκτή εισοδηματική διανομή και στην κοινωνικά επιθυμητή, το κράτος παρεμβαίνει με διάφορους τρόπους οι οποίοι και συνθέτουν την πολιτική αναδιανομής του εισοδήματος. Βάσει όσων αναφέραμε νωρίτερα, οι αντιλήψεις αναφορικά με την δίκαιη εισοδηματική διανομή αλλά και το είδος της σχέσης ανάμεσα στην δίκαιη διανομή και στην οικονομική αποτελεσματικότητα διαφέρουν. Παρακάτω παρουσιάζονται 6 προσεγγίσεις με τα επιχειρήματά τους που αφορούν την αναδιανομή του εισοδήματος και διαφέρουν μεταξύ τους.

1. Ισότητα συμβατή με την οικονομική μεγέθυνση

Υποστηρίζεται ότι όσο πιο μεγάλης έκτασης είναι η εισοδηματική διανομή, τόσο περισσότερο πλήττεται η οικονομική αποτελεσματικότητα. Οι υποστηρικτές της άποψης αυτής, θεωρούν πως η πολιτική που αφορά την αναδιανομή του εισοδήματος πρέπει να στοχεύει στην όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ισότητα διανομής η οποία είναι συμβατή με ένα συγκεκριμένο ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης. Όμως, στην άποψη αυτή, εντοπίζεται ένα σημαντικό μειονέκτημα που σχετίζεται με τον βαθμό στον οποίο η ανισότητα συμβάλλει στην οικονομική μεγέθυνση, ο οποίος μέχρι σήμερα δεν έχει προσδιοριστεί. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, το εν λόγω επιχείρημα να χρησιμοποιείται θέλοντας να δικαιολογήσει τις μεγάλες εισοδηματικές ανισότητες με έναν τρόπο καθόλα αυθαίρετο.

2. Ελάχιστα όρια

Σύμφωνα με τους υποστηρικτές της προσέγγισης αυτής, αν η κοινωνική δικαιοσύνη επιδιώκει να πετύχει τον στόχο της σχετικά με την διανομή του εισοδήματος, η κοινωνία θα πρέπει να εγγυηθεί πως το εισόδημα κανενός ατόμου δεν θα πέσει χαμηλότερα από ένα ορισμένο ελάχιστο όριο. Τονίζεται επίσης, πως απαραίτητη είναι μόνο η εξαφάνιση της φτώχειας ενώ ο πλούτος των εύπορων ατόμων και οι ευρύτερες ανισότητες στο εισόδημα δεν μας αφορούν.

Η πλειοψηφία των ατόμων θα συμφωνούσε πως βασικό στοιχείο κάθε πολιτικής που αφορά την εισοδηματική πολιτική είναι η καταπολέμηση της φτώχειας. Πολλοί εξ' αυτών όμως θα διαφωνούσαν πως βασικό μέλημα κάθε πολιτικής πρέπει να είναι η φτώχεια, για διάφορους λόγους. Αφενός γιατί υιοθετώντας κυρίως τον ορισμό της σχετικής φτώχειας δεν διαφαίνεται ξεκάθαρα πως το πρόβλημα αυτής διαχωρίζεται

εύκολα από αυτό των ανισοτήτων. Αφετέρου, δεν είναι λογική η εφαρμογή αρχών κοινωνικής δικαιοσύνης μόνο στα άτομα τους ενός άκρου της εισοδηματικής κλίμακας και όχι στα άτομα του άλλου.

3. Πλήρης ισότητα

Ένας ακόμα στόχος της πολιτικής που αφορά την εισοδηματική αναδιανομή είναι αυτός της πλήρους ισότητας. Πρακτικά αυτό σημαίνει πως όλα τα μέλη της κοινωνίας ανεξαρτήτως θέσης και ικανότητας, θα πρέπει να απολαμβάνουν το ίδιο εισόδημα. Υιοθετώντας την εν λόγω προσέγγιση ως στόχο της πολιτικής αναδιανομής του εισοδήματος, θα αντιμετωπίσουμε πολιτικά εμπόδια. Αυτό θα συμβεί εξαιτίας του πλήθους των θιγόμενων μιας και η έκταση της αναδιανομής θα είναι τεράστια αποσκοπώντας στην επίτευξη του συγκεκριμένου στόχου. Όμως, πέραν των ιδεολογικοπολιτικών αντιδράσεων η πλήρης ισότητα διανομής έχει υποστεί και θεωρητική κριτική. Επίσης, οι πολέμιοι της προσέγγισης αυτής, υποστήριζαν ότι υπάρχει σύγκρουση μεταξύ αυτής και του στόχου της οικονομικής αποτελεσματικότητας. Ειδικότερα, στοχεύοντας στην αναδιανομή του εισοδήματος, φορολογώντας τους πλούσιους και μεταβιβάζοντας εισόδημα στους φτωχούς, πλήττεται η οικονομική ευημερία. Αυτό προκύπτει αφού οι μεν πλούσιοι μειώνουν τις επενδύσεις τους και οι δε φτωχοί δουλεύουν λιγότερο με αποτέλεσμα την μείωση της συνολικής διανομής.

4. Ανισότητα που ευνοεί τους λιγότερο ευημερούντες

Ο φιλόσοφος John Rawls υποστήριξε πως για να δικαιολογηθεί η ανισότητα στην κοινωνία, αυτή θα πρέπει να ευνοεί τους φτωχότερους. Για το λόγο αυτό, μια εισοδηματική διαφορά μπορεί να δικαιολογηθεί εάν η ύπαρξή της δίνει ώθηση στα άτομα να αυξήσουν το προϊόν της οικονομίας και αν η οικονομική μεγέθυνση αυξάνει τα εισοδήματα των φτωχότερων κοινωνικών στρωμάτων. Ο στόχος αυτός όμως που αφορά τη μεγιστοποίηση της οικονομικής θέσης των φτωχότερων, παρουσιάζει ένα βασικό μειονέκτημα. Πιο συγκεκριμένα, από την στιγμή που όλοι βοηθούν στην αύξηση της ευημερίας των οικονομικά ασθενέστερων μελών της κοινωνίας, η ίδια αδιαφορεί έναντι των διαφορετικών βαθμών ανισότητας στην διανομή του εισοδήματος. Όμως, οι επιπτώσεις τους στην ευημερία των άλλων κοινωνικών ομάδων είναι σημαντικές.

5. Ισότητα ευκαιριών-δίκαιη διαδικασία απόκτησης εισοδήματος

Η προσέγγιση αυτή υποστηρίζει πως για να είναι μια εισοδηματική διανομή δίκαιη, θα πρέπει αυτή να προκύπτει μέσω μιας κατάστασης κατά την οποία όλα τα άτομα θα έχουν κοινές ευκαιρίες να γίνουν πλούσια ή φτωχά. Η ίδια προσέγγιση διατυπώνεται λίγο διαφορετικά αναφέροντας πως δίκαιη θεωρείται μια εισοδηματική διανομή εάν το αποτέλεσμα της προκύπτει από μια διαδικασία με κανόνες που θεωρούνται δίκαιοι από όλους. Και στην περίπτωση αυτή όμως υπάρχουν αντιδράσεις μιας και δεν είναι εύκολο να συμφωνηθεί το τι σημαίνει τελικά ισότητα ευκαιριών αλλά και ποιοι κανόνες θεωρούνται δίκαιοι. Όσον αφορά τις καταστάσεις έλλειψης ισότητας ευκαιριών αυτές μπορούν εύκολα να εντοπιστούν σε μια υποθετική κοινωνία στην οποία το άτομο έχει εισοδηματική εξάρτηση από τους γονείς του. Αλλά δεν είναι το ίδιο εύκολο να ορίσουμε ως δίκαιες ή άδικες καταστάσεις στις οποίες παρόλο που οι διαφορές στο εισόδημα προέκυψαν μέσω δίκαιων διαδικασιών, αυτές καθορίζονται από παρελθοντικές ενέργειες που υπήρξαν απόρροια διακρίσεων.

6. Διανομή ανάλογα με τις ανάγκες ή την αξία των ατόμων

Πιστεύεται ότι όταν η διανομή του εισοδήματος στηρίζεται σε κάποιες βασικές αρχές αυτή είναι απαραίτητα και δίκαιη. Κάποιες από αυτές τις αρχές είναι η ανάγκη και η ατομική αξία. Ωστόσο οι απόψεις δίστανται σχετικά με τις ανάγκες που μπορούν να δικαιολογήσουν τις διαφορές στο εισόδημα αλλά και σχετικά με το ποια άτομα τελικά αξίζουν να έχουν μεγαλύτερο εισόδημα από τα υπόλοιπα. Κάποιοι δηλαδή πιστεύουν πως η νέοι έναντι των ηλικιωμένων, οι πνευματικά υγιείς έναντι των ανάπηρων πνευματικά, οι εργαζόμενοι με ανήλικα παιδιά έναντι αυτών χωρίς κ.ά. έχουν μεγαλύτερες ανάγκες. Άλλοι πιστεύουν πως ο τεμπέλης πρέπει να αμείβεται λιγότερο από έναν σκληρά εργαζόμενο, κάποιος χαζός λιγότερο από κάποιον έξυπνο, οι γυναίκες λιγότερο από τους άνδρες και οι μαύροι λιγότερο από τους λευκούς. Στο σύνολο των περιπτώσεων που αναφέραμε παραπάνω απομονώνονται ένα ή περισσότερα χαρακτηριστικά που διαφοροποιούν το ένα άτομο από το άλλο και δρουν ως κρίσιμοι παράγοντες, αφού δικαιολογούν το γεγονός πως ορισμένες κατηγορίες ατόμων απολαμβάνουν υψηλότερο μερίδιο εισοδήματος έναντι κάποιων άλλων.

2.6 Ισότητα και Δικαιοσύνη

Η ύπαρξη ισότητας προϋποθέτει ότι όταν όλοι έχουν το ίδιο εισόδημα, κατέχουν και τον ίδιο πλούτο. Στην πράξη όμως, αυτό δεν συμβαίνει αλλά είναι ένας τρόπος σύγκρισης της διανομής του εισοδήματος. Από την άλλη πλευρά η δικαιοσύνη είναι περισσότερο ηθικολογική έννοια, δηλαδή το τι είναι δίκαιο και τι όχι εξαρτάται από την αίσθηση του καθενός. Πολλοί άνθρωποι πιστεύουν στην ισότητα των ευκαιριών αλλά θεωρούν ότι η ανισότητα των αποτελεσμάτων κρίνεται από διάφορους παράγοντες όπως η ικανότητα, η προσπάθεια, η εκπαίδευση, το ρίσκο κλπ. Άρα λοιπόν μπορούμε να πούμε ότι οι έννοιες της δικαιοσύνης και της ισότητας επιτρέπουν την διανομή του εισοδήματος έως ένα βαθμό.

2.6.1 Βασικές Ανθρώπινες Ανάγκες και Κοινωνικοί Δείκτες

Όπως έχει ήδη αναφερθεί πολλοί μελετητές της οικονομικής επιστήμης από διάφορους κλάδους, δεν δέχονται τους ορισμούς της φτώχειας που έχουν ως βάση το εισόδημα. Σίγουρα είναι αποδεκτό ότι ένα υψηλότερο εισόδημα δίνει την ευκαιρία στους ανθρώπους να ζουν καλύτερα, παρόλο αυτά γεννιούνται πολλά ερωτήματα. Εδώ και αρκετά χρόνια γίνονται προσπάθειες για να δημιουργηθεί μια μεγάλη λίστα από κοινωνικούς δείκτες. Τα τελευταία χρόνια οι μελετητές έχουν επικεντρώσει τις έρευνές τους στο επίπεδο ικανοποίησης των βασικών ανθρώπινων αναγκών. Οι κατάλογοι αυτοί των αναγκών ποικίλλουν και περιλαμβάνουν τα κατώτατα επίπεδα σε βασικές ανάγκες όπως η τροφή, η υγεία, η ένδυση, η στέγαση κλπ. Σε επίσημο επίπεδο η διεθνής τράπεζα ανά ορισμένα χρονικά διαστήματα δημοσιεύει στοιχεία των δεικτών αυτών. Κάποιοι δείκτες έχουν ως στόχο την αντανάκλαση του βαθμού στον οποίο ικανοποιούνται οι ανάγκες αυτές ενώ άλλοι μετρούν την πολυπλοκότητα της οικονομίας και της κοινωνίας. Τα συμπεράσματα που εξάγονται από τους πίνακες αυτούς δεν είναι απλά υποκειμενικά αλλά δίνουν χρήσιμα στοιχεία όπως για παράδειγμα ότι η αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος συμβαδίζει με την αύξηση των δεικτών. Ενδεικτικά αναφέρονται κάποιοι από τους δείκτες που χρησιμοποιεί η κεντρική τράπεζα.

- Παιδική θνησιμότητα/1000 γεννήσεις
- Ιατρική περίθαλψη/1000 κατοίκους
- Πρόσβαση σε ασφαλές πόσιμο νερό

- Υποσιτισμός παιδιών κάτω των 5 ετών
- Γνώση ανάγνωσης και γραφής από τους ενήλικες

2.6.2. Μαρξιστική και Νεοκλασική Άποψη

Σύμφωνα με τον Καρλ Μαρξ η καπιταλιστική ανάπτυξη θα αύξανε συνεχώς την ανισότητα στην διανομή του εισοδήματος. Το κίνητρο του καπιταλισμού είναι η δημιουργία ενός "εφεδρικού στρατού ανέργων" ώστε να εξασφαλίζεται ότι οι μισθοί των εργατών θα παρέμεναν σταθερά σε χαμηλά επίπεδα. Κατά την Μαρξιστική προσέγγιση αυτοί που κυριαρχούν στην οικονομία αλλά και στο "αστικό κράτος" είναι οι κάτοχοι των κεφαλαίων. Όσο όμως ο καπιταλισμός αυξάνεται θα ξεσπούν φαινόμενα οικονομικών κρίσεων μέχρις ότου να καταρρεύσει το σύστημα αυτό από μόνο του και να αντικατασταθεί από τον σοσιαλισμό.

Η θεωρία όμως που έχει επικρατήσει για την ερμηνεία της διανομής του εισοδήματος είναι η νεοκλασική άποψη. Σύμφωνα με τους υποστηρικτές της η οικονομία δέχεται ότι οι παραγωγικοί συντελεστές βρίσκονται σε στενότητα, ενώ τα ποσοστά της απόδοσής τους ισούνται με το οριακό προϊόν σε ανταγωνιστικές αγορές. Η εφαρμογή της νεοκλασικής όμως θεωρίας είναι δύσκολη γιατί οι αγορές προϊόντων και συντελεστών σε αναπτυσσόμενες χώρες δεν είναι σε ισορροπία.

2.7. Φορολογία και Φτώχεια

Σε προηγούμενο κεφάλαιο, έχουμε ήδη αναφέρει πως σε κατάσταση απόλυτης φτώχειας βρίσκεται ένα άτομο όταν δεν δύναται να διασφαλίσει ένα συγκεκριμένο επίπεδο διαβίωσης. Από την άλλη πλευρά σε κατάσταση σχετικής φτώχειας βρίσκεται όταν οι δαπάνες του στο σύνολό τους ή το εισόδημά του δεν υπερβαίνει ένα ορισμένο ποσοστό της μέσης δαπάνης ή του μέσου εισοδήματος του πληθυσμού της χώρας αντίστοιχα. Αξίζει να σημειωθεί επίσης πως η φτώχεια δίνει το παρόν σε όλες τις κοινωνίες ανεξαρτήτως του επιπέδου ανάπτυξης. Οι δύο βασικές διαστάσεις της φτώχειας είναι η έκταση και η ένταση. Με τον όρο "έκταση" εννοούμε το ποσοστό του πληθυσμού που είναι χαμηλότερα από την γραμμή της φτώχειας, ενώ με τον όρο "ένταση" αναφερόμαστε στην απόσταση που κατά μέσο όρο χωρίζει τους φτωχούς από την γραμμή της φτώχειας. Οι δύο αυτές διαστάσεις της φτώχειας επηρεάζονται από τους φόρους. Η απόλυτη φτώχεια δηλαδή γίνεται πιο έντονη μέσω των φόρων που αφορούν το εισόδημα των φτωχών. Παράλληλα τόσο η έκταση όσο και η ένταση της σχετικής

φτώχειας βελτιώνεται με την εφαρμογή των φόρων. Αυτό πρακτικά συμβαίνει όταν η φορολόγηση είναι προοδευτική, γεγονός που σημαίνει πως το μέσο εισόδημα του πληθυσμού μειώνεται περισσότερο από ότι μειώνεται το εισόδημα των φτωχών. Η συνέπεια αυτού είναι ότι η γραμμή της φτώχειας κατεβαίνει σε χαμηλότερο επίπεδο, με αποτέλεσμα τον περιορισμό της έντασης και της έκτασής της.

Με σκοπό λοιπόν την μείωση της φτώχειας, προτείνεται μια μορφή φορολογίας που ονομάζεται “αρνητικός φόρος εισοδήματος”. Κατά αυτόν τον τρόπο φορολόγησης στο φόρο εισοδήματος, υποβάλλονται όλα τα άτομα της κοινωνίας. Όσων ατόμων το εισόδημα υπερβαίνει ένα ορισμένο ποσό, αυτά θα υποχρεούνται να καταβάλλουν φόρο στο δημόσιο. Αντίθετα, τα άτομα με εισόδημα μικρότερο του ποσού αυτού, θα λαμβάνουν επιχορήγηση. Οι υποστηρικτές της εν λόγω μορφής φορολόγησης που στόχο έχει την αναδιανομή του εισοδήματος και την άμβλυση του φαινομένου της φτώχειας προβάλλουν μια σειρά επιχειρημάτων για την εφαρμογή της.

- Ø Αρχικά, αυτό το σύστημα φορολόγησης παρουσιάζει μεγάλη απλότητα στην εφαρμογή του σε σχέση με άλλα συστήματα, ενώ παράλληλα οι έλεγχοι που απαιτεί είναι λιγότεροι από αυτούς που απαιτούν αντίστοιχα συστήματα.
- Ø Ακόμη, με την εφαρμογή του συστήματος του αρνητικού φόρου εισοδήματος, παρέχεται στους φτωχούς η δυνατότητα να κάνουν χρήση της επιχορήγησης κατά τη δική τους κρίση. Αυτό έχει ως συνέπεια, να αφήνεται ανεπηρέαστο το καταναλωτικό τους πρότυπο και να μην υφίσταται κόστος ευημερίας.

Όμως, το σύστημα αυτό της φορολόγησης, εκτός από τα πλεονεκτήματά του παρουσιάζει και κάποια βασικά μειονεκτήματα. Προϋποθέτει δηλαδή την χρησιμοποίηση υψηλών φορολογικών συντελεστών. Επίσης προκύπτουν και αρνητικές συνέπειες στην προσφορά εργασίας όσων λαμβάνουν την επιχορήγηση. Πράγματι, η αύξηση του εισοδήματος των φτωχών μέσω της επιβολής του αρνητικού φόρου εισοδήματος, οδηγεί στην αύξηση της κατανάλωσης αγαθών εντός των οποίων βρίσκεται και η ανάπαυση με αποτέλεσμα την μείωση στην προσφορά εργασίας. Επιπρόσθετα, εφαρμόζοντας το σύστημα αυτό, η τιμή της ανάπαυσης μειώνεται μιας και το άτομο δεν εργάζεται και λαμβάνει την επιχορήγηση. Με τον τρόπο αυτό σημειώνεται αύξηση στην ανάπαυση και μείωση στην προσφορά εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

3. Φορολογία και Ανισότητα

3.1 Εισαγωγή

Είναι κοινώς αποδεκτό πως όλα τα σοβαρά πολιτικά ζητήματα αφορούν την εισοδηματική διανομή. Όπως έχει πει και ο Βολταίρος "Κατά κανόνα, η τέχνη της διακυβέρνησης συνίσταται στο να παίρνει όσο το δυνατό πιο πολλά χρήματα από μια τάξη πολιτών για να τα δώσει σε μια άλλη". Μπορεί ο ισχυρισμός αυτός να μοιάζει υπερβολικός αλλά κρύβει μέσα του στοιχεία της αλήθειας. Παρόλο που τα ερωτήματα του ποιος θα βγει κερδισμένος και ποιος χαμένος δεν τίθενται ευθέως, είναι το κύριο θέμα των παρασκηνιακών συζητήσεων αναφορικά με τις δημόσιες πολιτικές. Η διανομή του εισοδήματος, κινείται σε ένα πλαίσιο τόσο δεοντολογικών όσο και θεωρητικών πτυχών της κρατικής πολιτικής. Στο σημείο αυτό γεννάται το ερώτημα αν οι οικονομολόγοι πρέπει να ασχολούνται με ζητήματα διανομής μιας και δεν συμφωνούν όλοι πάνω σε αυτό. Όπως έχουμε αναφέρει, δεν υπάρχει πλήρως αποδεκτή επιστημονική μέθοδος για τον προσδιορισμό της δίκαιης διανομής του εισοδήματος, καθώς αυτή εμπεριέχει αξιολογικές κρίσεις και θέματα ηθικής φύσεως. Για τον λόγο αυτό, υποστηρίζεται πως η αντικειμενικότητα της οικονομικής επιστήμης για ζητήματα διανομής, πλήττεται μέσω των συζητήσεων περί των ζητημάτων αυτών. Οι οικονομολόγοι δηλαδή, είναι προτιμότερο να περιορίζονται στην ανάλυση μόνο της αποτελεσματικότητας των ζητημάτων της κοινωνίας.

Αν και η άποψη αυτή είναι φαινομενικά ορθή, παρουσιάζει δύο βασικά προβλήματα. Πρώτον, το κριτήριο της αποτελεσματικότητας εμφανίζει ανεπάρκεια ως προς την αξιολόγηση μιας δεδομένης κατάστασης. Για να συγκρίνουμε δηλαδή εναλλακτικές κατανομές πόρων απαραίτητο είναι να ληφθούν υπόψη και άλλα κριτήρια εκτός από την αποτελεσματικότητα. Ως αξιολογική θα μπορούσε να χαρακτηριστεί μια κρίση η οποία θα υποστήριζε πως το μόνο κριτήριο βαρύνουσας σημασίας σχετικά με τα κοινωνικά ζητήματα είναι η αποτελεσματικότητα. Δεύτερον, το ενδιαφέρον των διαμορφωτών αποφάσεων επικεντρώνεται στις διανεμητικές συνέπειες που επιφέρουν τα μέτρα πολιτικής. Κατά συνέπεια, οι διαμορφωτές της οικονομικής πολιτικής, θα αγνοήσουν τους οικονομολόγους εάν αυτοί προηγουμένως αγνοήσουν τα ζητήματα διανομής. Αυτό έχει ως συνέπεια, οι διαμορφωτές της πολιτικής τελικά να επικεντρώνονται μόνο στις πτυχές της διανομής και όχι στην αποτελεσματικότητα. Επομένως, για να μην συμβεί αυτό, θα πρέπει τα εν λόγω άτομα να ενημερώνονται τόσο για θέματα διανομής όσο και για θέματα αποτελεσματικότητας. Παρά το γεγονός πως από την εμφάνιση της οικονομικής επιστήμης δεν απορρέει η βελτίωση της ικανότητας να εκφέρει κάποιος ηθικές κρίσεις, ειδικότητα των οικονομολόγων είναι η μέτρηση

του κόστους επίτευξης των διάφορων ηθικών στόχων.

Ένα παραπλήσιο ερώτημα που προκύπτει, σχετίζεται με το κατά πόσο το κράτος εμπλέκεται στην μεταβολή της εισοδηματικής διανομής. Το ερώτημα αυτό έχει απασχολήσει πλήθος οικονομολόγων και οι δύο επικρατέστερες θεωρίες, αν και προσεγγίζουν τα δύο άκρα είναι αυτές του Keynes και του Friedman όπως έχουν αναφερθεί και στο κεφάλαιο 1. Στο κεφάλαιο που ακολουθεί θα αναλύσουμε την επιρροή των φορολογικών διακυμάνσεων στην οικονομία και στην ανάπτυξη. Για να γίνει αυτό θεωρούμε ως δεδομένο πως το κράτος επεμβαίνει στην οικονομία έστω και στον ελάχιστο βαθμό και πως η ιδανική φορολογική πολιτική βρίσκεται κάπου ανάμεσα στις δύο θεωρίες των άκρων και βασίζεται στην σωστή διάγνωση της εκάστοτε κατάστασης της οικονομίας.

3.2 Οι Επιδράσεις της Φορολογίας στον Οικονομικό Κύκλο

Σε προηγούμενα κεφάλαια, έχουν αναφερθεί έννοιες όπως η ανεργία, ο πληθωρισμός, το ΑΕΠ και οι φόροι. Όλα αυτά τα μεγέθη αν εξεταστούν μεμονωμένα δεν παρέχουν επαρκείς πληροφορίες. Αυτό συμβαίνει γιατί αποτελούν στοιχεία ενός ενιαίου συνόλου, αυτό της οικονομίας. Οι μεταβολές της οικονομίας σε μεγάλες χρονικές περιόδους ονομάζονται οικονομικός κύκλος και διαφέρουν ως προς την ένταση και την διάρκειά τους ενώ παράλληλα παρουσιάζουν μια συστηματική κυκλικότητα. Από το γεγονός αυτό προκύπτει πως η οικονομία δεν βρίσκεται ποτέ σε στασιμότητα, αλλά χαρακτηρίζεται από συνεχείς μεταβολές που ονομάζονται φάσεις του οικονομικού κύκλου. Μέσω της μελέτης του, η εξέλιξη της οικονομίας μπορεί να προβλεφθεί -ως ένα βαθμό- ώστε να ασκηθεί η ορθότερη πολιτική. Κύριες φάσεις του οικονομικού κύκλου είναι αυτή της ανόδου που οδηγεί στην ευημερία, δηλαδή στην αύξηση της παραγωγής, του εισοδήματος και της απασχόλησης και αυτή της συρρίκνωσης που οδηγεί στην ύφεση και συνεπάγεται αύξηση των τιμών και της ανεργίας. Έχοντας λοιπόν κατά νου τις φάσεις από τις οποίες διέρχεται ο οικονομικός κύκλος, πρέπει να ερευνήσουμε τα κύρια αίτιά τους. Οι οικονομολόγοι, στην προσπάθειά τους για την κατανόηση και την ερμηνεία των οικονομικών διακυμάνσεων ανέπτυξαν διάφορες θεωρίες. Οι θεωρίες αυτές, αφορούν τόσο ενδογενείς όσο και εξωγενείς παράγοντες. Οι τελευταίοι, έχουν ως κύρια βάση νέες τεχνολογικές εφευρέσεις, καινούργιες οικονομικές εφαρμογές, πολέμους και άλλα πολιτικά συμβάντα. Αναφορικά τώρα με τους ενδογενείς παράγοντες, αυτοί αφορούν στοιχεία που προέρχονται μέσα από το ίδιο το οικονομικό σύστημα. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν θεωρίες με νομισματικό και φορολογικό υπόβαθρο. Το φαινόμενο που θα εξεταστεί παρακάτω είναι οι επιδράσεις στην οικονομία από μια επερχόμενη αύξηση των φόρων καθώς επίσης και οι διακυμάνσεις των εσόδων εξαιτίας των μεταβολών των φόρων.

Μια σημαντική αύξηση τόσο στους άμεσους όσο και στους έμμεσους φόρους θα επιφέρει μεταβολές στον οικονομικό κύκλο σε βραχυπρόθεσμο αλλά και μακροπρόθεσμο επίπεδο. Βραχυπρόθεσμα, μια αύξηση των φόρων θα μειώσει το διαθέσιμο εισόδημα. Οι καταναλωτές για την κάλυψη της εισοδηματικής αυτής διαφοράς θα κάνουν χρήση των αποταμιεύσεών τους. Με το πέρασμα του χρόνου και βλέποντας το εισόδημά τους σταθερά μειωμένο η αντίδραση των ατόμων αντικατοπτρίζεται σε μια μείωση της ζήτησης. Οι τράπεζες, βλέποντας πως οι αποταμιεύσεις συνεχώς μειώνονται θα αυξήσουν τα επιτόκια προκειμένου να επιτύχουν μια σταθερότητα στα χρηματικά τους διαθέσιμα. Η μείωση όμως του διαθέσιμου εισοδήματος δεν αφορά μόνο τους καταναλωτές και τις τράπεζες. Το αμέσως επόμενο θύμα της μείωσης της ζήτησης είναι η ίδια η αγορά και οι τιμές της. Πιο συγκεκριμένα, η χαμηλή ζήτηση προϊόντων και υπηρεσιών θα έχει ως αποτέλεσμα την μείωση του πληθωρισμού και εν τέλει τη μείωση της προσφοράς. Αυτό συμβαίνει γιατί οι παραγωγοί αντιδρούν στην μείωση των τιμών των προϊόντων τους μειώνοντας την προσφορά προϊόντων και υπηρεσιών μιας και η παραγωγή δεν είναι πλέον τόσο συμφέρουσα. Σε δεύτερο βραχυχρόνιο επίπεδο, αυτοί που θα πληγούν περισσότερο είναι οι μικρές επιχειρήσεις γιατί βλέποντας πως τα προϊόντα τους δεν ζητούνται πλέον στις ίδιες τιμές θα αναγκαστούν να στραφούν σε λύσεις όπως ο επαχθής δανεισμός ή ακόμα και το κλείσιμό τους. Η μείωση της παραγωγής ή ακόμα και το κλείσιμο μικρών και πολύ μικρών οντοτήτων οδηγούν στην αύξηση της ανεργίας. Τα παραγόμενα προϊόντα και υπηρεσίες που ζητούνται και κυκλοφορούν πλέον στην αγορά είναι σαφώς λιγότερα σε σχέση με αυτά που υπήρχαν πριν την αύξηση των φόρων, επομένως το συνολικό ΑΕΠ μειώνεται βραχυπρόθεσμα.

Πρέπει να εξετάσουμε πως θα διαμορφωθεί η οικονομία σε μακροπρόθεσμο επίπεδο. Η προσέγγιση που θα γίνει, όπως και προηγουμένως, είναι πάντα σε θεωρητικό επίπεδο. Τόσο βραχυχρόνια αλλά ιδιαίτερα μακροχρόνια η αντίδραση των καταναλωτών αλλά και των παραγωγών δεν είναι εύκολα προβλέψιμη. Μπορεί δηλαδή οι παράγοντες καθορισμού της αγοράς να κινούνται στην βάση του οικονομικού κύκλου, η διάγνωση όμως του σημείου αλλά και των εξελίξεων που ακολουθούν ειδικά σε μακροχρόνια επίπεδο είναι πολύ δύσκολα προβλέψιμες. Γυρνώντας όμως τώρα στο θεωρητικό κομμάτι μια αρχική μείωση του ΑΕΠ μπορεί τελικά μακροχρόνια να αποδειχθεί θετική για την οικονομία. Ο λόγος είναι ότι η μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος και η αύξηση της ανεργίας μειώνουν το κόστος του παραγόμενου προϊόντος. Το κόστος αυτό, εξαρτάται άμεσα από την προσφορά ανθρώπινου δυναμικού κυρίως όταν είναι έντασης εργασίας και όχι έντασης κεφαλαίου. Επομένως, η αύξηση της προσφοράς εργασίας μειώνει τους μισθούς που είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι με το κόστος παραγωγής. Εξετάζοντας τα πράγματα πάντα από θεωρητική σκοπιά μιας και οι αντιδράσεις της αγοράς σε μακροχρόνιο επίπεδο δεν είναι εύκολο να προβλεφθούν, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι η μείωση στο κόστος του προϊόντος θα το κάνει

περισσότερο ανταγωνιστικό στην διεθνή αγορά. Η αύξηση αυτή της ανταγωνιστικότητας θα επιφέρει αρχικά την αύξηση των εξαγωγών. Οι επενδυτές, βλέποντας ότι το κόστος παραγωγής στη χώρα είναι χαμηλό και το προϊόν ανταγωνιστικό θα στραφούν προς την συγκεκριμένη αγορά. Έτσι, με την αύξηση της παραγωγής λόγω των αυξημένων εξαγωγών που έχει ως συνέπεια την αύξηση των επενδύσεων, οδηγούμαστε σε αύξηση του ΑΕΠ. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, το συμπέρασμα αυτό δεν είναι ασφαλές διότι η αύξηση των επενδύσεων προϋποθέτει την ύπαρξη ενός υγιούς κράτους. Για να μπορέσει να ανθίσει η οικονομία μιας χώρας βασιζόμενη τόσο σε εγχώριες όσο και σε εξωγενείς επενδύσεις, απαραίτητη είναι η ύπαρξη κάποιων προϋποθέσεων. Ειδικότερα, το κράτος θα πρέπει να έχει μια αξιόπιστη κυβέρνηση που θα εγγυάται ένα σταθερό φορολογικό πλαίσιο καθώς και διαφάνεια.

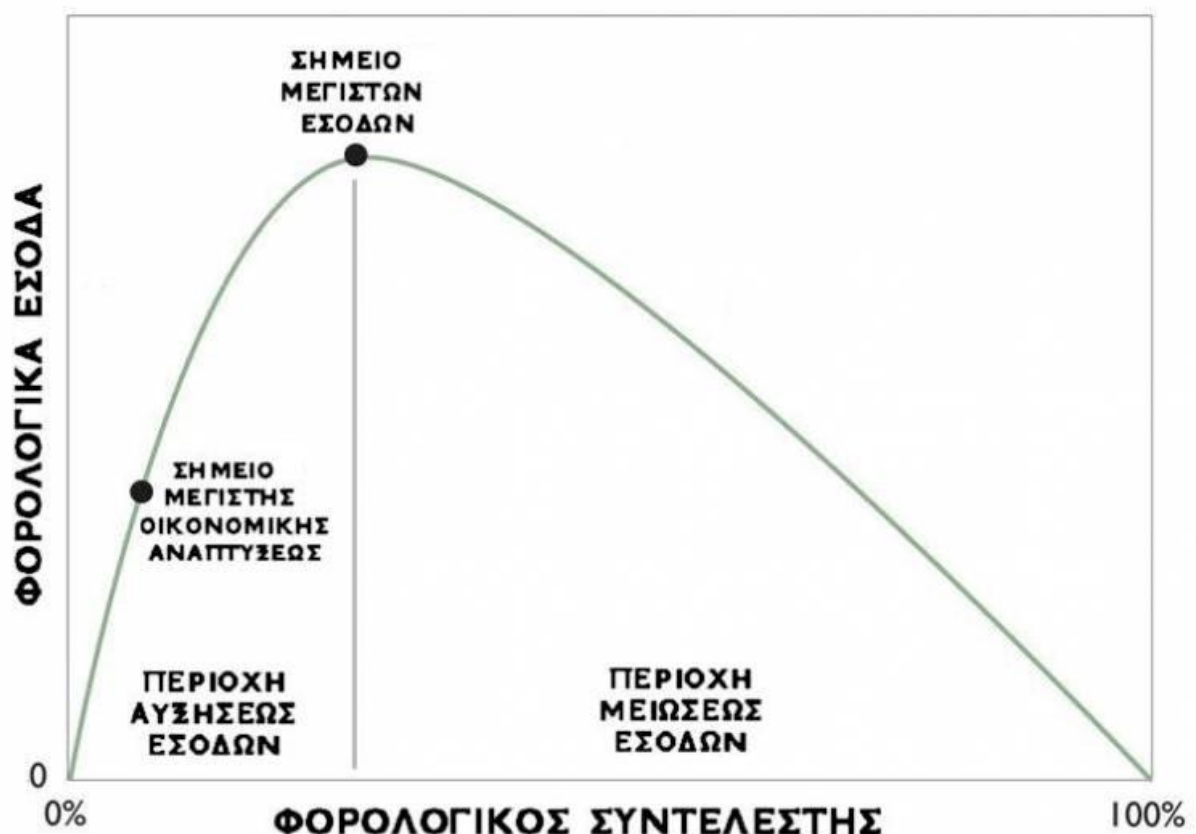
3.3 Προοδευτικότητα Φορολογικού Συστήματος και Δημόσια Αγαθά

Η επίπτωση ενός φόρου είναι προοδευτική όταν το ποσοστό του εισοδήματος που μεταβιβάζεται από τους πολίτες στο κράτος, βαίνει αυξανόμενο όσο υψηλότερο είναι το εισοδηματικό επίπεδο. Από την άλλη πλευρά η επίπτωση των δαπανών ονομάζεται προοδευτική όταν το ποσοστό του εισοδήματος που μεταβιβάζεται πίσω στους πολίτες (μεταβιβαστικές πληρωμές) μειώνεται καθώς πηγαίνουμε σε υψηλότερες εισοδηματικές τάξεις. Στο σημείο αυτό προκύπτουν δύο βασικοί προβληματισμοί. Ο πρώτος εξ' αυτών αφορά την στρέβλωση των οικονομικών κινήτρων και κατά συνέπεια των επενδύσεων σε μια οικονομία. Δηλαδή, το πώς καθώς αυξάνεται ο φορολογικός συντελεστής ανεβαίνοντας τα εισοδηματικά κλιμάκια, οι κάτοχοι των κεφαλαίων αποθαρρύνονται από τις επενδύσεις. Η στρέβλωση αυτή των κινήτρων αφορά και οικονομούντα άτομα των κατώτερων εισοδηματικών στρωμάτων τα οποία βλέπουν πως το κόστος της ανάπαυσης είναι μικρότερο από αυτό της εργασίας. Ο δεύτερος προβληματισμός που προκύπτει σχετίζεται με την ανταποδοτικότητα των δημόσιων αγαθών, το όφελος δηλαδή που αποκομίζει κάποιος από τη χρήση τους σε σχέση με το ποσό συνεισφοράς του σε αυτά. Ουσιαστικά, το ερώτημα που προκύπτει συνδέεται με το κατά πόσο η αξία των δημόσιων αγαθών είναι εφικτό να υπολογισθεί και να τιμολογηθεί, όπως γίνεται με τα ιδιωτικά.

Αναφορικά με τον πρώτο προβληματισμό, υπεύθυνη για την στρέβλωση οικονομικών κινήτρων είναι η έντονη προοδευτικότητα του φόρου. Η λανθασμένη άποψη που είχε επικρατήσει, υποστήριζε πως όσο αυξανόταν ο φορολογικός συντελεστής τόσο θα αυξάνονταν και τα έσοδα του κράτους. Την πεποίθηση αυτή ήρθε να ανατρέψει η καμπύλη Laffer. Η καμπύλη αυτή βασίζεται στην απλά διαπίστωση ότι με μηδενικό φορολογικό συντελεστή, το κράτος δεν έχει καθόλου έσοδα. Στην αντίθετη ακραία περίπτωση που ο

φορολογικός συντελεστής ισούται με 100% τα έσοδα του κράτους θα είναι και πάλι μηδενικά γιατί δεν θα υπάρχει κανένα κίνητρο εργασίας. Τις τελευταίες δεκαετίες, πλήθος οικονομολόγων προσπάθησε να αποδείξει ότι η εφαρμογή υψηλών συντελεστών φορολόγησης, σε συνδυασμό με την προοδευτική φορολογία του εισοδήματος δεν οδηγούν σε αύξηση των φορολογικών εσόδων αλλά έχουν αντίθετο αποτέλεσμα. Σύμφωνα με τον Laffer, ο ιδανικός φορολογικός συντελεστής βρίσκεται ανάμεσα στα δύο άκρα. Ειδικότερα, ο ίδιος υποστήριζε ότι τα φορολογικά έσοδα τείνουν να μειώνονται από ένα σημείο και ύστερα από συνεχή αύξηση των φορολογικών συντελεστών. Με την υπέρβαση του σημείου αυτού, δεν πλήττονται μόνο τα κρατικά έσοδα αλλά και οι επενδύσεις, η κατανάλωση και εν τέλει η ίδια η οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Αντίθετα, μια μείωση των φορολογικών συντελεστών μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος το οποίο θα ενισχύσει την κατανάλωση.

ΚΑΜΠΥΛΗ LAFFER

Σχήμα 3.1 Καμπύλη Laffer (πηγή: Wikipedia)

Το παραπάνω σχήμα απεικονίζει το φαινόμενο της φορολογικής κόπωσης. Συγκεκριμένα, το σύνολο των φορολογικών εσόδων προκύπτει από το γινόμενο του μέσου φορολογικού συντελεστή που εφαρμόζεται σε μια δεδομένη επικράτεια για μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή επί το ακαθάριστο ΑΕΠ της περιόδου αυτής. Δεδομένου ότι το εισόδημα, δηλαδή το ΑΕΠ συναρτάται αρνητικά με την αύξηση των φορολογικών συντελεστών, η αύξηση ενός φορολογικού συντελεστή επιφέρει την μείωση του εισοδήματος καθώς ενεργοποιούνται διάφορες στρεβλώσεις στις αποφάσεις των οικονομούντων ατόμων (μείωση της προσφοράς εργασίας, αντικίνητρα επενδύσεων). Η μείωση αυτή είναι αναλογικά μεγαλύτερη από την αύξηση του φορολογικού συντελεστή και συνεπώς από κάποιο σημείο και έπειτα επέρχεται η μείωση των φορολογικών εσόδων.

Πολλοί όμως οικονομολόγοι αμφισβήτησαν την θεωρία του Laffer υποστηρίζοντας πως δεν μπορεί εξ' ορισμού να γίνει αποδεκτή. Η ένστασή τους αυτή βασίζεται στο ότι η αύξηση του εθνικού εισοδήματος από την μείωση των φορολογικών συντελεστών δεν μπορεί να προσδιοριστεί εύκολα. Η δυσκολία αυτή προκύπτει από την εξάρτησή της από διάφορους παράγοντες, χαρακτηριστικότεροι από τους οποίους είναι οι παρακάτω:

- Τα χαρακτηριστικά του υφιστάμενου φορολογικού συστήματος.
- Το ύψος των φορολογικών συντελεστών.
- Το επίπεδο παραγωγικότητας της οικονομίας.
- Οι δυνατότητες των φορολογούμενων να φοροδιαφεύγουν.

Παρόλη την αμφισβήτηση που δέχθηκε, η καμπύλη Laffer παρουσιάζει μεγάλη χρησιμότητα στην κατανόηση της ύπαρξης ενός ιδανικού φορολογικού συντελεστή σε μια οικονομία μια δεδομένη χρονική στιγμή. Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι η υψηλή φορολογία δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκη αύξηση των φορολογικών εσόδων.

Στο σημείο αυτό κρίνεται απαραίτητο να προσδιοριστεί αναλυτικότερα η έννοια της στρέβλωσης των οικονομικών κινήτρων. Η ανάλυση αυτή θα αφορά δύο σκέλη. Από την μία πλευρά είναι η αρνητική επίδραση της υψηλής φορολογίας στην προσφορά εργασίας (επίδραση υποκατάστασης), ενώ από την άλλη βρίσκεται η μείωση των επενδύσεων. Ξεκινώντας από το δεύτερο κομμάτι το συμπέρασμα είναι κάτι παραπάνω από προφανές. Όσο υψηλότερος είναι ο φορολογικός συντελεστής τόσο χαμηλότερη είναι η απόδοση της επένδυσης. Με απλά λόγια όσο υψηλότερα είναι τα κέρδη των επιχειρήσεων τόσο περισσότερα εισπράττει το κράτος εις βάρος της απόδοσης της επένδυσης. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι ο φορολογικός συντελεστής πρέπει να είναι ιδιαίτερα χαμηλός γιατί εκεί παρουσιάζονται άλλα προβλήματα που αφορούν την εισοδηματική δικαιοσύνη και τα κρατικά έσοδα. Δηλαδή εάν η φορολογία στα κέρδη των επιχειρήσεων είναι πολύ χαμηλή τότε το

κράτος για να διατηρήσει τις ισορροπίες θα πρέπει να μειώσει όλους τους φορολογικούς συντελεστές που έχουν ως βάση το εισόδημα/κέρδος. Στην περίπτωση που συμβεί κάτι τέτοιο το κράτος θα χάσει σημαντικές πηγές εσόδων.

Εξηγώντας τώρα την αρνητική επίδραση των φόρων στην προσφορά της εργασίας πρέπει να εξετάσουμε πρώτα το φαινόμενο της υποκατάστασης. Το αποτέλεσμα της υποκατάστασης σε σχέση με την φορολογία έχει αρνητική επίδραση στην απόφαση των ατόμων να εργαστούν. Αυτό συμβαίνει διότι οι φόροι κάνουν το αγαθό της ανάπαυσης φθηνότερο με αποτέλεσμα τα άτομα να προτιμούν το φθινό αγαθό. Η τιμή της ανάπαυσης ενέχει το νόημα του κόστους ευκαιρίας, δηλαδή της τιμής ισορροπίας στην αγορά της εργασίας. Για την ερμηνεία του αποτελέσματος της υποκατάστασης όμως θα πρέπει να ληφθεί υπόψη και η θετική επίδραση των φόρων στην προσφορά εργασίας. Τα άτομα, αυξάνουν την προσφορά εργασίας γιατί οι φόροι περιορίζουν το διαθέσιμο εισόδημα και αυτά στην προσπάθειά τους να διατηρήσουν αμετάβλητα το επίπεδο της ευημερίας τους αυξάνουν τις ώρες απασχόλησής τους. Το συνολικό αποτέλεσμα εξαρτάται από την αντιπαράθεση των δύο προαναφερθέντων. Έτσι, αν το αποτέλεσμα εισοδήματος είναι μεγαλύτερο από το αποτέλεσμα υποκατάστασης έχουμε μια αύξηση της προσφοράς εργασίας παρόλη την αύξηση των φορολογικών συντελεστών. Εάν συμβεί το ανάποδο δηλαδή το αποτέλεσμα της υποκατάστασης να είναι μεγαλύτερο από το αποτέλεσμα του εισοδήματος τότε έχουμε μείωση της προσφοράς εργασίας.

Από μακροοικονομικής άποψης, εάν υπερισχύσει το εισοδηματικό αποτέλεσμα αυτό θα συνεπάγεται την αυξημένη προσφορά εργασίας. Με δεδομένη την ζήτηση για εργασία η αύξηση της προσφοράς επιφέρει την μείωση του ονομαστικού μισθού. Αυτό με την σειρά του σημαίνει χαμηλότερο κόστος μισθοδοσίας για την επιχείρηση άρα και υψηλότερα κέρδη. Όσον αφορά τώρα τον δεύτερο προβληματισμό που μας απασχόλησε σχετίζεται με τα δημόσια αγαθά και την ανταποδοτικότητα του χαρακτήρα τους. Ξεκινώντας, πρέπει να ορίσουμε την έννοια του δημόσιου αγαθού και να εντοπίσουμε τις διαφορές του από το ιδιωτικό. Είναι γεγονός πως δεν υπάρχει σαφής ορισμός για τα δημόσια αγαθά αλλά μόνο κάποιες προσεγγίσεις. Η έννοια που έχει επικρατήσει ως η πλέον αποδεκτή για τα αμιγώς δημόσια αγαθά έχει τα εξής χαρακτηριστικά:

- ∅ Από την στιγμή που παρέχεται το δημόσιο αγαθό, το επιπλέον κόστος πόρων για να το καταναλώσει ένα ακόμα άτομο είναι μηδενικό. Άρα η κατανάλωση είναι μη ανταγωνιστική.
- ∅ Το να παρεμποδίσει κανείς κάποιο άτομο από το να καταναλώσει κάποιο δημόσιο αγαθό είναι είτε πολύ δαπανηρό είτε αδύνατο. Επομένως η κατανάλωση είναι μη αποκλεισιμη.

Εφόσον δεν μπορεί να δοθεί ένας σαφής ορισμός για τα δημόσια αγαθά, η οικονομική επιστήμη στην προσπάθειά της να τα προσεγγίσει και να τα ερμηνεύσει τους προσδίδει κάποια “χαρακτηριστικά”. Όταν όλοι καταναλώνουν την ίδια ποσότητα του αγαθού η κατανάλωσή τους δεν αποτιμάται το ίδιο από όλους. Αυτό δεν αφορά την απόλαυση που τους προσφέρει το δημόσιο αγαθό αλλά σχετίζεται με την αξία που του αποδίδουν. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα δημόσιου αγαθού είναι η εθνική άμυνα. Ενώ κάποιιο πιστεύουν ότι οι δαπάνες για την εθνική άμυνα βελτιώνουν την ασφάλειά τους, άλλοι ισχυρίζονται πως οι δαπάνες αυτές απλώς οδηγούν σε μια κούρσα εξοπλισμού που τελικά μειώνει την εθνική ασφάλεια. Τα άτομα δηλαδή που δίνουν αρνητική αξία στο συγκεκριμένο δημόσιο αγαθό δεν θα ήταν πρόθυμα να το αγοράσουν αν ήταν ιδιωτικό. Άρα λοιπόν παρόλο που η απόλαυση είναι θεωρητικά η ίδια, η αξία που τους προσδίδεται από τα άτομα είναι διαφορετική. Η ταξινόμηση ενός αγαθού ως δημόσιο δεν είναι απόλυτη γιατί εξαρτάται από διάφορους παράγοντες όπως οι συνθήκες της αγοράς και η πρόοδος της τεχνολογίας. Τα αμιγώς δημόσια αγαθά, πρέπει να ικανοποιούν πλήρως τον ορισμό τους για αυτό και είναι ελάχιστα. Η δυσκολία αυτή στην ταξινόμηση των αγαθών μας δίνει χρήσιμες πληροφορίες για το πώς λειτουργούν οι πραγματικές αγορές αλλά και για το πόσες δυσκολίες αντιμετωπίζουν όσοι λαμβάνουν αποφάσεις που αφορούν την πολιτική και δημόσια οικονομική.

Πολλά αγαθά μπορεί να ικανοποιούν μόνο ένα σκέλος του ορισμού. Για παράδειγμα πολλοί άνθρωποι μπορούν να απολαμβάνουν μια τεράστια παραλία χωρίς να μειώνουν την απόλαυση των άλλων (ανταγωνιστικότητα). Αν όμως η πρόσβαση στην παραλία είναι ιδιαίτερα δύσκολη, τότε μόνο λίγοι θα μπορούν να έχουν την απόλαυσή της (αποκλεισμός). Υπάρχουν πολλά πράγματα που αν και δεν θεωρούνται συμβατικά ως εμπορεύσιμα έχουν χαρακτηριστικά δημόσιου αγαθού. Βασιζόμενοι σε αυτό το σκεπτικό, μπορούμε να ισχυριστούμε πως η διανομή του εισοδήματος είναι δημόσιο αγαθό. Αν η εισοδηματική διανομή γινόταν δίκαια τότε κάθε άτομο θα είχε το όφελος να ζει σε μια καλή κοινωνία και κανένας δεν θα μπορούσε να αποκλειστεί από αυτή την ικανοποίηση. Η κατανάλωση όμως αυτής της διανομής είναι μη ανταγωνιστική και μη αποκλείσιμη άρα μπορεί να χαρακτηριστεί ως δημόσιο αγαθό.

Τα ιδιωτικά αγαθά από την άλλη πλευρά δεν παρέχονται μόνο από τον ιδιωτικό τομέα. Οι ιατρικές υπηρεσίες για παράδειγμα, είναι ένα ιδιωτικό αγαθό που παρέχεται από το δημόσιο. Ουσιαστικά, ο χαρακτηρισμός ενός αγαθού ως ιδιωτικό ή δημόσιο δεν μας δίνει την πληροφορία για τον τομέα που το παρέχει. Παράλληλα, η παροχή ενός αγαθού από το δημόσιο δεν σημαίνει ότι παράγεται μέσω αυτού. Μπορεί δηλαδή μια κυβέρνηση ή μια τοπική αυτοδιοίκηση να αναθέσει ένα δημόσιο έργο σε μια ιδιωτική επιχείρηση. Για να εντοπίσουμε τις συνθήκες αποτελεσματικής παροχής ενός δημόσιου αγαθού, το αντιμετωπίζουμε σχεδόν σαν ιδιωτικό. Πρακτικά, αυτό μπορεί να είναι αδύνατο αλλά σε θεωρητικό επίπεδο είναι απαραίτητο. Για να μπορέσει να μετρηθεί η αποτελεσματικότητα

πρέπει να ληφθεί υπόψη η οριακή αποτίμηση της τελευταίας μονάδας, καθώς και το οριακό κόστος. Για ένα ιδιωτικό αγαθό, η προσέγγιση αυτή μπορεί να είναι εύκολη αλλά στην περίπτωση του δημόσιου αγαθού είναι αναγκαίο οι ποσότητες κατανάλωσης να είναι ίσες. Με άλλα λόγια στα ιδιωτικά αγαθά το άτομο αντιμετωπίζει την ίδια τιμή και αποφασίζει μετά ποια ποσότητα θέλει. Το ακριβώς αντίθετο συμβαίνει στα δημόσια αγαθά όπου το άτομο αντιμετωπίζει την ίδια ποσότητα και αποφασίζει μετά τι τιμή θέλει να πληρώσει. Ένα από τα προβλήματα για την επίτευξη της αποτελεσματικότητας των δημόσιων αγαθών είναι το γνωστό ως “δωρεάν χρήστης”. Το κίνητρο του δωρεάν χρήστη είναι η άρνησή του για την αποτελεσματικότητα ενός δημόσιου αγαθού υπό την ασφάλεια ότι απολαμβάνει τα οφέλη του. Για αυτόν η αποτελεσματικότητα προϋποθέτει τιμή ίση με το μηδέν. Η μοναδική λύση για την αντιμετώπιση αυτού του φαινομένου είναι η τέλεια διάκριση των τιμών. Μια τιμή δηλαδή που θα είναι η ελάχιστη δυνατή ώστε να μην αποκλειστεί κανένας καταναλωτής. Το πρόβλημα όμως της τέλει διάκρισης των τιμών είναι ότι απαιτεί την γνώση όλων των καμπυλών ζήτησης των ατόμων ώστε να διαμορφώνεται κατάλληλα και η καμπύλη προσφοράς.

Η χρήση του όρου δημόσια για τα αγαθά που δεν είναι ανταγωνιστικά ή αποκλείσιμα στην κατανάλωσή τους φαίνεται να προκαταλαμβάνει το ερώτημα αν θα πρέπει να παρέχονται από τον δημόσιο ή τον ιδιωτικό τομέα. Είναι απίθανο ιδιωτικές αγορές να παράξουν αμιγώς δημόσια αγαθά. Για να συμβεί αυτό απαιτείται συλλογική λήψη απόφασης για να επιλεγεί το κόστος και η ένταση της παροχής. Γενικότερα, οι άνθρωποι μετρούν την απόλαυσή τους από δημόσια αγαθά υπό την ασφάλεια ότι δεν θα τα χάσουν. Παρόλο λοιπόν που υπάρχει μια φορολογική ανισότητα, τελικά στα αμιγώς δημόσια αγαθά η απόλαυσή τους από τα άτομα δείχνει μια φαινομενική ισότητα.

3.4 Αναδιανομή και Ανάπτυξη

3.4.1 Εισαγωγή

Πολλές φορές οι έννοιες ανάπτυξη και αναδιανομή φαίνεται να μην συνδέονται. Ουσιαστικά, οι περισσότερες πολιτικές συγκρούσεις έχουν ως πυρήνα το κατά πόσο το εισόδημα πρέπει να αναδιανέμεται και κατά πόσο αυτό είναι δυνατό να βοηθά ή να επιβραδύνει την ανάπτυξη. Γενικότερα θεωρούνται αντίθετες έννοιες γιατί από την μία πλευρά η έννοια της ανάπτυξης είναι στενά συνδεδεμένη με την εξέλιξη της τεχνολογίας, τη μεγέθυνση των μεγάλων παραγωγικών μονάδων και την αύξηση των κερδών και του κεφαλαίου. Ενώ από την άλλη, η έννοια της αναδιανομής έχει συνδεθεί με μια λαϊκότερη προσέγγιση ενάντια στην πλουτοκρατία και τον καπιταλισμό. Από οικονομικής όμως άποψης, οι δύο προαναφερθείσες

έννοιες όχι μόνο δεν είναι αντίθετες αλλά η μία είναι συνέπεια της άλλης. Ιστορικά, έχουμε δει χώρες να οδηγούνται στην ανάπτυξη μέσω της αναδιανομής, χώρες να καταρρέουν μέσω αυτής και άλλες που έχουν ακολουθήσει ένα πιο ισορροπημένο μοντέλο.

3.4.2 Πρώτα Αναδιανομή Μετά Ανάπτυξη

Το μοντέλο σύμφωνα με το οποίο πρώτα κάνω αναδιανομή και μετά οδηγώ την οικονομία στην ανάπτυξη είναι ένα εμπειρικό ριζοσπαστικό υπόδειγμα σοσιαλιστικής οικονομίας. Η λαϊκή δημοκρατία της Κίνας πριν από την αλλαγή πολιτικών που στηρίζονται περισσότερο στην αγορά εφάρμοσε την συγκεκριμένη πολιτική. Η σοσιαλιστική ανάπτυξη ξεκίνησε με την απαλλοτρίωση περιουσιών καπιταλιστών και μεγαλοβιομηχανών. Η δημόσια πλέον περιουσία τους, μοιράστηκε σε μικρούς παραγωγούς ή στις περισσότερες των περιπτώσεων τέθηκε υπό την διαχείριση ενός συστήματος συλλογικής ιδιοκτησίας. Η διανομή του εισοδήματος επηρεάστηκε άμεσα αφού η πρώτη επίπτωση ήταν η εξάλειψη του εισοδήματος από την περιουσία των προηγούμενων ιδιοκτητών και η παραχώρησή του, είτε σε νέους ιδιοκτήτες είτε στο κράτος. Η φαινομενικά δίκαιη αυτή πολιτική της αναδιανομής κρύβει την παγίδα για αδικίες που μπορεί να προκύψουν από μερίδιο κέρδους των μοιρασμένων ιδιοκτησιών. Αυτό είναι σημαντικό να το εξετάσουμε κυρίως σε μακροχρόνιο επίπεδο. Ο όρος που μπορεί να αλλάξει τα δεδομένα, αφορά την παραγωγικότητα της περιουσίας και τον βαθμό αποτελεσματικότητάς της. Εάν λοιπόν η νέα διοίκηση καταφέρει να φτάσει στον ίδιο ή και σε μεγαλύτερο βαθμό αποδοτικότητας, τότε η πολιτική της αναδιανομής θα μπορέσει να αντέξει στο χρόνο. Στην αντίθετη περίπτωση που η νέα διοίκηση κινηθεί σε χαμηλά επίπεδα παραγωγής τότε τα αναδιανεμητικά αποτελέσματα θα χαθούν. Στην ουσία ο προηγούμενος ιδιοκτήτης έχασε το εισόδημα από την ιδιοκτησία αλλά όσοι την ανέλαβαν δεν έχουν ακόμα κερδίσει όσα έχασε ο παλιός. Το κλειδί δηλαδή για να επιτευχθεί ο μέγιστος βαθμός αναδιανεμητικού αποτελέσματος είναι η σωστή διαχείριση του δημευμένου κεφαλαίου. Ένα μεγάλο σφάλμα που μπορεί να γίνει από όσους ακολουθούν αυτή την πολιτική, αφορά την μη συσσώρευση πλεονάσματος. Το ότι ένα κράτος ακολουθεί σοσιαλιστικό μοντέλο δεν σημαίνει ότι πρέπει να επανεπενδύει και να αναδιανέμει το πλεόνασμά του στο σύνολό του, εφόσον θέλει να επιτύχει ανάπτυξη. Αν όλοι οι υπερβάλλοντες πόροι αναλώνονται στην παραγωγική διαδικασία τότε στερούνται από τον γενικό πληθυσμό και στρεβλώνουν την κατανάλωση. Μπορεί λοιπόν αρχικά η ανισότητα να περιορίστηκε καθώς το μεγαλύτερο μέρος του περιουσιακού εισοδήματος κατέληγε στο κράτος αλλά με τον τρόπο αυτό το καταναλωτικό επίπεδο μένει στάσιμο και επιβραδύνει την ανάπτυξη. Για να μπορέσει να παρακαμφτεί αυτό πρέπει να εφαρμοστεί ένα ισορροπημένο πρότυπο ανάπτυξης. Από την μία πλευρά δηλαδή το κράτος έχει ως στόχο την δημιουργία “βαριάς βιομηχανίας” με

συλλογική διοίκηση, από την άλλη όμως πρέπει να ενισχύει και τους μικρότερους παραγωγούς. Η Κίνα, εφαρμόζοντας αυτή την ισορροπία κατάφερε να ανοιχτεί στις αγορές ενώ την ευθύνη των αποφάσεων για την γεωργική παραγωγή την είχαν αγροτικοί συνεταιρισμοί και οικογένειες. Οι ξένοι επενδυτές δεν ήταν απαγορευτικό να υπάρχουν αλλά μπορούσαν να επενδύσουν σε συγκεκριμένες μόνο περιοχές. Αυτό βέβαια αποτέλεσε αγκάθι για την οικονομία που ενώ είχε υψηλό ρυθμό ανάπτυξης δημιούργησε ανισότητες ανάμεσα σε διάφορες περιοχές με αποτέλεσμα να προκληθούν κοινωνικές αναταραχές.

3.4.3 Αναδιανομή με Ανάπτυξη

Για την αποφυγή ακραίων επιλογών συγκεντρωτικής ανάπτυξης όπως το παραπάνω μοντέλο, η διεθνής τράπεζα προσπάθησε να βρει μια μέση οδό. Ο βασικός άξονας της ιδέας αυτής είναι πως η αναδιανομή και η ανάπτυξη θα κινούνται παράλληλα. Δηλαδή οι χαμηλού εισοδηματικού επιπέδου παραγωγοί θα πρέπει να έχουν την ευκαιρία για αύξηση της παραγωγής τους αλλά και να τους εξασφαλίζονται όλοι οι απαραίτητοι πόροι. Σύμφωνα με μελέτη της διεθνούς τράπεζας για την επίτευξη αυτού του σκοπού μπορούν να χρησιμοποιηθούν επτά (7) τύποι πολιτικών.

1. Μέτρα για να γίνει η εργασία φθηνότερη σε σχέση με το κεφάλαιο και επομένως για να ενθαρρυνθεί η απασχόληση περισσότερης ανειδίκευτης εργασίας.
2. Δυναμική αναδιανομή της περιουσίας, ενθαρρύνοντας την δημιουργία περιουσιακών στοιχείων που ένας φτωχός μπορεί να κατέχει όπως βελτιωμένη αγροτική γη ή μικρά καταστήματα.
3. Καλύτερη εκπαίδευση για την άνοδο του επιπέδου της γνώσης, την αύξηση των ικανοτήτων και την απόκτηση περισσότερων δυνατοτήτων πρόσβασης στην σύγχρονη οικονομία.
4. Πιο προοδευτική φορολογία.
5. Παροχή από το Δημόσιο στους φτωχούς καταναλωτικών αγαθών όπως βασικά τρόφιμα.
6. Παρέμβαση στις αγορές εμπορευμάτων για να βοηθηθούν οι φτωχοί παραγωγοί και οι καταναλωτές.
7. Ανάπτυξη νέων τεχνολογιών που θα βοηθήσουν τους χαμηλόμισθους εργάτες να γίνουν πιο παραγωγικοί.

Ο τρόπος με τον οποίο τα παραπάνω στοιχεία μπορούν να φανούν ωφέλιμα διαφέρει ανάλογα με τις συνθήκες κάθε χώρας. Υποστηρίζεται ότι σε αγροτικές χώρες μια στρατηγική βασισμένη στην δικαιοσύνη και στην γεωργία θα δημιουργήσει ένα πιο δίκαιο πρότυπο ανάπτυξης. Από την άλλη πλευρά οι χώρες οι οποίες βασίζονται σε σύγχρονες παραγωγικές διαδικασίες (αστικά κράτη) θα μπορέσουν να δημιουργήσουν γρηγορότερα μια ολοκληρωμένη οικονομία εστιάζοντας αρχικά στην δημιουργία πλεονάσματος και κατόπιν στην διανομή του.

3.5 Υπόδειγμα Πλεονάζουσας Εργασίας

Το υπόδειγμα της πλεονάζουσας εργασίας είναι μια θεωρία του Arthur Lewis που αφορά την ανάλυση της εισοδηματικής διανομής σε αναπτυσσόμενες χώρες. Ο Lewis παρατήρησε ότι στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες επικρατούσαν συνθήκες που έμοιαζαν με αυτές των εκβιομηχανισμένων χωρών πριν την βιομηχανική επανάσταση από ότι με τις συνθήκες που επικρατούν σε αυτές σήμερα. Σε αντίθεση με την νεοκλασική θεωρία ο Lewis χρησιμοποίησε την παραδοχή των Ρικάρντο και Μαρξ που υποστήριζε πως η εργασία είναι διαθέσιμη σε απεριόριστη ποσότητα σε σταθερό πραγματικό μέγεθος και όχι ένα σπάνιος παραγωγικός συντελεστής που πρέπει να διαχωριστεί από άλλες χρήσεις με προσφορά υψηλότερου μισθού εργασίας.

Το συμπέρασμα του υποδείγματος σε σχέση με την διανομή εισοδήματος είναι πως η ανισότητα αρχικά θα αυξηθεί και έπειτα θα μειωθεί γιατί η οικονομία θα οδεύει προς την ανάπτυξη. Ο Lewis υπογράμμισε δύο λόγους που εξηγούν την αύξηση της ανισότητας στο πρώτο στάδιο. Ο πρώτος λόγος αφορά το καπιταλιστικό εισοδηματικό μερίδιο το οποίο και θα βαίνει αυξανόμενο καθώς θα αυξάνεται και ο ίδιος ο καπιταλιστικός τομέας. Ο δεύτερος λόγος σχετίζεται με την ανισότητα στην διανομή εισοδήματος της εργασίας που επίσης αυξάνεται καθώς μικρός αριθμός εργατών αρχίζει να ανέρχεται από το επίπεδο του μισθού συντήρησης σε αυτό του μισθού της εργασίας του καπιταλιστικού τομέα το οποίο είναι και μεγαλύτερο. Εάν για παράδειγμα σε μια δυαδική οικονομία δεν υπάρχουν διαφορές μισθού αλλά μια σταθερή διαφορά ανάμεσα στους δύο τομείς, τότε η ανισότητα στην διανομή του εισοδήματος από εργασία θα ήταν μηδενική κατά το ξεκίνημα της διαδικασίας ανάπτυξης. Αυτό δηλαδή θα συνέβαινε όταν εργάτες ήταν χαμηλόμισθοι και θα ήταν πάλι μηδενική όταν οι εργάτες θα είχαν φτάσει σε υψηλούς μισθούς. Καθώς όλοι οι μισθοί πλησίαζαν στα υψηλότερα εισοδηματικά κλιμάκια, σε όλα τα σημεία μεταξύ των άκρων παρουσιαζόταν ανισότητα στη διανομή του εισοδήματος από εργασία. Το φαινόμενο αυτό αντιστρεφόταν όταν όλοι οι εργάτες έφταναν στο υψηλότερο επίπεδο εισοδήματος. Στο σημείο αυτό, κάθε αύξηση της εργασίας απαιτούσε την αύξηση του μισθού. Το συμπέρασμα στο οποίο

οδηγούμαστε είναι ότι η αύξηση του γενικού επιπέδου των μισθών όχι μόνο μειώνει την ανισότητα αλλά βοηθάει παράλληλα και στην εξάλειψη της φτώχειας. Η μείωση αυτή της φτώχειας, θα οδηγήσει το εργατικό δυναμικό στην αύξηση της κατανάλωσης όπου με την σειρά της θα φέρει αύξηση της παραγωγής. Έτσι, οι κάτοχοι των κεφαλαίων ευνοούνται από της αύξηση αυτή με αποτέλεσμα την αύξηση των κερδών και την ανάγκη για επέκταση της επιχείρησης. Για να μπορέσει να επιτευχθεί το παραπάνω αποτέλεσμα θα πρέπει οι ροπές προς αποταμίευση και προς επένδυση να μείνουν σε σταθερά επίπεδα. Για την επίτευξη δηλαδή της οικονομικής μεγέθυνσης πρέπει οι πλούσιοι να αποταμιεύουν και να επενδύουν περισσότερο, όχι επειδή άλλαξαν οι ροπές τους αλλά επειδή αυξήθηκε το εισόδημά τους. Παράγοντες που θα επηρέαζαν αρνητικά το αποτέλεσμα της παραπάνω θεωρίας είναι μεταξύ άλλων μια αύξηση στην τιμή βιομηχανικών αγαθών ή μια συλλογική προσπάθεια συνδικάτων και κυβερνήσεων να αυξήσουν το ανώτερο κλιμάκιο των μισθών. Ο Lewis υποστήριζε επ' αυτού πως για την αποφυγή των κινδύνων απαραίτητο είναι όλοι να καταλάβουν ότι η ανάπτυξη είναι μια βαθμιαία διεργασία και να υπομείνουν την αρχική ανισότητα μιας και αυτή τελικά θα μειωνόταν.

Τα συμπεράσματα του υποδείγματος αμφισβητούνται με την διατύπωση κάποιων ερωτημάτων. Μερικά εξ' αυτών αφορούν, το κατά πόσο οι καπιταλιστές θα αποταμιεύσουν τα χρήματα ή θα προχωρήσουν σε ανάλωσή τους με την αγορά ειδών πολυτελείας, αν αυτά θα επενδυθούν στην ίδια τη χώρα ή αν θα στραφούν στο εξωτερικό αναζητώντας υψηλότερα ποσοστά απόδοσης, αν ο καπιταλιστικός τομέας θα απορροφήσει την εργασία ή θα στραφεί σε πιο σύγχρονους παραγωγικούς πόρους και τέλος πόσο μπορούν οι κυβερνήσεις να περιμένουν την απόδοσή της διαδικασίας στο χρόνο της ή αν θα στραφούν σε παρεμβάσεις δημιουργώντας πολιτική αστάθεια. Στα παραπάνω ερωτήματα δεν έχουν δοθεί σαφείς απαντήσεις. Το αποτέλεσμα εξαρτάται από ένα σύνθετο σύνολο παραγόντων που συνδέονται με πλήθος χαρακτηριστικών της οικονομίας.

3.6 Φοροδιαφυγή

Ως φοροδιαφυγή ορίζονται οι παράνομες ενέργειες των ιδιωτικών φορέων που έχουν ως σκοπό τη μείωση της φορολογικής τους υποχρέωσης. Το ποσοστό της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα είναι από τα υψηλότερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση χωρίς όμως τα στοιχεία που αφορούν το φαινόμενο αυτό να είναι ικανοποιητικά ακριβή γιατί η μέτρηση τους είναι δύσκολη. Το θέμα αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία για τις χώρες αφού πέραν από την απώλεια εσόδων προκαλεί στρεβλώσεις στην κατανομή των πόρων. Το μέγεθος του φαινομένου εξαρτάται από υποκειμενικούς και αντικειμενικούς παράγοντες.

Στους αντικειμενικούς παράγοντες συμπεριλαμβάνονται οι φορολογούμενοι οι οποίοι για παράδειγμα αγνοούν ότι η κάλυψη συλλογικών αναγκών από την παραγωγή δημόσιων αγαθών καλύπτεται μέσω των φορολογικών εσόδων. Επιπλέον υποκειμενικός παράγοντας είναι η ηθική τόσο των φορολογούμενων που καλούνται να ανταπεξέρχονται με συνέπεια στις υποχρεώσεις τους, όσο και των φοροτεχνικών οργάνων που καλούνται να διαμορφώσουν ένα ορθό και κατανοητό φορολογικό σύστημα ώστε να εφαρμόζονται δίκαια και σωστά οι φορολογικοί νόμοι.

Όσον αφορά τους αντικειμενικούς παράγοντες αυτοί συμπεριλαμβάνουν :

1. Τη μέση φορολογική επιβάρυνση του ατόμου, της οποίας η αύξηση συνεπάγεται τη παράλληλη αύξηση της φοροδιαφυγής. Αυτό συμβαίνει γιατί μέσω της υψηλής φορολογίας περιορίζει τη δυνατότητα ικανοποίησης των αναγκών του ατόμου η οποία εξισορροπείται μέσω της φοροδιαφυγής.
2. Τον τρόπο κατανομής των φορολογικών βαρών, όπου το ποσοστό της φοροδιαφυγής είναι μεγαλύτερο όσο πιο άδικη είναι η κατανομή. Ο συνεπής φορολογούμενος, συνειδητοποιώντας πως αδικείται μέσω της επιβολής υψηλής επιβάρυνσης από το φορολογικό σύστημα αλλά και πως ο ίδιος επωμίζεται τελικά την διαφορά των ποσών από τους φορολογικά ευνοούμενους, οδηγείται στη φοροδιαφυγή με σκοπό την εξομοίωση του με αυτούς.
3. Τη διάρθρωση του φορολογικού συστήματος. Δηλαδή όταν σε ένα φορολογικό σύστημα οι άμεσοι φόροι είναι περισσότεροι οι φορολογούμενοι μπορούν να φοροδιαφύγουν πιο εύκολα.
4. Τον τρόπο διαχείρισης του δημόσιου χρήματος, μέσω του οποίου διαφαίνεται πως το κράτος εκτιμά τη φορολογική θυσία του ατόμου.
5. Τον τρόπο οργάνωσης της αγοράς. Σε εκβιομηχανισμένες χώρες η φοροδιαφυγή είναι μικρότερη γιατί το προϊόν παράγεται και διανέμεται από οργανωμένες μονάδες. Αντίθετα, σε χώρες που έχουν ως κύριο όγκο τις μικρές επιχειρήσεις και τον αγροτικό τομέα, το φαινόμενο της φοροδιαφυγής είναι πιο εκτεταμένο.
6. Τον τρόπο οργάνωσης των φοροτεχνικών υπηρεσιών. Εάν ο εισπρακτικός οργανισμός ήταν κατάλληλα οργανωμένος έχοντας άρτια εκπαιδευμένο προσωπικό και σύγχρονα υλικοτεχνικά μέσα για την άσκηση δίκαιων και συστηματικών ελέγχων η τάση για φοροδιαφυγή θα ήταν περιορισμένη.

3.6.1 Αίτια Φοροδιαφυγής

Για την αντιμετώπιση της φοροδιαφυγής πρέπει να έχουν γίνει πλήρως κατανοητά τα αίτια που την προκαλούν. Η κωδικοποίηση των αιτιών αυτών οδηγεί στο συμπέρασμα πως τα βασικότερα είναι:

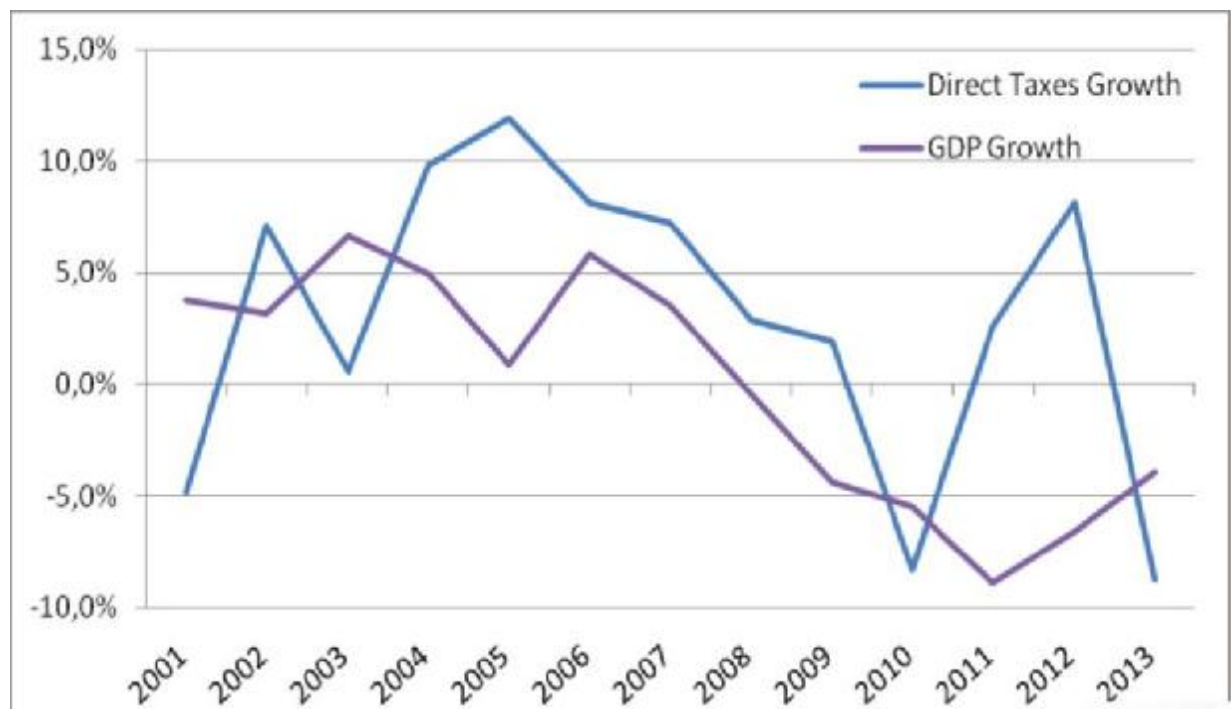
- ∅ Το ύψος των φορολογικών συντελεστών και της φορολογικής επιβάρυνσης.
- ∅ Η πολυπλοκότητα των νομοθετικών ρυθμίσεων στην οικονομική δραστηριότητα και η ασάφεια των νόμων περί της φορολογίας.
- ∅ Ο μεγάλος αριθμός των αυτοαπασχολούμενων.
- ∅ Η χαμηλή ποιότητα της φορολογικής δικαιοσύνης και η μεγάλη διαφθορά.
- ∅ Το χαμηλό φορολογικό φρόνημα και οι κοινωνικές αντιλήψεις σχετικά με την φοροδιαφυγή.

3.6.2 Συνέπειες Φοροδιαφυγής

Το φαινόμενο της φοροδιαφυγής επηρεάζει αρνητικά τη λειτουργία του κράτους και ειδικότερα τους δημοσιονομικούς του στόχους. Αρχικά, το κράτος θέλοντας να εξισορροπήσει τα έσοδα που χάνει λόγω της φοροδιαφυγής, στρέφεται προς τους έμμεσους φόρους οι οποίοι έχουν το χαρακτηριστικό της δύσκολης αποφυγής αλλά κρύβουν την παγίδα της αντίστροφης προοδευτικότητας που οδηγεί στην άδικη κατανομή του εισοδήματος. Επιπλέον, το κράτος, στερείται ταμειευτικών πόρων και αναγκάζεται να στραφεί στην έκδοση (αν έχει τη δυνατότητα) νέου χρήματος ή στον δανεισμό. Ακόμα, στην περίπτωση που το κράτος στραφεί στην αύξηση των άμεσων φόρων για λόγους όπως η μείωση του πληθωρισμού, η φοροδιαφυγή είναι ο βασικός του αντίπαλος. Με την αύξηση της παραοικονομίας, κομμάτι της οποίας είναι η φοροδιαφυγή έχουμε όξυνση των οικονομικών διαταραχών και επιβράδυνση της ανάπτυξης. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί πως η φοροδιαφυγή είναι αποδεκτή σε χαμηλά επίπεδα από το κράτος, ως σιωπηρή παραδοχή, γιατί πολλές φορές ισορροπεί την οικονομία και μειώνει τις κοινωνικές ανισότητες.

3.7 Φορολογικά Έσοδα της Ελλάδας

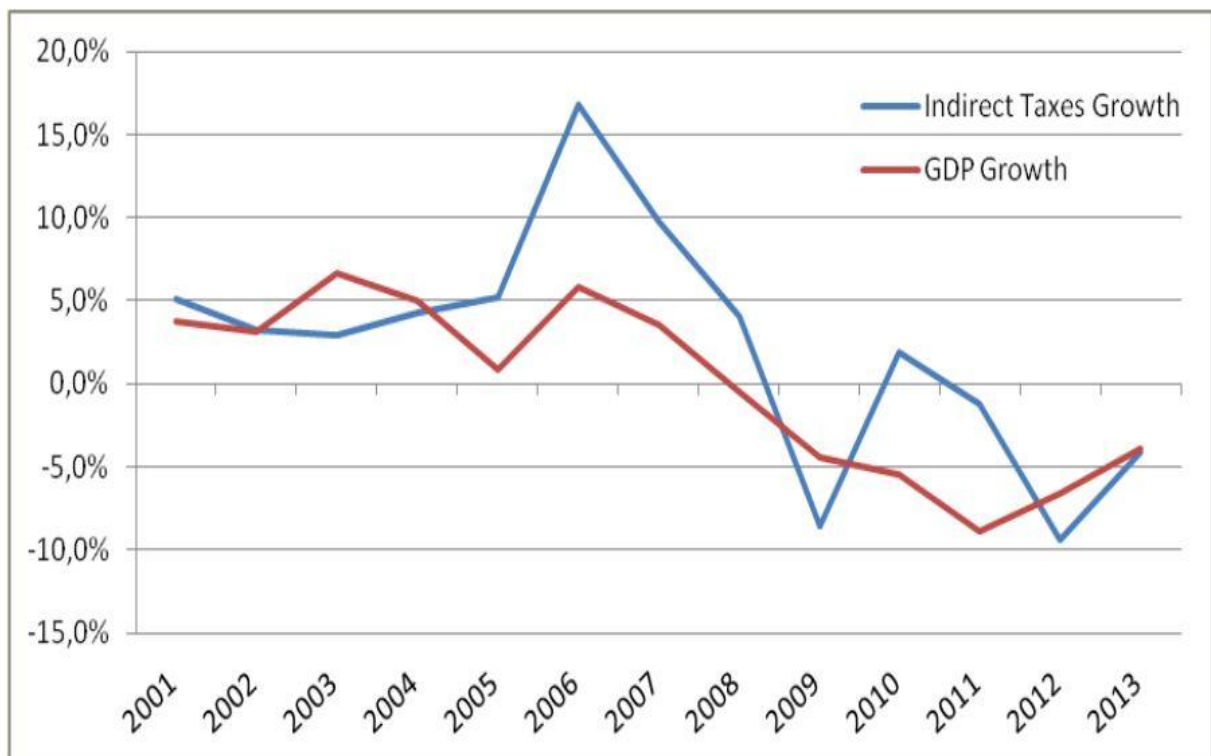
Έχοντας αναλύσει σε θεωρητικό επίπεδο την επιρροή της φορολογίας στην διανομή του εισοδήματος, αλλά και στην οικονομία γενικότερα, δεν μένει παρά να δούμε την επίδραση των φόρων και τις οικονομικές διακυμάνσεις σε πραγματικά επίπεδα.

Σχήμα 3.2 Άμεσοι φόροι και ΑΕΠ (πηγή: Eurostat)

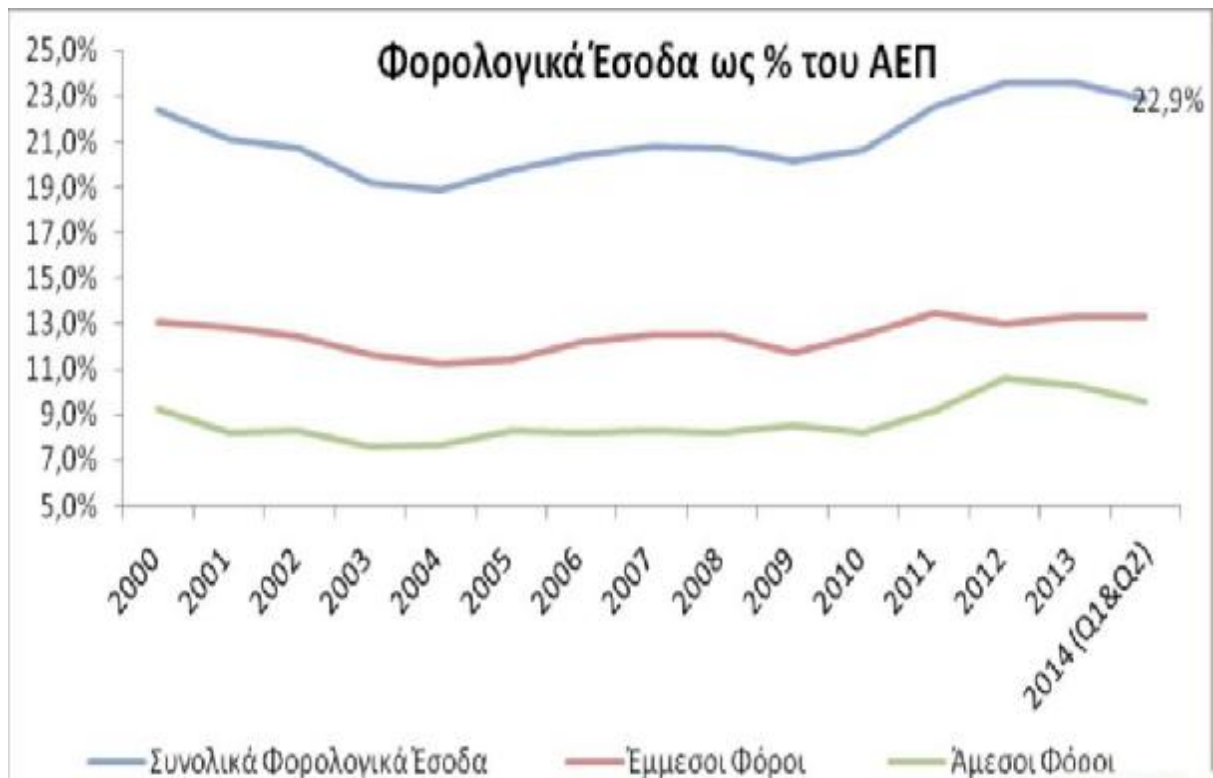
Στο παραπάνω σχήμα απεικονίζεται διαγραμματικά η επίδραση των άμεσων φόρων στις διακυμάνσεις του ΑΕΠ. Αρχικά παρατηρούμε πως η θεωρητική άποψη που υποστηρίζει ότι οι άμεσοι φόροι και το ΑΕΠ ακολουθούν αντίθετη πορεία βραχυχρόνια, επιβεβαιώνεται. Ξεκινώντας από το έτος 2001 βλέπουμε πως το ΑΕΠ κινείται σε θετικά επίπεδα ενώ οι άμεσοι φόροι βρίσκονται σε ένα από τα χαμηλότερά τους σημεία. Στο επόμενο έτος μια μικρή μείωση του ΑΕΠ, οδηγεί την κυβέρνηση στο να αυξήσει τους άμεσους φόρους με σκοπό να διατηρήσει τα έσοδά της στα ίδια επίπεδα. Η περίοδος που ακολουθεί θέλει το ΑΕΠ της χώρας να φτάνει στο ανώτατό του σημείο. Ειδικότερα, κατά την περίοδο 2002-2004 όπου η Ελλάδα προετοιμαζόταν για τους Ολυμπιακούς Αγώνες, η κυβέρνηση προκειμένου να μην στρεβλώσει τα οικονομικά κίνητρα μείωσε τους άμεσους φόρους. Η “νεκρή” περίοδος μεταξύ 2004-2005 και αφού η οικονομία είχε φτάσει στο απόγειο της, κυρίως λόγω τουρισμού, οι επενδύσεις μειώνονταν συνεχώς και η αντίδραση των διοικούντων ήταν να φτάσουν τους άμεσους φόρους στο υψηλότερο επίπεδο των τελευταίων ετών. Στο σημείο αυτό, αξίζει να σημειωθεί πως η τόσο μεγάλη αύξηση των φόρων παραπλάνησε την οικονομία δείχνοντας πως το ΑΕΠ ανέκαμψε πλήρως. Η ευάλωτη όμως οικονομία της χώρας δεν μπόρεσε να

αντισταθεί στο ξέσπασμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης στις αρχές του 2007, με αποτέλεσμα τον κατακερματισμό του ΑΕΠ για την επόμενη τετραετία. Το 2010 με τις προβλέψεις για την οικονομία της Ελλάδας να είναι δυσοίωνες, η εφαρμογή του μνημονίου εκτοξεύει την άμεση φορολογία με ταμειευτικού χαρακτήρα σκοπό. Η αποτυχία του πρώτου μνημονίου, ανάγκασε την κυβέρνηση να αλλάξει την πολιτική που ακολουθούσε σχετικά με τους άμεσους φόρους και να στραφεί στην εύρεση άλλων λύσεων για την βελτίωση της κατάστασης της οικονομίας.

Σχήμα 3.3 Έμμεσοι φόροι και ΑΕΠ (πηγή : Eurostat)

Όπως παρατηρούμε στο παραπάνω διάγραμμα, οι έμμεσοι φόροι ακολουθούν μια πιο ήπια πορεία όσο η οικονομία κινείται σε θετικά επίπεδα. Ακριβώς πριν το ξεκίνημα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης οι έμμεσοι φόροι απογειώνονται και όπως συνέβη και με τους άμεσους συμπαρασύρουν εικονικά το ΑΕΠ. Κατά το ξέσπασμα λοιπόν της κρίσης, οι καταναλωτικές προτιμήσεις των Ελλήνων στρεβλώνονται με αποτέλεσμα την μείωση της συνολικής κατανάλωσης, γεγονός που συνεπάγεται πως τα κρατικά έσοδα από έμμεσους φόρους φτάνουν στο χαμηλότερό τους επίπεδο. Με την εφαρμογή του μνημονίου (2010) οι έμμεσοι φόροι αυξήθηκαν ενώ η πτωτική πορεία του ΑΕΠ συνεχίστηκε.

Σχήμα 3.4 Φορολογικά έσοδα ως ποσοστό του ΑΕΠ (πηγή Eurostat)

Στο διάγραμμα αυτό απεικονίζεται η πορεία τόσο των άμεσων όσο και των έμμεσων φόρων κατά την πάροδο των ετών αλλά και το ποσοστό που αυτοί κατέχουν επί του ΑΕΠ της χώρας. Γίνεται εύκολα αντιληπτό μέσω του σχήματος πως η οικονομία της χώρας βασίζεται κυρίως στους άμεσους φόρους οι οποίοι κατέχουν και το υψηλότερο ποσοστό επί του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος.

Συμπεράσματα

Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν η ανάλυση και η εξέταση της φορολογικής πολιτικής και της εισοδηματικής ανισότητας. Όσον αφορά το πρώτο σκέλος, μελετήθηκαν η έννοια του φορολογικού συστήματος, τα χαρακτηριστικά των φόρων που το απαρτίζουν καθώς και όλες οι παράμετροι της φορολογίας. Αναφορικά με το δεύτερο κομμάτι που σχετίζεται με την ανισότητα, έγινε ο διαχωρισμός του εισοδήματος και του πλούτου ενώ ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στην έννοια της αναδιανομής καθώς και πως αυτή επηρεάζει την φτώχεια αλλά και την ανάπτυξη. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το πώς τελικά συνδέονται η φορολογική πολιτική και η εισοδηματική ανισότητα στην οικονομία ενός κράτους. Συμπερασματικά λοιπόν, η πολιτική που θα ακολουθηθεί κατά την επιβολή των φόρων είναι ένα σύνθετο και πολυδιάστατο ζήτημα. Αυτό συμβαίνει κυρίως γιατί το σημείο του οικονομικού κύκλου που βρίσκεται η εκάστοτε χώρα όπως και οι αιτίες που την οδήγησαν σε αυτό διαφέρουν. Για τον λόγο αυτό κανένα οικονομικό μοντέλο και κανένας οικονομολόγος δεν μπορεί να δώσει σαφή απάντηση σχετικά με το ποια είναι η πλέον αποτελεσματική φορολογική πολιτική. Το μόνο σίγουρο είναι πως το κάθε κράτος θα πρέπει να εξετάζεται ξεχωριστά, καθώς ξεχωριστές είναι και οι συνθήκες που επικρατούν στο καθένα. Κοινώς αποδεκτή παραδοχή μεταξύ των κρατών είναι πως βασικό τους μέλημα πέραν της μεγιστοποίησης των εσόδων από φόρους είναι η αποτελεσματική τους αξιοποίηση καθώς αυτή τελικά είναι που θα τα οδηγήσει στην ανάπτυξη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλία :

- Begg, David. & Fischer S., Dornbusch R., 2006. "Εισαγωγή στην οικονομική". 2^η έκδοση. Αθήνα: Κριτική
- Gillis M, & Perkins D.H, Roemer M., Snodgrass D.R., 2011. "Οικονομική της ανάπτυξης". 493 έκδοση. Αθήνα: Τυπωθήτω
- Καραντώνης Η., 2006. "Θεωρία της οικονομικής πολιτικής". 1^η. Αθήνα: Τυπωθήτω
- Κιόχος, Πέτρος. & Δρ. Παπανικολάου, Γεώργιος., Κιόχος, Απόστολος., 2011. "Μακροοικονομική ανάλυση". 1^η έκδοση. Αθήνα: Ελένη Κιόχου.
- Krugman P.R. & Obstfeld M., Melitz M.J. 2015. "Διεθνής Οικονομική". 4^η έκδοση. Αθήνα: Κριτική.
- Λιανός, Θεόδωρος. & Παπαβασιλείου, Αντώνιος., Χατζηανδρέου, Ανδρέας. 2010. "Αρχές οικονομικής θεωρίας". 1^η έκδοση. Αθήνα: οργανισμός εκδόσεων διδακτικών βιβλίων.
- Πουρναράκης, Ε.Δ. 2004. " Διεθνής οικονομική". 3^η έκδοση.
- Rosen, Harvey. S, & Gayer, Ted ., Ράπανος, Βασίλειος., Καπλάνογλου, Γεωργία., 2000, "Δημόσια Οικονομική". 2^η έκδοση. Αθήνα: Κριτική
- Σγουρινάκης Ν., Μιχελινάκης Β., 2011. " Φόρος προστιθέμενης αξίας". Αθήνα: Οικονομική βιβλιοθήκη.
- Φλώρος, Αριστείδης., 2010. " Φορολογική λογιστική". 4^η έκδοση. Αθήνα: Σύγχρονη εκδοτική.

Άρθρα :

- Ζησιμόπουλος, Γιάννης. & Οικονομάκης, Γιώργος., 2013. "Εργασιακές Σχέσεις στην Ελλάδα: ο αντίκτυπος της αναδιάρθρωσης του δημόσιου τομέα".

Ηλεκτρονικές πηγές (ιστοσελίδες) :

- <https://el.wikipedia.org>
- <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics>
- <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/14496/3/KontopoulouPhaniMsc2011.pdf>
- <http://www.accountancygreece.gr>
- <http://docplayer.gr/111726-Theoria-ton-foron-syghrones-proseggiseis.html>
- <http://ineobservatory.gr/wp-content/uploads/2014/08/study-23.pdf>
- http://www.ekdd.gr/ekdda/files/ergasies_esdd/15/2/681.pdf
- http://nefeli.lib.teicrete.gr/browse/sdo/log/2012/KitsaiAnastasia,GiasiranisTsampikosGeorgios/attached-document-1337151700-598487-10872/Kitsai_Giasiranis2012.pdf
- <http://www.forologoumenos.gr/permalink/7183.html>
- http://www.oke.gr/OPINION/OP_210.PDF